

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І. І. МЕЧНИКОВА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

МАТЕРІАЛИ ДО 78-Ї СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**Секція
ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ**

**Підсекції
«ПСИХОЛОГІЯ»
«СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА СОЦІАЛЬНІ ТЕОРІЇ»**

1 - 3 червня 2022 року

ОДЕСА
ВИДАВНИЦТВО «ДРУК ПІВДЕНЬ»
2022

УДК 008.2;378.1;159.92:616.89
М 34

Рекомендовано до друку вченою радою факультету
психології та соціальної роботи
ОНУ імені І. І. Мечникова.
Протокол № 7 від 31.05.2022 року.

Редакційна колегія:

Л. М. Дунаєва, д.політ.н., проф., декан ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова; **О. І. Кононенко**, д.психол.н., заступник декана ФПСР з навчально-методичної та наукової роботи, професор кафедри диференціальної і спеціальної психології, ОНУ імені І.І. Мечникова; **Л. С. Смокова**, к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної психології ОНУ імені І.І. Мечникова; **Т. П. Хлівнюк**, к.політ.н., доцент, завідувач кафедри соціальних теорій ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова; **У. В. Варнава**, к.психол.н., доцент, завідувач кафедри соціальної роботи ФПСР ОНУ імені І. І. Мечникова.

Матеріали до 78-ї студентської наукової конференції.
М34 Секція «Факультету психології та соціальної роботи». Підсекції, «Психологія», «Соціальна робота та соціальні теорії» 1-3 червня 2022 р. Одеса : видавництво «Друк Південь», 2022. - 268 с.
ISBN 978-966-389-447-8

В матеріалах конференції, студентами представлено власні самостійні теоретичні та практичні дослідження в рамках тем кафедр факультету психології та соціальної роботи. Матеріали тез конференції можуть бути використані для проведення практичних та семінарських занять в рамках проведення нормативних дисциплін згідно навчального плану.

УДК 008.2;378.1;159.92:616.89

Тексти друкуються в авторській редакції

ISBN 978-966-389-447-8

© Колектив авторів, 2022
© Видавництво «Друк Південь», 2022

ЗМІСТ

Підсекція «ПСИХОЛОГІЯ

Авраменко О.І., Булгак Е.Д.

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ.....8

Бабіна І.С., Кириченко О.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ.....12

Близнюк Є.О., Ворнікова Л.К.

ПСИХОЛОГІЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ: ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ТА ДІТИ.....19

Гержоба-Никончук Л.В., Родіна Н.В.

ВПЛИВ СІМ'Ї ТА СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ПРЕПУБЕРТАТНОГО ПЕРІОДУ.....23

Григор'єва А.В., Кременчуцька М.К.

МАНІПУЛЯТИВНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ («НОГА У ДВЕРЯХ»).....26

Гурькова К.Р., Уханова А.І.

ПРОБЛЕМА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ.....29

Дибяк А., Цацуріна К., Ворнікова Л.К.

«ВАЖКІ ЧАСИ НАРОДЖУЮТЬ СИЛЬНИХ ЛЮДЕЙ, А СИЛЬНІ ЛЮДИ СТВОРЮЮТЬ ХОРОШІ ЧАСИ...»: ПСИХОЛОГІЯ АНОРМАЛЬНОЇ КРИЗИ У ЖИТТІ УКРАЇНЦЯ.....37

Дорошенко К.Ю., Коваль Г.Ш.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....41

Жученко Є.В., Уханова А.І.

ПРОБЛЕМА НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ.....46

Ільяшенко Л.О., Швець Д.П., Ворнікова Л.К.

ПОРАДИ ДЛЯ БІЖЕНЦІВ МОЛОДОГО ВІКУ, ЯКІ ПРАГНУТЬ ПОВЕРНУТИСЯ НА БАТЬКІВЩИНУ.....53

Кириченко В.В., Уханова А.І.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	56
Ковтун О.Є., Смокова Л.С. ВЗАЄМОДІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ І КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ В ХОДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.....	65
Козинець В.І., Уханова А.І. ТІЛЕСНІ МОДИФІКАЦІЇ (ШРАМУВАННЯ, ПІРСИНГ, ТАТУ) ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА.....	70
Колотуша А.Є., Коваль Г.Ш. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ РІЗНИХ ТИПІВ ВБИВЦЬ.....	79
Коновалова М.Є., Булгак Е.Д. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СЕКСУАЛЬНОСТІ.....	82
Кройтор Е., Піщевська Е.В. ПСИХОЛОГІЧНА МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ.....	85
Лазор І.А., Піщевська Е.В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КЕРІВНИКА КОМЕРЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ НА ПІДЛЕГЛИХ.....	89
Лукьяненко Ю.П., Уханова А.І. ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МАТЕРИНСЬКО-ДОЧІРНИХ ВІДНОСИН У СІМЕЙНІЙ СИСТЕМІ.....	93
Окунь Х.В., Піщевська Е.В. ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ.....	102
Пасічник Ю.Є., Уханова А.І. ПСИХОЛОГІЧНІ ПОРТРЕТИ ЛЮДЕЙ, ЯКІ СТВОРЮЮТЬ СПІВЗАЛЕЖНІ СТОСУНКИ.....	106
Ревага Ю.Е., Уханова А.І. ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ.....	114
Резко Х.М., Булгак Е. Д. ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	120
Ремовська Д.О., Коваль Г.Ш.	

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД СОЦІОПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БРЕХНІ.....	123
Сердюк А.М., Уханова А.І. ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ТИПОМ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЄЮ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ.....	127
Сисенко І.С., Коваль Г.Ш. МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ БРЕХНІ.....	134
Травініна Є.І., Ворнікова Л.К. РЕТРАВМАТИЗАЦІЯ. ПРОЖИВАЮЧИ КІЛЬКА ЖИТТІВ.....	138
Трачук К.І., Гусакова М.П. ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ НА ЇХ КРЕАТИВНІ ЗДІБНОСТІ.....	142
Туманян Г.І., Смокова Л.С. ГЕНДЕРНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ ПАТЕРНІВ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ.....	148
Фаріон К.М., Кременчуцька М.К. ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ САМОКОНТРОЛЮ В ДИТЯЧОМУ ВІЦІ (МАРШМЕЛОУ ТЕСТ).....	153
Хмельниченко С.Р., Фурта І.Ю. ДОСЛІДЖЕННЯ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ.....	157
Чолак В. А., Кононенко О.І. ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФАБІНГУ.....	161
Шалімов І.О., Логвінова М.Ю., Кременчуцька М.К. ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАВ'ЯЗАНИХ РОЛЕЙ (ТЮРЕМНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ Ф. ЗІМБАРДО).....	167
Ярославський Д.С., Уханова А.І. ПЕРВИННА ДОПОМОГА ПРИ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДІ.....	170

Підсекція «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Якименко Д.О., Хлівнюк Т.П СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ВИМУШЕНО ПЕРЕСЕЛЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	178
Закшевська А.І., Хлівнюк Т.П	

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	183
Дудко А.В., Хлівнюк Т.П ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ.....	189
Баджелидзе Н.Т., Кременчуцька М. К. СТРЕСОСТІЙКІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	192
Чекой Д.С., Кременчуцька М. К. ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	195
Сергієнко К.С., Кулава К.О. АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У КРИЗОВІ ПЕРІОДИ.....	199
Шаповал А.О., Кулава К.О. ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ.....	203
Туманян П.К., Кулава К.О. СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ.....	207
Мілєва В.Г., Кулава К.О ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	210
Гарвалінська А.В., Булгак Е.Д. МЕДИЧНА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ.....	214
Івах І.В., Булгак Е.Д. СТРЕС. ШЛЯХИ ВИХОДУ З СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ.....	217
Степанова В.В., Булгак Е.Д. ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.....	221
Бродська Л.Ю., Булгак Е.Д. СУЧАСНІ АСПЕКТИ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ.....	225

Підсекція «СОЦІАЛЬНА РОБОТА»

Ребечар Д.Г., Варнава У.В.

ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ.....228

Михайлова А.Р., Варнава У.В.

ПРЕДИКТИ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ.....233

Колбасіна С.Г., Кравець Г.В.

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ.....237

Гарбулінський Г.О., Кравець Г.В.

МАС-МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ У ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ.....239

Ангельчук А.І., Смокова Л.С.

ВПЛИВ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИНИ У СУСПІЛЬСТВІ.....242

Дехтярь А.В., Дяченко О.В.

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ.....246

Дуран А.В., Дунаєва Л.М.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ФЕНОМЕН.....250

Сердюченко В.В., Дубініна Я.П.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ.....253

Харченко А.С., Дунаєва Л.М.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОЛУГ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ.....258

Ставнича О.В., Подшивалкіна В.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ АБІТУРІЄНТІВ-ПСИХОЛОГІВ.....261

Гейченко О.О., Коваль Г.Ш.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ.....263

Підсекція «ПСИХОЛОГІЯ»

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Авраменко О.І.

студентка 1 ск. курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст.викладач кафедри практичної та клінічної психології
ФПСР

Ключові слова. Стереотипи, гендерні стереотипи, соціальні стереотипи, гендерна нерівність, гендер і суспільство, когнітивні спотворення, ілюзія кореляції.

Актуальність дослідження пояснюється тим, що в сучасному світі швидко змінюються відношення і вимоги до гендеру та відношень між представниками різних гендерів, але стереотипи та усталені, устарівші погляди на гендер залишаються сталими, дуже заважаючи розвитку суспільства.

Соціальні стереотипи – схематизовані, стандартизовані образи чи уявлення про соціальні об'єкти, зазвичай емоційно забарвлені і мають високу стійкість. І в більшості випадків саме вони стають на перешкоду розвитку суспільства [3].

Важливо, щоб не тільки молодь, але й представники страшного покоління звернули увагу на стереотипи, що втратили власну актуальність в сучасному світі.

Мета роботи: вивчення проблеми існування гендерного стереотипу, гендерні стереотипи в історії і

сучасному суспільстві, соціально-психологічні аспекти гендерних стереотипів.

Завдання: Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

- Вивчити, як в сучасній психології трактуються гендерні стереотипи;
- Надати опис гендерним стереотипам з історичної точки зору;
- Надати характеристику гендерним стереотипам з точок зору різних наук;
- Розглянути особливості прояву гендерних стереотипів в залежності від соціального оточення.

Об'єктом дослідження виступають прояви гендерних стереотипів в сучасному суспільстві.

Предмет дослідження полягає в особливості прояву гендерних стереотипів. відношення до гендерних стереотипів

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, вибір яких зумовлений особливостями мети і завдань, об'єкта і предмету.

Короткий виклад основного матеріалу доповіді. Вперше термін «стереотип» було введено в науку в 20-х роках ХХ століття в США, американським есеїстом У. Ліппманом в його праці «Суспільна думка», яка присвячувалась вивченню расових проблем. Він використав цей термін для позначення певних образів та оцінок, які використовуються представниками етнічних груп. Тому можна сказати, що спочатку стереотип розглядався лише як етнічний [4].

У західній соціології підвищений інтерес до проблеми гендерних стереотипів позначився у 1970-х роках і зберігається до теперішнього часу. Однією з перших значущих робіт про природу та зміст гендерних стереотипів

стало дослідження І. Бровермана та колег, яке, зокрема, емпірично підтвердило гіпотезу про андроцентризм гендерних стереотипів. У вітчизняній науці першими до теми гендерних стереотипів звернулися психологи. У 1980-ті роки з'явився ряд робіт, присвячених проблемам стереотипних уявлень про якості чоловіка та жінки. Радянські психологи вивчали наявний досвід своїх західних колег, але на той час ще використовували власний термін «статеворольові стереотипи». У пострадянській науці гендерні стереотипи стали предметом вивчення як психологів, але й соціальних працівників, соціологів, культурологів, економістів, етнографів, лінгвістів. Серед найбільш досліджуваних аспектів теми - аналіз впливу використання гендерних стереотипів у мас-медіа та рекламі на дискримінацію жінок, роль гендерних стереотипів у політичній, економічній сфері, сфері соціальної політики [3].

На сьогоднішній день ми маємо таке визначення гендерного стереотипа:

Гендерний стереотип – це стійке, повторюване, загальноприйняте уявлення (думки) про місце та виконувані ролі того чи іншого гендеру в суспільстві, а також про особистість людей тієї чи іншої гендерної ідентичності [2].

Гендерні стереотипи - це поширені уявлення про особливості та поведінку представників різних гендерів, що існують у суспільстві. Насамперед вони стосуються чоловіків та жінок та можуть стати причиною появи гендерної нерівності. Виникають як наслідок існування певних гендерних ролей - соціальних очікувань, що наказують людині певну поведінку залежно від її статі.

Зміст та ступінь виразності стереотипів можуть різнитися в різних культурах та змінюватися протягом історії в рамках однієї культури разом із гендерними ролями.

З поняттям гендерного стереотипу тісно пов'язують наступні:

Когнітивні спотворення - це систематичні помилки мислення, що виникають на основі дисфункціональних переконань. Функціонування гендерних стереотипів тісно пов'язане з декількома когнітивними спотвореннями - зокрема, вірою у справедливий світ, ілюзією кореляції, каскадом доступної інформації та пророцтвом, що самовиконується [1].

Віра у справедливий світ - когнітивне спотворення, засноване на переконанні в тому, що все, що відбувається у світі, справедливе і, зокрема, що люди, з якими відбуваються небажані події, самі їх заслужили або створили. Віра у справедливий світ є компонентом багатьох гендерних стереотипів тією мірою, якою вони приписують ті чи інші якості чи соціальні ролі чоловіків та жінок їх біологічній природі. Цей механізм дозволяє виправдовувати гендерну нерівність, ігноруючи явну несправедливість або вважаючи її природною.

Ілюзія кореляції - це сприйняття двох явищ як пов'язаних між собою, навіть якщо реальність, що спостерігається, не підтверджує наявності такого зв'язку. У разі гендерних стереотипів ілюзія кореляції проявляється в тому, що люди бачать зв'язок між гендерною приналежністю та певними якостями [1].

Висновок. Виходячи з усього дослідження, можна стверджувати, що проблеми гендерних стереотипів активно досліджуються вченими з різних наукових сфер. Питання гендеру цікавило вчених ще з кінця XX століття і не полишає їх навіть зараз. В сучасному суспільстві люди намагаються активно боротись зі сталими уявленнями. І, хоча деякі гендерні стереотипи постійно відтворюються у засобах масової інформації, через поширення всесвітньої мережі та популярність соціальних мереж їх вдається

спростовувати та потрохи викорчовувати зі свідомості людей.

Література

1. Бёрн Шон. Гендерная психология (The Social Psychology of Gender). СПб: Прайм-Еврознак, 2002.
2. Словник гендерних термінів / Укладач З. В. Шевченко. – Черкаси: видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с
3. Соціологія: словник термінів і понять. За ред. Біленького Є.А. і Козловця М.А. К.: 2006. 288 с.
4. Химович О. Стереотип: теоретико-методологічні підходи до інтерпретації/ О. Химович // Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики. 2013. Вип. 59–60. С. 66–76.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Бабіна І.С.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Кириченко О.М.

к.педагог.н., доцент кафедри соціальної і прикладної
психології ФПСР

Актуальність дослідження: Вбачається, що приймаються нові кроки на шляху до модернізації навчальної діяльності за різних умов: актуальним напрямком діяльності є реалізація занять шляхом дистанційного навчання. Дистанційне навчання, за сутністю є достатньо новою моделлю, що потребує адаптації всіх учасників освітньої діяльності, та розвитку нових

компетентностей, майстерності фахівців, що сприяють забезпечення високої якості знань дітей на всіх ступенях навчання.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати психологічні особливості майстерності вчителя в умовах дистанційного навчання.

Вивчення компетентнісного підходу та аспект дослідження проблеми формування ключових компетентностей є не новим в межах проведення досліджень. Ще на початку XX сторіччя видатні педагоги та психологи замислювались над аспектом формування необхідного освітнього досвіду, знань, вмінь, навичок які забезпечують всебічну реалізацію дитини як в освітній, так і у суспільній, соціальній сфері. Встановлюється, що необхідно звернути увагу на реалізацію ключових компетенцій та компетентностей в таких напрямках: компетентність педагогів; компетентність батьків дитини в межах реалізації освітнього процесу; учнівська компетентність. Лише за умов формування усіх очерчених елементів, є можливим формування успішної, всебічно розвиненої особистості сучасного учня та налагодження взаємодії у відносинах: «дитина-батьки», «дитина-вчитель», «батьки-вчитель» [1].

Продиктований потребами сьогодення високий рівень вимог до освіти школярів може бути реалізований лише тоді, коли вчитель буде високопрофесійним, компетентним спеціалістом у своїй галузі. Такий фахівець повинен не тільки сам мати фундаментальну освітню підготовку та володіти професійними знаннями та вміннями, що відповідають рівню сучасної психолого-педагогічної науки. Він повинен усвідомлювати цілі та значення своєї професійної праці в цілісній системі безперервної освіти, бути професійно мобільним, тобто гнучко реагувати на зміни соціальної ситуації розвитку школярів, опановувати

нові психолого-педагогічними вимогами до педагогічного процесу та новими педагогічними технологіями.

Для розуміння інновацій освітньої системи, потрібно розуміти зміст кожного терміну, та його складові. З огляду на дослідження компетентності встановлюється таке.

«Компетенція – відчужена, заздалегідь задана соціальна вимога (норма) до освітньої підготовки викладача, необхідної для його ефективної продуктивної діяльності у певній сфері» [2].

«Компетентність – володіння, володіння учителем відповідною компетенцією, що включає його особистісне ставлення до неї та предмет діяльності. Компетентність – якість особистості (сукупність якостей) вчителя, що вже відбулася, і мінімальний досвід діяльності в заданій сфері» [3].

Ряд авторів (Л.Н. Болотов, Н.Д. Нікандров, М.В. Рижаків), говорячи про співвідношення «компетенції» і «компетентності», підкреслюють прикладне значення даних понять і використовують їх як синоніми. Вважаємо, що ця позиція не дуже коректна з огляду на те, що поняття «компетенція» передбачає встановлення деяких нормативних меж функціональності людини, а «компетентність», у свою чергу, визначає, наскільки людина має компетенцію і здатна діяти в її смислових межах.

У контексті розвитку ідеї гуманної психології, надзвичайно важливою є думка Ш. О. Амонашвілі, яка полягає в цитаті: «...Треба бачити себе в дітях, щоб допомогти їм стати дорослими; треба сприймати їх як повторення свого дитинства, щоб удосконалюватися самому; треба нарешті жити життям дітей, щоб бути гуманним педагогом...» [4]. Видатний педагог звертає увагу на такі риси педагога, що зумовлюють реалізацію педагогічної компетентності: любити дітей такими, якими

вони є; вміння розуміти кожну дитину, тобто ставати на її позицію, сприймати її турботи та справи; необхідність бути оптимістом, уміння вірити в перетворюючу силу виховання; педагогу має бути властиве все найкраще, що подобається в людині.

Розвиток професійної компетентності – це динамічний процес засвоєння та модернізації професійного досвіду, що веде до розвитку індивідуальних професійних якостей, накопичення професійного досвіду, що передбачає безперервний розвиток та самовдосконалення. А.К. Маркова виділяє чотири види професійної компетентності, зокрема такі: спеціальна, соціальна, особистісна та індивідуальна. З огляду на загальні характеристики зазначених компетентностей можливо надати такі коментарі:

- спеціальна компетентність – має на меті розуміння змісту та володіння загальними принципами професійної діяльності на високому рівні, можливістю проектувати та формувати напрями подальшого професійного розвитку вчителя;

- соціальна компетентність – здатність до реалізації та всебічного оволодіння напрямками взаємодії, а також прийомами професійного спілкування, що реалізуються на різних рівнях.;

- особистісна компетентність – володіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку;

- індивідуальна компетентність – володіння прийомами самої реалізації та розвитку індивідуальності в рамках професії.

Названі види компетентності означають зрілість людини у професійній діяльності, у професійному спілкуванні, у становленні особистості професіонала, його індивідуальності. У зв'язку з видовою диференціацією компетенцій, однією з чинників, визначальних якостей освіти,

є зміст предметних компетенцій вчителя. Розглянемо, що включає кожна з складових.

Когнітивна складова: знання предмета; знання суміжних наук; знання та забезпечення реалізації змісту та структури базисного навчального плану.

Операційно-технологічна: вміння отримувати інформацію та відбирати її з дисципліни, що викладається; самостійна робота з накопичення наукових матеріалів, проблем, рішень; постійна робота з періодикою.

Аксіологічна складова: глибоке розуміння та вміння використовувати на практиці основні цінності, поняття, норми, переваги, рішення; готовність та бажання пізнавати, вчитися [5].

Наразі саме «вміння співпрацювати з іншими людьми» є запорукою досягнення високого рівня взаємин у трикутнику: батьки-діти-педагоги. Результатом є формування освітніх компетентностей, взаємоповаги, довіри та досвіду якісних суспільних стосунків, що представлено втілено в основних принципах.

Проаналізувавши зазначені принципи встановлюється таке:

- принцип тріади комунікації має в основі включення до співпраці таких елементів, як: «діалог», «взаємодія», «взаємоповага»;

- принцип розділеного лідерства передбачає наявність про активності, право вибору та особистісну відповідальність кожної зі сторін освітнього процесу за власний вибір;

- принципи соціального партнерства передбачають наявність рівності сторін та прийняття покладених зобов'язань на добровільній основі.

Встановлюється, що перший світовий досвід «дистанційного навчання» був отриманий ще наприкінці 19 століття, коли вчитель з Британії листувався із захворівшим

учнем, даючи йому завдання та рекомендації до здобуття знань. Проте, на сучасному етапі, термін «дистанційне навчання» набуває іншого, більш масштабного змісту: це не просто взаємодія «учень-вчитель», а робота вчителя з цілими класами та паралелями, що потребує високого рівня майстерності з огляду: планування освітньої діяльності на відстані; технічної освіченості педагога: вміння створювати презентацію, працювати з різними інформаційними ресурсами та навчальними платформами; врахування вікових особливостей дітей та побудови заняття з розумінням цієї специфіки.

Відповідно до змісту Положення про дистанційне навчання, формуються два режими навчання:

1. Живе онлайн-спілкування, коли в призначений час вчитель організовує відеоконференцію, спілкування в чаті з учнями.

2. Віддалене навчання, розтягнуте в часі, коли, використовуючи певні цифрові інструменти, вчитель створює платформу для самостійного навчання учнів.

Найкращий результат має гібридне навчання – коли ми зустрічаємось із дітьми в синхроні (наприклад на відеоконференції) і водночас застосовуємо асинхронне навчання. Надається підтримка учням у синхронні. Водночас, деякі речі найкраще робити в асинхронні. Також це можливість учням самостійно планувати своє навчання, виходячи з тих чи інших умов.

Підводячи підсумок огляду теоретичної літератури з досліджуваної проблематики, встановлено, що питання «формування у вчителів педагогічної майстерності в умовах дистанційного навчання» є актуальним та розглядалося дослідниками раніше. Робимо висновок, що дітям, задля забезпечення формування необхідних освітніх компетентностей та наскрізних вмінь потрібен досвід взаємодії з дорослими, наслідування принципів соціальної

поведінки, здатності до пошуку нових знань, шляхів вирішення проблем. У своїй роботі педагог має створити умови для продуктивної комунікації між учнями та між учнями та вчителем. Це є неодмінною умовою для вирішення дітьми навчальних завдань, так і для того, щоб можна було визначати зону найближчого розвитку кожного учня і будувати роботу з орієнтацією на неї.

Термін «дистанційне навчання» це не просто взаємодія «учень-вчитель», а робота вчителя з цілими класами, що потребує високого рівня майстерності.

Література

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К. : К.І.С., 2004.
2. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87
3. Корень Т.О., «Професійний розвиток особистості: категоріальне визначення». Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць. 2018. Т. 7. Вип. 17.
4. Інноваційні технології навчання. Методичні рекомендації / Укладачі С.Л. Усик, Л.М. Богданович. Л. Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Волинської області, 2019.
5. Базова освіта НУШ: процесуальне правонаступництво: зб. матеріалів регіонал. наук.-практ. інтернет-конференції, 29 березня 2021 р. Житомир : КЗ «Житомирський ОППО» ЖОР, 2021.

ПСИХОЛОГІЯ НАСЛІДКІВ ВІЙНИ: ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СТРЕСОВИЙ РОЗЛАД ТА ДІТИ

Близнюк Є.О.

студентка 1-го курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: **Ворнікова Л.К.**

ст. викладач кафедри диференціальної і спеціальної
психології, ФПСР

Сучасна реальність зіштовхнула нас із сильним емоційним потрясінням, адже війна - це стрес, страх та зазвичай зневірення. Десятки книг та сотні досліджень впливу військових дій на мирне населення вже було розкрито. Вчені виділяють особливі психологічні фази та відкривають ще більше нових реакцій на пережитий стрес. Але це було раніше. Зараз, коли люди все більше уваги приділяють своєму психічному здоров'ю, реакція на події може бути дещо іншою.

Маємо пам'ятати, що вплив війни на тих, хто лише бачив її та відчував - дещо інший від тих, хто брав у ній безпосередню участь. Наразі існує декілька категорій людей, які ми можемо виділити: ті, хто виїхав у безпечне місце та знаходився під загрозою меншу кількість часу; ті, хто залишився у місті, яке обстрілювали ракетами і не тільки; ті, хто знаходився або знаходиться у тимчасово окупованих територіях; ті, кого насильно вивезли за територію держави та ті, хто виконують бойові завдання зі зброєю у руках та/або знаходяться у гарячих точках. Поміж цих категорій виділяємо іншу - діти. На жаль, вони відносяться майже до кожної з вище перелічених груп.

Дитяча психіка, яка ще не до кінця сформована, більш вразлива та нестабільна. Вони не мали бачити, чути та

відчувати жахиття, яке може вплинути на їх психічне здоров'я та подальше бачення світу. Постійне емоційне навантаження, почуття розгубленості та страх невідомості - наша нова реальність. Якщо більша частина дорослих, яка стикнулася із посттравматичним стресом, зможе вийти з цього стану сама, то дітям завше потрібна допомога кваліфікованих спеціалістів. І чим швидше вони цю допомогу отримають, тим менше в майбутньому буде негативних наслідків.

За оцінками Всесвітньої організації охорона здоров'я, у ситуаціях збройних конфліктів у всьому світі «10% людей, які переживають травмуючі події, матимуть серйозні проблеми з психічним здоров'ям, а ще 10% розвиватимуть поведінку, яка заважатиме їм ефективно функціонувати. Найпоширеніші умовами є депресія, тривога та психосоматичні проблеми, такі як безсоння або болі в спині та животі». Але діти та дорослі переживатимуть ці події по-різному. Усвідомлення реальності та розуміння всіх подій не стане дорослим людям на заваді, а навіть навпаки, змушуватиме тверезо оцінювати ситуацію та «брати себе в руки». Діти ж, які до цього бачили світ світлим та прекрасним, не зможуть зрозуміти що відбувається і чому. Наслідком таких емоційних потрясінь можуть стати нічні жахиття, тривога, усамітнення, роздратування, недовіра, а в пам'яті час від часу мимоволі з'являтимуться жахливі спогади усього пережитого, що мучитиме дитину знову й знову.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) — це порушення психічного стану, що може розвинутих після травматичної події. Найпоширеніший вид порушення від час війни у дітей та дорослих. Симптомами ПТСР можуть бути : повторне переживання, у яке входять періодичні тривожні сни про випадок, панічні атаки, дії та почуття нібито події повторюються «флеш беки» або періодичні

спогади; уникання, у яке може входити почуття відчуження від інших, спроби уникати поганих думок та ідей або помітне зниження інтересу до чогось; збудливість, характерними рисами якої можуть бути дратівливість, недовіра, підозрілість або перебільшена реакція на переляк.

Посттравматичний стресовий розлад у дітей особливо, повинен лікуватися, аби в майбутньому це не стало на заваді нормального функціонування психіки. Припускаю, що якщо дитина потрапить у соціум із іншими дітьми, які також пережили такі емоційні потрясіння, комунікувати з іншими буде легше та спокійніше, адже усі вони стали жертвами жорстокої війни та мають дещо спільне. Такі діти дуже відрізняються від однолітків, не маючих такого негативного досвіду. Вони мають інше бачення цього світу та інші мрії. Мрії, аби не стріляли та було тихо. Деякою мірою такі діти навіть доросліші за своїх однолітків, бо війна змінює людей назавжди, хочеш ти цього чи ні.

Отже, проаналізувавши увесь можливий вплив війни на дитячу психіку, можна зробити висновок, що дуже важливо тримати під контролем стан дитини, яка переживала сильні емоційні потрясіння та працювати із нею задля уникнення можливих негативних наслідків у майбутньому. Важливу роль у такій реабілітації грають батьки, які завжди повинні бути із дитиною поруч. Існує хибна думка, що уникаючи розмовів про війну та кажучи неправду, дорослі оберігають психіку дитину, але все ж це працює навпаки. Діти мають навик відчувати дорослих та зчитувати їх невербальні символи. Не знаючи правди вони починають тривожитися та боятися невідомості, що має більші наслідки за ті, що можуть виникнути, знаючи її.

Діти безпосередньо відчують емоційний стан та почуття батьків. Величезну роль грає відчуття захищеності дитини коли поряд з нею мама або тато, тому, що впевненіші та спокійніші батьки, то менш тривожна дитина.

Саме тому в ситуації із дітьми піклуватися потрібно не лише про них, а й про себе, адже ви зараз ключова модель поведінки для вашої малечі.

Опинившись разом з дітьми під обстрілами, ховаючись у підвалі або іншому сховищі, ви повинні говорити із дітьми, підтримуючи цей важливий контакт батьків та дитини. Співати наперекір вибухам та сміятися з абсолютно різних речей, тримати дитину за руку або обіймати - саме це та важлива підтримка, яку ваша дитина відчуватиме.

Якщо одразу почати працювати із дітьми, відчувшими війну, згодом, ймовірно, вони зможуть повернутися до нормального життя та будувати своє майбутнє без страху та жаху невідомості.

Література

1. Mental health consequences of war: a brief review of research findings. R. SRINIVASA MURTHY and RASHMI LAKSHMINARAYANA, World Psychiatry. 2006 Feb; 5(1): 25–30.
2. Children and War Foundation, Bergen, Norway (1999 р., ред.2002). Укр. переклад - Інститут психічного здоров'я УКУ, 2014
3. United Nations Children's Fund (UNICEF) The state of the world's children - Childhood under threat. New York: UNICEF; 2005.

ВПЛИВ СІМ'Ї ТА СІМЕЙНИХ КОНФЛІКТІВ НА СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ДИТИНИ ПРЕПУБЕРТАТНОГО ПЕРІОДУ

Гержоба-Никончук Л.В.

студент 1 курсу магістратури
спеціальності 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Родіна Н.В.

д.психол.н., професор кафедри диференціальної і
спеціальної психології, ФПСР

Являючись складним, самостійним організмом, дитинство представляє невід'ємну частину суспільства, виступаючи як особливий узагальнений суб'єкт багатопланових, різнохарактерних відносин, у яких воно об'єктивно ставить завдання та цілі взаємодії з дорослими, визначаючи напрями їхньої діяльності з ним, розвиває свій суспільно значущий світ.

У кожному суспільстві і на будь-якому етапі його розвитку співіснують різні стилі і методи виховання, в яких ясно простежуються численні станові, класові, регіональні, сімейні та інші варіації. На думку І.С. Кона: “Всі народи по-своєму піклуються, люблять і вирощують потомство. Але від інстинктивної потреби в продовженні роду до індивідуальної любові до дитини, благополуччя якої стає сенсом і віссю власного існування батьків, - дистанція величезного розміру” [1]. Саме тому, актуальністю даного дослідження є теоретичний та емпіричний аналіз впливу сім'ї та сімейних конфліктів на формування особистості дитини. Дитинство це дуже важливий період в житті кожної людини, тому на нашу думку, аналіз батьківської сім'ї та вплив розлучень на становлення особистості дитини є важливим та вкрай необхідний. Діти страждають під час розлучення батьків найбільше. У 3–4 роки вони вже здатні

хвилюватися та по-своєму розуміти неприємні зміни в сім'ї. А головне, вони роблять висновок: «Тато любить іншу тьотю, мама любить іншого дядю, отже, мене ніхто не любить!». Саме так завжди вважають діти, які пережили розлучення батьків. І ця впевненість: «Мене ніхто не любить!» залишається, майже, на все життя. До того моменту, коли самі вони, подорослішавши, не почнуть працювати над собою та змінювати спогади дитинства на краще, за допомогою, наприклад, різноманітних психологічних технік [2].

На думку відомого американського психолога Вірджинії Сатір: «Якщо ми бажаємо змінити світ на найкраще, треба, перш за все, змінити сім'ю, змінити ставлення дорослих до дитинства як самоцінного періоду у цілісному життєвому циклі кожної дитини» [3].

На наступний час існує багато психодіагностичних, психокорекційних та психотерапевтичних методів на виявлення проблем в родині та їх впливу на дитячий емоційний стан, який, в свою чергу призводить до проблем у навчанні, непорозумінням у соціумі та виникненню депресивних станів у дитини. Конфлікти в родині можуть стати причиною і проблемами зі здоров'ям у дитини. Діти дзеркально відображають погляди, вчинки і звички батьків. Вони чуйно сприймають ставлення батьків до себе, до оточуючих, взаємини між батьками. Усе це формує психіку, погляди і характер дитини, а в майбутньому — її долю і здоров'я. Дитина засмучується тоді, коли батьки постійно сваряться. Особливо страждають ті діти, яких батьки втягують у конфлікт між собою. Досліджуючи цукровий діабет у дітей, лікарі звернули увагу, що більшість дітей з початковою стадією цукрового діабету були з неповних сімей, а у частини з них батьки розлучилися незадовго до початку захворювання. Безумовно, не в кожній дитини у разі розлучення батьків розвивається цукровий діабет, і

частина дітей були з повних сімей, але на всіх дітей впливали стресові фактори, що спричинили початок захворювання. Це ще раз доводить, наскільки батьки своїм емоційним станом впливають на здоров'я власних дітей [4].

На нашу думку, з метою вивчення впливу сім'ї та сімейних конфліктів на формування особистості дитини найбільш актуальними є наступні психодіагностичні проєктивні методики: “Неіснуюча тварина” (автора М.З. Друкаревича), вона є однією з найінформативніших малюнкових методик та широко застосовується для даного психологічного дослідження; “Малюнок родини” (авторів В. Хьюлса, А.І. Захарова, Л. Кормана), яка застосовується з метою дослідження міжособистісних відносин дитини з батьками та відображає переживання і сприйняття дитиною свого місця у сім'ї, ставлення дитини до сім'ї загалом до її членів.

За результатами якісного аналізу малюнків дітей 7-8 років із конфліктних родин на стадії розлучення, нами було зроблено наступний висновок, що у таких дітей найбільш близькими є домашні тварини, з якими вони проводять більше часу, чим з батьками і які, скоріш за все, можуть заспокоїти дітей в той час, коли дорослі доволі напружені. Розташування членів сім'ї вказує на деякі психологічні особливості взаємин у сім'ї. Згуртованість сім'ї, малювання членів сім'ї з об'єднаними руками, об'єднаність їх у спільній діяльності є індикаторами психологічного благополуччя, сприйняття інтегративності сім'ї, включеності до сім'ї. Малюнки із протилежними характеристиками (роз'єднаністю членів сім'ї) можуть вказувати на низький рівень емоційних зв'язків [5].

Перспективами подальших досліджень є психопрофілактична робота з батьками з метою переосмислення ролі батьків та взаємин між ними для становлення особистості дитини.

Література

1. Кон І.С. Психологія ранньої юності. - М.: Просвещение, 1989. 254 с.
2. Носко І.В. Психологія розвитку та вікова психологія, 2003. 376 с. URL: <http://medu.pp.ua/psihologiya-vozrastnaya/psihologiya-razvitiya-vozrastnaya.html> (дата звернення: 12.05.2022).
3. Сатир В. Психотерапія сім'ї. Издательство: Институт общегуманитарных исследований, 2018. 280 с.
4. Здоров'я дітей та взаємини батьків: веб-сайт. URL: <https://www.4mamas-club.com/porady/zdorovya-ditej-ta-vzayemini-batkiv/> (дата звернення: 11.05.2022).
5. Бодалев А.А., Столин В.В., Аванесов В.С. Общая психодиагностика. СПб.: Речь, 2000. 440 с.

МАНІПУЛЯТИВНІСТЬ У СОЦІАЛЬНІЙ ВЗАЄМОДІЇ «НОГА У ДВЕРЯХ»

Григор'єва А.В.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальності 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Кременчуцька М.К.

к.психол.н., доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології, ФПСР

Яким чином людину можна спонукати зробити те, чого вона не стала би робити? Одним із найпоширеніших способів досягнення даного результату є спроба завдати на індивіда якомога більший тиск з метою примусити його до згоди. Ця техніка стала предметом значної частини експериментальних досліджень. У роботах, присвячених вивченню зміни установок, конформності, наслідування та

послуху, насамперед наголошувалося на важливості інтенсивності зовнішнього тиску.

У дослідженнях розглядалися такі змінні, як престиж джерела повідомлення (Kelman and Hovland), ступінь неузгодженості думок в акті комунікації (Hovland and Pritzker), кількість учасників групи, незгодних із суб'єктом (Asch), сила впливу певного зразка (Bandura, Ross and Ross) та інші. Значна кількість робіт, що доповнили дослідження ролі винагород та покарань у процесі навчання, свідчать про те, що чим більший тиск виявляється на випробуваних, тим вищий рівень їх поступливості бажанням експериментатора. Таким чином довели, що в більшості ситуацій, чим більший тиск виявляється на індивіда, тим вища ймовірність того, що він поступиться під цим тиском. Однак нерідкі випадки, коли з етичних, моральних або практичних міркувань надання сильного тиску викликає труднощі, тоді як метою є домогтися, аби індивід поступився в результаті мінімального тиску, що сприймається ним. Важливим завданням було максимізувати ступінь поступливості, що викликається мінімальним тиском. Отже, ступінь поступливості часто визначається іншими вирішальними чинниками, ніж зовнішній тиск. Які ж ці фактори?

Одне з поширених припущень, що стосуються поступливості, полягає в тому, що якщо від індивіда вже вдалося домогтися поступок у виконанні невеликого прохання, то він буде схильний поступитися і більш значним вимогам. Цей принцип називається технікою «нога в дверях», або ступінчаста техніка. Зокрема, ця передумова була однією з основних, покладених в основу психологічної обробки в Кореї (Schein, Schneier and Barker), а також, хоч і в іншому сенсі, в основу нацистської пропаганди (Bruner).

В середині 20 століття Джонатан Фрідман та Скотт Фрезер провели експерименти, в яких перевірялося припущення, що зовнішній тиск може бути використаний

для підвищення податливості. Чим більший тиск, тим більша податливість. І якщо хтось погодився на невелике прохання, він з більш ймовірно виконає велике прохання. Для цього вони використовували "холодні" телефонні дзвінки.

Фрідман і Фрезер експериментально показали, що якщо людина погоджувалась виконати якусь невелику послугу, то згодом її легше було підвести до великого прохання. Завдяки цьому експерименту, дослідники довели психологічний феномен, який показує закономірність між виконанням людиною спочатку незначного прохання, а потім вимушеним виконанням інших більш обтяжливих вимог.

Цей феномен підтвердили ще кілька експериментів. Наприклад, Патріція Плінер (1974) проводила експеримент із жителями передмістя Торонто. До людей зверталися із проханням пожертвувати гроші у суспільство боротьби з онкологічними захворюваннями. Дослідження Н. Гегена так само показало, що техніка "нога у двері" ефективна не тільки особисто, але й онлайн.

Психолог Роберт Чальдіні писав у книзі «Психологія впливу», що прийом «Нога у двері», якщо розглядати його як спосіб психологічного впливу, бере за основу експлуатацію норми соціальної відповідальності. Суть його полягає в тому, що людина, яка схильна довіряти оточуючим і не відрізняється підозрілістю, як правило, є відповідальною, співчутливою та орієнтованою на дотримання норм соціального боргу. При чому, якимось поступившись і погодившись виконати навіть незначне прохання (відчинивши двері), він, швидше за все, поступатися і далі, погоджуючись виконувати більш серйозні прохання.

Нині цей феномен належить до класичних в історії психології. Феномен часто використовують у сфері торгівлі,

управління та обслуговування, також слід зазначити, що застосування феномену провокує людей на прояв альтруїзму.

Література

1. Майерс Д. Социальная психология. 2010. 456 С.
URL: <https://booksonline.com.ua/view.php?book=155992>
2. Чалдіні Р. Психологія впливу. Книжковий клуб, 2017. 352.
3. Freedman J.L., & Fraser S.C., Compliance Without Pressure: The foot-in-the-door technique, JPSP, 1966,
4. 196-202.URL:
https://faculty.babson.edu/krollag/org_site/soc_psych/free_d_fras_foot.html.

ПРОБЛЕМА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКІВ

Гурькова К.Р.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження: При суїцидальній поведінці дуже важливо розуміти фактори ризику, які сприяють суїцидальності підлітка. Важливо звертати увагу також на підлітків, які входять у високу групу ризику: можуть включати сексуальне насильство, фізичне насильство, зневагу до дітей, втрату батьків та серйозні сімейні розбіжності. Але також, слід ще й звертати увагу на життя дітей до їх народження, в яких умовах і як

просувалася вагітність матері, на якому терміні була народжена дитина та ін. депресія (безнадійність), імпульсивність поведінки, неконтрольована агресія, перфекціонізм та інші. Важливо вміти вчасно це помітити та провести діагностику підлітків, що є збиранням даних про пацієнта, бесіди з батьками, оточенням, шкільними педагогами тощо, зрозуміти особистість самого пацієнта, щоб вчасно знайти потрібний підхід психологу в даному випадку та вчасно надати психологічну допомогу підлітку.

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз причин формування суїцидальної поведінки у підлітків та теоретично позначити суїцид.

Самогубство - дуже складне і багатогранне явище з безліччю факторів, що сприяють цьому. Це може бути визначено взаємодією між різними факторами, такими як нейробіологія, особистий та сімейний анамнез, стресові події та соціокультурне середовище. Враховуючи, що це один із найсерйозніших проявів людської поведінки, особлива увага приділятиметься виявленню основних психологічних процесів, які можуть призвести до суїцидальних ідей та поведінки.

Ключовим фактором, що призводить до самогубства, є нестерпний душевний біль. У кількох дослідженнях наголошується на важливості психіки як основного фактора, що сприяє суїцидальним ідеям та поведінці. Самогубство це поведінка, мотивована бажанням позбутися нестерпного психологічного болю. Інші психологічні фактори, такі як особистісні риси, емоційні характеристики та порушення регуляції, також відіграють роль зі зростаючою важливістю дефіциту прийняття рішень серед суїцидальних людей [1].

До суїциду не можна віднести:

- 1) заподіяння собі смерті особою у стані неосудності;
- 2) заподіяння смерті через необережність самого потерпілого;

3) випадки, коли стоїть крайня потреба врятувати життя інших людей.

Існує декілька стадій суїцидальної активності. Фахівці розцінюють суїцидальну активність як певний процес, що складається з кількох стадій, проходження яких підпорядковане внутрішній логіці розвитку стану.

1. Стадія суїцидального сценарію. Розгортання даного сценарію передують загальні недиференційовані антивітальні переживання. В основі цих переживань – зниження суб'єктивної цінності життя як такого.

2. Стадія пасивних суїцидальних думок. Характеризується наявністю міркувань, уявлень та фантазій на тему вже власної смерті. У цьому процесі вербалізації даних уявлень відсутня орієнтація на конкретні змістові аспекти реалізації.

3. Стадія самогубства. Характеризується збільшенням суїцидальної активності: раніше досить узагальнені і розпливчасті думки набувають конкретного змісту. Задум вже існує у свідомості, але в реальному житті ще не вживаються будь-які підготовчі дії для його здійснення.

4. Стадія суїцидального наміру. Характеризується створенням конкретного деталізованого плану самогубства. В даному випадку людина вже намагається розробити для себе чітке уявлення про те, як, де і коли відбудеться суїцидальний акт.

Причини суїциду у підлітків можуть бути різними. Однак серед причин переважає нерозуміння з батьками, вчителями та однолітками. Помилки, недоречні зауваження та догани у процесі навчання залишають глибокі сліди у студентів та підлітків у чутливому віці та закладають основу для суїцидальної поведінки у майбутньому. Загалом є кілька факторів, які сприяють вивченню психолого-педагогічних питань суїцидної поведінки у підлітків. По-перше, такі люди, як тьютори, педагоги, які займаються

педагогічною діяльністю, не мають необхідних знань про схильність підлітків до суїциду та її особливості, і просвітницька робота у цій сфері є недостатньою. По-друге, симптоми, які можуть призвести до суїцидальної поведінки у підлітків, не можуть бути оцінені батьками та навколишнім середовищем. При поглибленні стану підлітка, внаслідок депресії, оточуючим середовищем, які не розуміють, що коїться з людиною, вважають такий стан «безглуздим», «непостійним», та зрештою це поглиблює біль підлітка та призводить до скоєння суїциду. По-третє, сучасні підлітки живуть у динамічному суспільстві, в якому посилено соціальну та психологічну адаптацію. На тлі виснаження адаптивної енергії постійне використання соціальних мереж, поширення відеороликів, що пропагують суїцидальну поведінку, призводять до суїцидальної поведінки у підлітків у той час, коли когнітивний розвиток ще не завершений і вони чутливі до сприйняття. Нарешті, важливо наголосити на відношенні підлітків до школи. Конфлікт з однокласниками, критика вчителів, проблеми у навчанні, феномен внутрішньогрупового тиску тощо, завдають шкоди незрілої психіці підлітків, й у разі зростає схильність до самогубства. Крім того, на формування суїцидної поведінки сильно впливають індивідуально-психологічні особливості підлітків, а також їх емоційний стан.

У разі самогубства суїцидальні нахили виявляються несвідомо, слабко й у стиснутій формі задовго до того, як ці ідеї виникли. Навіть якщо є свідомий намір накласти на себе руки, воно не реалізується відразу, час вибирається, методи і можливості розглядаються. Проте несвідомий намір не реалізується до того часу, доки не з'являться чинники, що його поглиблюють, і факти, які є у ролі причини [2].

Незважаючи на різноманітність форм прояву та методів реалізації суїцидальної поведінки, можна виділити щось, що поєднує всі самогубства. Е.Шнейдман дає опис «загальних рис» самогубств, під якими розуміються ті прояви, які чинили суїцид, і стосуються думок, почуттів або форм поведінки, що спостерігаються майже в кожному випадку самогубства. Е.Шнейдман [3] приводить наступні критерії самогубств:

Критерій 1: Загальною метою суїциду є знаходження рішення. Ідея самогубства є виходом з "безвихідного" становища і набуває логічності в індивіда, що це єдине рішення позбавитися всіх проблем і це його спонукає до дії.

Критерій 2: Загальним завданням суїциду є припинення свідомості. Самогубство найлегше зрозуміти як прагнення до повного виключення свідомості та припинення нестерпного психічного болю, особливо якщо це переривання розглядається страждаючою людиною як варіант виходу з насущних, хворобливих життєвих проблем. У той момент, коли думка про можливість припинення свідомості для людини, яка відчуває муки, єдиною відповіддю або виходом з нестерпної ситуації, тоді додається ще ініціююча іскра і починається активний суїцидальний сценарій.

Критерій 3: Загальним стимулом до скоєння суїциду є нестерпний психічний (душевний) біль. Якщо людина, яка має суїцидальні наміри, рухається до припинення свідомості, то душевний біль – це те, від чого прагне втекти.

Критерій 4: Загальним стресором при суїциді є фрустровані психологічні потреби. Самогубство породжується нереалізованими, заблокованими або незадоволеними психологічними потребами, які завдають душевного болю і штовхають людину на вчинення суїцидальної дії. Через це на фундаментальному рівні людина, яка виявляє суїцидальні тенденції, вважає, що її

самогубство має певну мету, спрямовану на подолання фрустрації прагнень.

Критерій 5: Загальною суїцидальною емоцією є безпорадність – безнадійність. На початку свого життя дитина відчуває деяку кількість емоцій (наприклад, лють чи насолоду), які досить швидко диференціюються. У суїцидальному стані, чи то підлітка, чи дорослого, відчувається одне всеосяжне почуття безпорадності – безнадійності.

Критерій 6: Спільним внутрішнім ставленням до суїциду є амбівалентність. Люди, які вчиняють самогубство, відчувають dvojake ставлення до життя і смерті навіть у той момент, коли накладають на себе руки. Бажання померти супроводжується бажанням бути врятованим. Амбівалентність є цілком природним станом при самогубстві: відчувати необхідність скоєння його і одночасно відчувати бажання стороннього втручання.

Критерій 7: Загальним станом психіки при самогубстві є звуження когнітивної сфери. Суїцид можна визначити як більш-менш тимчасовий психологічний стан звуження і афективної, і інтелектуальної сфери. Синонімом звуження когнітивної сфери є тунельна свідомість, що полягає в різкому обмеженні вибору варіантів поведінки, зазвичай доступних свідомості даної людини в конкретній ситуації, якщо її мислення в стані паніки не стало дихотомічним (або - або).

Критерій 8: Загальною дією при суїциді є втеча (егресія). Егресією називається навмисне прагнення людини піти з зони лиха або місця, де він пережив нещастя. Самогубство є граничною егресією.

Критерій 9: Спільною комунікативною дією при суїциді є повідомлення про свій намір. Багато людей, які мають намір вчинити самогубство, незважаючи на амбівалентне ставлення до запланованого вчинку, свідомо

чи несвідомо подають сигнали лиха, прагнуть втручання або шукають можливості порятунку.

Критерій 10: Загальною закономірністю є відповідність суїцидальної поведінки до життєвого стилю. Існують характерні форми (паттерни) поведінки: прояв певних почуттів чи використання захисних механізмів, відповідних гострим чи довгостроковим реакціям біль, небезпеку, невдачу, безсилля чи втрату свободи дій. Вони мають відмінності у кожній конкретній людині та відповідають властивим їй формам поведінки у попередніх станах душевного хвилювання. Люди висловлюють модель поведінки однотипністю своїх реакцій у подібних обставин протягом усього життя. Однак самогубство за своєю природою є дією, яку людина раніше ніколи не робила, і їй немає аналогів чи прецедентів в особистій історії.

Тобто виходячи з перелічених критеріїв, можна сказати, що існує ланцюжок, який призводить до вчинення суїциду, і включає в себе: мету, завдання, стимул, стресор, емоцію, внутрішнє відношення, стан психіки, загальну дію, загальну комунікативну дію та загальну закономірність.

Можна сказати, що самогубство – це дуже багатогранне явище, з багатьма факторами, ступенями, формами і т.д., де ключовим фактором є душевний біль. Розглядаючи підлітків як приклад, душевний біль може складатися з: нерозуміння у відносинах з батьками, соціумом, школі, коледжі, неможливості приймати або бачити вирішення проблеми, олекситимія, нерозуміння почуттів інших людей, почуття «бути тягарем для інших», фактор безнадійності та ін. Для них особлива пастка – це пастка болю, викликана почуттями та думками. Коренем цьому може бути несприятлива обстановка в сім'ї, модель виховання, знущання, насильство, що призводить до перерахованих вище станів, депресії та суїцидальних ідей. Існує певний суїцидальний сценарій, за яким реалізується

суїцидальний намір: 1) знижується цінність власного життя; 2) уявлення, думки, фантазії про свою смерть; 3) фантазії та думки набувають конкретного змісту; 4) будується план про самогубство у часі. Все це відбувається, оскільки багато людей, які взаємодіють безпосередньо з підлітками/студентами не навчені в тій мірі, щоб, по-перше, розпізнати суїцидальну поведінку і розуміти, що багато підлітків схильні до цього, а також невміння толерантно ставиться до кожної особи, то є – помилки, догани, глузування, недоречні зауваження у процесі навчання, де підлітки проводять багато часу може безпосередньо вести до формування суїцидальної поведінки. Також з боку однолітків це може бути булінг у реальному житті, у соціальних мережах, знехтуваність від групи (немає приналежності), насильство, тиск тощо. Це формує душевний біль, страждання, і бажання швидше цього позбутися, саме тому люди, які здійснюють суїцид, відчують двояке ставлення до життя і смерті. Оскільки одночасно бажання померти супроводжується бажанням бути врятованим.

Література

1. Yossi Levi-Belz, Yari Gvion, Alan Apter. Editorial: The Psychology of Suicide: From Research Understandings to Intervention and Treatment. Режим електронного доступу: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6458543/>

2. Aygun Sulhiddin Azimova. The study of relationship between adolescents' suicidal behavior and learning achievements. Режим електронного доступу: [\[https://www.redalyc.org/journal/5858/585865676015/html/\]](https://www.redalyc.org/journal/5858/585865676015/html/)

3. Діагностика суїцидальної поведінки підлітків. Режим електронного доступу: <https://oktsrc.vl.socinfo/media/2018/06/21/1238039611/diagnostika-suicid.pdf>

«ВАЖКІ ЧАСИ НАРОДЖУЮТЬ СИЛЬНИХ ЛЮДЕЙ, А СИЛЬНІ ЛЮДИ СТВОРЮЮТЬ ХОРОШІ ЧАСИ...»: ПСИХОЛОГІЯ АНОРМАЛЬНОЇ КРИЗИ У ЖИТТІ УКРАЇНЦЯ

Дибяк А., Цацуріна К.

Студентки 2-го курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: **Ворнікова Л.К.**

ст. викладач кафедри диференціальної і спеціальної
психології, ФПСР

24 лютого 2022 року в Україні почалася повномасштабна війна, а для українців розпочався новий відлік життя й боротьби за нього. Жорстокість агресора травмує і ламає. Страждають всі сфери життя українців, а рівень стресу серед українського народу наразі є найбільш високим за останні 2 роки та продовжує зростати [5]. Незліченні зміни ускладнюють процес адаптації, а внутрішні ресурси поступово вичерпуються, але, незважаючи на це, в Україні від початку 2022 року до кінця квітня зареєстрували 1656 нових благодійних організацій [6], що не є межею.

Більшість українців відчувають себе у небезпеці та невизначеності, що торкається не тільки фізичного аспекту, а й психологічного. Згідно з опитуванням, проведеним дослідницькою компанією Gradus Research, 82% українців відчувають стрес або сильну знервованість в останні декілька тижнів, емоції які превалюють: напруженість, гнів, страх, втома, надія, роздратування, безсилля, відчай, розгубленість [5]. Такий стан класифікують як травматичний стрес, що є нормальною реакцією на ненормальні обставини. Війна - це стресор, що виходить за рамки звичайного людського досвіду.

Зараз українців оточує важкий зовнішній світ, який не гарантує задоволення всіх актуалізованих потреб. Відповідно до теорії мотивації за А. Маслоу, “У кожний конкретний момент часу людина буде прагнути до задоволення тієї потреби, що для неї є важливішою або сильною” [7]. Станом на 20 травня, з України виїхало більш ніж 6,2 мільйонів людей, задля своєї безпеки та безпеки рідних [8], що вказує на те, що однією з базових потреб людини, яка наразі в українців не задоволена, є саме безпека.

З часів Другої світової війни пройшло 77 років. За цей період часу, до 24 лютого 2022 року, більшість людей була більш сконцентрована на задоволенні вищих потреб, а саме: потреби у повазі та визнанні, потреби у встановленні соціальних контактів, потреби у самовираженні та реалізації. Події, які зараз відбуваються в Україні, стали причиною того, що вищі потреби не грають такої значущої ролі як раніше, адже порушені нижчі.

Досягнення безпеки як базової потреби людини формує усвідомлення соціальної залежності людей один від одного [2]. З огляду на це, основним принципом такого підходу до допомоги можна висловити так: «Зараз я допоможу тобі, а потім ти допоможеш мені», що демонструє закон «суспільної рівноваги» чи справедливості. Взагалі, соціальна залежність – це одна з умов існування соціуму, на ній базується безліч взаємодій.

Усвідомлення людиною того, що поряд є інші люди, які можуть впливати на неї та від яких вона може залежати, створює певний контроль власної поведінки і «прорахунку» (часто, на підсвідомому рівні) дій, які сприятимуть власній безпеці, комфорту тощо. Допомога іншому виступає як інвестиція у гарне ставлення до себе, як змога звернутися по допомогу в майбутньому.

«Коли ... воля виявляється безсилою (не в даний ізольований момент, а в принципі, у перспективі реалізації

життєвого задуму), виникає специфічна для цієї площини життєдіяльності критична ситуація - криза.» . Тобто, з нашої точки зору, неможливість задоволення потреб людини може стати детермінантою розвитку психологічної кризи людини.

Війна є тією кризовою ситуацією, яка детермінує виникнення саме аномальної (життєвої, ненормативної) кризи серед українців. Аномальна або життєва криза - це "складний період життя, під час якого різко змінюються ставлен-ня до себе і світу, спосіб осмислення набутого досвіду та напрям життєвого шляху" [1].

Життєва криза викликає перебудову різних підструктур особистості: зміни в емоційній сфері, яка складається з емоційних переживань та почуттів; зміни на пізнавальному рівні (зниження пізнавальних здібностей, таких як пам'ять, увага, мислення); зміни в сприйнятті себе і свого життя; зміни в підструктурі досвіду(руйнування старих звичок та формування нових); зміни в підструктурі спрямованості(цінності, інтереси, ідеали, переконання); змінюється ставлення до майбутнього, відбувається переосмислення сенсу і цілісності життя; зміни в самосвідомості й Я-концепції особистості.

"Криза торкається найбільш фундаментальних життєво значущих цінностей і потреб людини, стає домінантою внутрішнього життя і супроводжується сильними переживаннями. Вона порушує звичайний хід життя, дезорганізовуючи життєдіяльність, робить необхідним переосмислення людиною свого життя" [3].

Як результат кризи - може відбутися фіксація неадекватних способів адаптації, що ще більше ускладнює становище індивіда й збільшує ризик виникнення нової кризи і ще більш несприятливих наслідків у майбутньому.

Однак результатом кризи може стати й збагачення ресурсів особистості, вироблення, на додачу до вже існуючих звичних способів реагування на критичні ситуації

нових, більш ефективних прийомів. Тобто, життєва криза одночасно містить як загрозу для особистості, так і можливість для її зростання [3].

У результаті проведеної роботи можна зазначити, що війна може стати рушійним чинником для виникнення ненормативної кризи, яка впливає на всі сфери життя. Отже, для задоволення потреб одна частина українців виїжджає за кордон, а друга намагається пришвидшити “процес перемоги” та створити безпечні умови вдома, допомагаючи іншим, що проявляється у стрімкому збільшенні кількості волонтерських організацій.

Література

1. Психологія життєвої кризи // за наук. ред. Т.М.Титаренко // К.: Агропромвидав України

2. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. Вайнілович Н.А.(викладач кафедри політології, соціології та соціальної роботи факультету соціології і права НТУУ «КПІ») — <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/121311/116427>

3. Життєва криза: поняття, концепції та прояви, Є.О. Варбан.
http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/26655/Varban_1.pdf;jsessionid=DC9A5E0590F4BF5EAF91E6EF94B594ED?sequence=3

4. Навчальний посібник “Психологія життєвих криз особистості” Ірина Черезова, 2016.
http://umo.edu.ua/images/content/aspirantura/zabezp_discipl/Cherezova%20I.O.%20Psykholohiya%20zhyttyevykh%20kryz%20osobystosti.PDF

5. Настрої українців та дії під час повномасштабної війни Росії з Україною, Gradus Research Company, 2022.
[file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/Gradus Research_Report_KSE_citizens_13042022.pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/Gradus%20Research_Report_KSE_citizens_13042022.pdf)

6. Динаміка реєстрацій благодійних організацій під час війни: дослідження Vkursi та Zagoriy Foundation, 2022. <https://vkursi.pro/news/content/splesk-reiestratsiy-blahodiynykh-orhanizatsiy-doslidzhennia-vkursi-ta-zagoriy-foundation-234986>

7. Піраміда потреб Маслоу <https://studopedia.info/11-18450.html>

8. Дзеркало “воєнної операції”, О. Конєва, О.Чілінгарян, І.Волосевич
file:///C:/Users/User/Downloads/Telegram%20Desktop/Mirror_UKR_1_06.pdf

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПРОКУРАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Дорошенко К.Ю.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Коваль Г.Ш.

к. психол.н., доцент соціальної і прикладної психології,
ФПСР

Службова діяльність працівників органів прокуратури завжди пов'язана з підвищеною відповідальністю, високими психічними та фізичними навантаженнями, роботою в екстремальних умовах, що нерідко спричиняє негативні психологічні наслідки.

Прокурор несе повну відповідальність як за всі слідчі (розшукові) дії, так й практично за всі прийняті рішення під час досудового розслідування. У професіограмі працівника прокуратури виділено наступні блоки якостей: екстремальний характер професійної діяльності; творчий,

нестандартний характер професійної діяльності, різноманітність розв'язуваних завдань; процесуальна самостійність і висока персональна відповідальність прокурора за свої дії і прийняті рішення. У психограмі підкреслюється необхідність високого рівня соціалізації особистості прокурора; високої емоційно-вольової стійкості, розвинені комунікативні здібності, виражені організаторські здібності.

Всі перераховані характеристики набули ще більшого значення з 24 лютого 2022 року, початку військової агресії Російської Федерації проти України, у зв'язку з чим на території України запроваджено воєнний стан.

До прокурорів, які здійснюють фіксацію та документування злочинів пов'язаних зі збройною агресією Російської Федерації, ставляться особливі вимоги. Так, вони повинні бути цілодобово на зв'язку для можливості невідкладного передання інформації про осіб, які виявили бажання надати показання у якості потерпілого чи свідка щодо воєнних злочинів, для узгодження часу та місця проведення слідчих дій, бути готові в будь-який час виїхати на місце злочину та ін.

Воєнний злочин — це свідоме, грубе порушення законів та звичаїв війни, норм міжнародного гуманітарного права (використання заборонених видів зброї, незаконна депортація, напади на об'єкти цивільної інфраструктури, удари по гуманітарним конвоям, геноцид тощо), за який винуватці несуть індивідуальну або командну кримінальну відповідальність.

Термін давності до воєнних злочинів та злочинів проти людства та людяності не застосовується, це правило закріплено у Конвенції ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 1968 року та Європейській конвенції про незастосування

строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів».

Прокурори повинні бути готові особисто допитувати потерпілих від воєнних злочинів та свідків, в тому числі при вчиненні тяжких злочинів, таких як вбивство, катування, зґвалтування та інші.

Для прокурорів Офісом Генерального прокурора України розроблені пам'ятки щодо особливостей проведення допитів потерпілих/свідків стосовно дослідження фактів сексуального насильства в умовах збройного конфлікту. Кожен прокурор при проведенні такого допиту повинен бути й психологом, адже такі спогади можуть зашкодити й так травмованій людині.

Серед рекомендацій при проведенні допиту жертви зґвалтування є зазначення особливостей встановлення і підтримання психологічного контакту з потерпілим/свідком. Наприклад, допит жертви сексуального насилля рекомендовано проводити прокурору однієї з жертвою статі; спілкуватись необхідно обережно через відчуття дистанції; під час допиту намагатись у допитуваної особи викликати довіру, відчуття впевненості; бути професійними, увічливими, коректними і підготовленими до допиту; проявляти терпіння, наголошуючи на чомусь. Це сприятиме відновленню довіри (наприклад, сказати: «не поспішайте з відповіддю, я чекатиму стільки, скільки вам потрібно»); на допиті використовувати медичну термінологію під час опису дій сексуального характеру, необхідну для встановлення складів злочинів, пов'язаних із сексуальним насильством; не проявляти зайве тепло чи ніжність, бо ці почуття можуть мати зворотну реакцію; слідкувати на допиті за емоційним станом потерпілої особи, за потреби робити нетривалі перерви.

Крім того, під час допиту потрібно: не торкатися руками потерпілої, уникати будь-яких дотиків, обійм, навіть

тих, які підбадьорюють; не проявляти зайвих емоцій і «трагічного співчуття»; не вживати зайвих компліментів; не застосовувати складну юридичну термінологію — говорити максимально просто, не цитувати номери статей кодексів і законів; не переходити на особистості; не перебивати; спочатку надати потерпілому/свідку можливість висловитися, а після цього поставити уточнювальне запитання по суті; не вживати вислів «ви не розумієте» та, навпаки, «я розумію, що ви відчуваєте» чи «я розумію, як Вам боляче» тощо; не знецінювати ситуацію; не порівнювати злочини стосовно потерпілих і не надавати їм оцінку щодо рівня жорстокості.

Таким чином, однією з особливостей діяльності прокуратури є висока відповідальність і емоційна напруженість праці. У військовий період це пов'язано з негативними емоціями, з необхідністю їх придушувати, а емоційну розрядку відкладати на порівняно великий період.

Ресурс «психологічної міцності», «емоційної стійкості», «особистісної цілісності», безперечно, завжди має межу. Невміння чи неможливість керувати емоціями призводить до деперсоналізації та особистісного відчуження. Деперсоналізація проявляється у деформації відносин із іншими людьми. Це повна чи часткова втрата інтересу до людини – суб'єкта професійної діяльності, що є неприпустимим у прокурорській роботі.

Ми вважаємо, що можливі у військовий та повоєнний час психологічні наслідки діяльності працівників прокуратури будуть пов'язані з професійним вигоранням та, як наслідок, виникненням професійної деформації.

У вітчизняній психологічній науці наявні дослідження, присвячені феномену професійного вигорання у різних сферах професійної діяльності (Л.М.Карамушка, С.Д. Максименко, О.М. Хайрулін та ін.)

Розробкою проблеми професійної деформації юристів вітчизняна наука цілеспрямовано почала займатися лише початку сімдесятих років. Вивчення професійної деформації та деформації професійної правосвідомості слідчих працівників органів внутрішніх справ здійснено у роботах українських вчених, В.В. Куличенко, В.П. Столбової, В.Е. Коновалова, а також Р. Конечного і М.Боцхала (Чехословакія), Д. Джонсона та Р. Грегорі (США) та інших.

Проте наукові дослідження з проблематики професійного вигорання робітників прокуратури в період військового стану в Україні досі не здійснювалось. З урахуванням вже набутого наукового досвіду, перспективи подальших досліджень професійного вигорання та професійної деформації полягають у детальному практичному вивченні сучасних складових процесу діяльності працівників прокуратури та розроблення актуального комплексу заходів щодо її психологічного супроводу.

Доклад зроблено в межах теми магістерської роботи «Психологічні особливості професійної деформації працівників прокуратури та поліції».

Література

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, електронний ресурс «zakon.rada.gov.ua»
2. Закону України «Про прокуратуру» Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 2-3, ст.12, електронний ресурс «zakon.rada.gov.ua»
3. Кримінальний процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88, електронний ресурс «zakon.rada.gov.ua»

4. Конвенція ООН «Про незастосування строку давності до воєнних злочинів і злочинів проти людства» від 1968 року електронний ресурс «zakon.rada.gov.ua»

5. Європейська конвенція про незастосування строків давності до злочинів проти людяності та воєнних злочинів електронний ресурс «zakon.rada.gov.ua»

6. Психологічна оцінка при професійному відборі кадрів для прокуратури (сучасний стан і перспективи) // Питання психології. 1994. № 3.

ПРОБЛЕМА НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ СЕРЕД УКРАЇНСЬКИХ ПІДЛІТКІВ

Жученко Є.В.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Підліткова наркоманія в Україні є серйозною проблемою, яка вимагає належної уваги й оцінки з боку сучасного суспільства. Своєчасна громадська реакція на цю проблему визначає методи її вирішення та способи профілактики підліткової нарко - манії в Україні в подальшому.

Актуальність досліджуваної проблеми визначається небезпекою поширення наркоманії серед українських підлітків та недостатньою увагою, що приділяється батьками до вивчення цієї проблеми й відсутністю належної уваги до даного питання в більшості українських шкіл. Перспективи дослідження в даній області визначаються необхідністю виявлення основних соціальних та

психологічних аспектів, які спонукають сучасних українських підлітків вживати наркотики, завдяки чому можливе перенаправлення ситуації в інше русло та створення умов недопущення в суспільстві ситуації, в якій вживання наркотиків українськими підлітками взагалі стало б можливо.

Мета роботи полягала у визначенні домінуючих психологічних й соціальних чинників, що спонукають підлітків до початку прийому наркотиків.

В структурі адиктивної поведінки найбільшого розповсюдження набула хімічна адикція, а саме наркотична залежність, що залишається домінуючою в структурі інших форм залежності від психоактивних речовин [1, 2]. Згідно з останніми даними, опублікованими Управлінням ООН з наркотиків і злочинності, близько 35,6 мільйонів чоловік у всьому світі страждають від розладів, пов'язаних із вживанням наркотиків і потребують лікування. [4]

За результатами дослідження Державного комітету України з питань контролю за обігом наркотиків, рівень наркотизації в Україні - найвищий в Європі. [2, 3] За даними офіційної статистики, кількість пацієнтів, які перебувають на обліку в наркологічних диспансерах України досягає 1 млн. чоловік. За даними МОЗ України, кількість наркозалежних, які вживають ін'єкційні препарати, слід оцінювати приблизно в 425 тис. осіб (близько 1,3% населення у віці 15–64 років), а від 8 до 26% школярів у віці 13–16 років пробували наркотики хоча б один раз. Реальна ж кількість осіб, залучених до проблеми наркоманії, за різними оцінками, становить до 700 тис і більше, 90% з них – молодше 25 років. Щорічно ця кількість наркозалежних збільшується на 7–11%, причому, за найскромнішими оцінками, щороку від наркотиків помирають 10–12 тис. осіб. Таке стрімке зростання наркозалежних громадян зробило Україну одним із лідерів

за темпами поширення наркотичної залежності серед населення в Європі [1, 5, 6, 7, 8, 9].

Імовірність прийому наркотиків серед підлітків, які почали рано курити та вживати алкоголь, значно вища, ніж у тих, які цього не робили. Підлітки, що вживають наркотики, мають ряд схожих рис характеру, багато в чому визначають їх подальшу залежність. Це невпевненість в собі, труднощі з вибором майбутньої моделі поведінки, залежність від думки оточуючих.

Численні сучасні дослідники роблять спроби встановити додаткові чинники, що сприяють початку вживання наркотиків підлітками. При цьому формулюються різні думки – деякі дослідники вважають, що причину треба шукати у впливі біологічних факторів на особистість, що формується, інші вважають, що справа у оточенні та чинниках зовнішнього середовища. З точки зору педагогіки та психології, фактори, що обумовлюють початок прийому підлітками наркотичних речовин, можна умовно поділити на дві групи: аспекти соціальні, та психологічні [10]. Зокрема, соціальні фактори обумовлюються надмірною комерціалізацією сучасного суспільства, його криміналізацією та суттєвим погіршенням умов існування. Фактори психологічного характеру такі: відсутність з боку сучасного суспільства належної уваги щодо проблем молоді, погані стосунки у родині та з батьками, особисті внутрішні проблеми. Наслідками можуть стати гуртування сучасних підлітків біля одного, чи декількох наркозалежних, з метою відходу від існуючих проблем та обов'язків та намагання втекти від травмуючих ситуацій.

Таким чином, на виникнення та розвиток підліткової наркоманії впливає ціле поєднання чинників соціальнопсихологічного характеру.

Наркоманія є соціальною проблемою, що завдає чимало шкоди молоді. Вживання підлітками наркотиків

веде до серйозних наслідків, як психологічних, так і соціальних та медичних. До медичних проблем відносяться ризик передозування, зростання кількості спроб суїциду, порушення роботи серцевосудинної та інших систем організму, розвиток психічних захворювань. Наркотики вже давно стали складовою частиною молодіжної культури, поряд з курінням і вживанням алкоголю.

Вкрай негативним аспектом є зниження середнього віку першого вживання наркотиків в Україні. Якщо раніше вітчизняні школярі вперше пробували наркотики у віці 13-15 років, сьогодні все частіше доводиться мати справу з наркоманами, вік яких не перевищує 9-ти років [11]. Особливу тривогу викликає збільшення наркоманів жіночої статі серед підлітків. Згодом ці особи виявляються нездатними на народження здорового покоління. Подібному стану речей сприяє ряд факторів соціального та психологічного характеру.

До соціальних чинників слід віднести:

- падіння загального рівня життя в країні;
- масове безробіття серед населення;
- поширення серед населення епідемії СНІДу;
- зростання злочинності в сучасному українському суспільстві та пов'язана з цим доступність наркотичних речовин;
- байдужість сучасного українського суспільства до існуючої проблеми;
- відсутність державної програми профілактики поширення наркотиків серед підлітків, з обов'язковою постановкою на диспансерний облік нововиявлених наркоманів й наявністю в програмі середньої школи спеціальних уроків, на яких роз'яснюється суть проблеми та шляхи її вирішення.

До факторів психологічного характеру, який впливає на поширення підліткової наркоманії в Україні, слід віднести:

- неувага батьків до цієї проблеми, відсутність у сім'ях профілактичної роботи;
- поганий мікроклімат в сім'ях підлітків-наркоманів;
- алкоголізм батьків в сім'ях молодих наркоманів;
- приклад друзів, що почали вживати наркотики в молодому віці;
- бажання підлітків спробувати нових відчуттів;
- нездатність підлітків розібратися самотійно в питаннях шкоди, яку потенційно можуть принести наркотики їм та їх організму.

Соціальні аспекти:

- відсутність економічної стабільності в суспільстві;
- поширення безробіття в країні та суспільстві;
- криміналізація сучасного суспільства та пов'язана з цим доступність наркотиків;

Ситуація, що склалася, вимагає невідкладних заходів щодо її виправлення, при чому тут важливе місце займає участь усіх членів сучасного українського суспільства у врегулюванні існуючої проблеми. Найбільш оптимальним бачиться прийняття на державному рівні програми профілактичних заходів щодо запобігання розповсюдженню наркотиків у підлітковому та молодіжному середовищі. У цілому, положення подібної програми можуть бути зведені до наступного: усунення соціального підґрунтя виникнення досліджуваного негативного явища та профілактичні заходи, спрямовані на запобігання виникненню і поширенню підліткової наркоманії в сучасному українському суспільстві. Відносно заходів профілактики виникнення й поширення наркоманії в підлітковому середовищі слід зазначити наступне. Проблема криється в недостатності уваги до даного явища з боку батьків,

педагогічних колективів шкіл та навчальних закладів, в яких навчаються сучасні українські підлітки.

Таким чином, підліткова наркоманія являє серйозну небезпеку для нашої держави, для здоров'я, життя та майбутнього її громадян. Своєчасне визначення причин й факторів, що впливають на її виникнення та розвиток, допоможе в подальшому правильно оцінювати ситуацію з поширенням проблеми та приймати своєчасні, дієві та адекватні заходи для успішного її вирішення. Соціальні та психологічні аспекти, що впливають на виникнення і розвиток підліткової наркоманії в Україні, вимагають подальшого, глибшого вивчення з метою усунення можливості їх виникнення та впливу на поширення наркоманії серед підлітків в нашій країні.

Необхідне впровадження системи профілактичних заходів по роз'ясненню суті наркоманії та розкриття підліткам можливих наслідків прийому наркотиків для їх здоров'я й життя. Ефективними інструментами боротьби з цим явищем є профілактичні бесіди у школах, інших навчальних закладах та вдома; змагання з різних видів спорту серед підлітків, масові кросові пробіги. Такі спільні зусилля сім'ї та школи можуть і повинні стати вирішенням проблеми підліткової наркоманії, поворотом свідомості підлітків в бік власного розвитку на противагу перспективі їх наркотичної деградації.

Література

1. Актуальні тенденції поширення залежності від психоактивних речовин в Україні : аналітичний огляд. М. В. Голубчиков, І. В. Лінський, О. І. Мінко та ін. Харків, 2006. 46 с.

2. Наркозалежність - це хвороба, а не злочин. Центр громадського здоров'я МОЗ України, 2019 URL :

<https://phc.org.ua/news/narkozalezhnist-ce-khvoroba-ne-zlochin>.

3. Національний звіт за 2019 рік щодо наркотичної ситуації (за даними 2018 року), 2019. URL: https://cmhmda.org.ua/wpcontent/uploads/2020/03/Zvit_shchodo_narkotychnoi_ta_alkoholnoi_sytuatsii_v_Ukraini_za_2019_rik.pdf.

4. World Drug Report 2019. United Nations publication, Sales No. E.19. XI.9, https://wdr.unodc.org/wdr2019/prelaunch/WDR19_Booklet_1_EXECUTIVE_SUMMARY.pdf.

5. Аналіз статистичних показників розладів психіки та поведінки внаслідок уживання психоактивних речовин у 2015-2016 роках. І. Ф. Здорик, О. В. Колодежний, О. О. Петриченко, І. Я. Пінчук. Архів психіатрії, 2017. 252–260 с.

6. Балакірієва О. М., Бондар Т. В., Павлова Д. М. Динаміка поширення куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед молоді, яка навчається. Український соціум. 2016. №4. 42–41 с.

7. Білецька Г. А. Медичні і соціальні наслідки наркоманії й токсикоманії. К : Рима, 2013. 264 с.

8. Croff J. M., Leavens E., Olson K. Predictors of breath alcohol concentrations in college parties. Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy, 2017. URL: <https://substanceabusepolicy.biomedcentral.com/track/pdf/10.1186/s13011-017-0095-4>.

9. Peculiarities and comparative characteristics of the population mortality caused by the main reasons in Ukraine, the Czech Republic and other european countries. O. Lyubynets, G. Slabkyj, Y. Pylypets et al. SBORNÍK z mezinárodní konference “Jihlavské zdravotnické dny 2012”, II. ROČNÍK “Ošetrovatelská péče a porodní asistence v praxi”: Vysoká škola polytechnická, 2012. P. 547–556.

10. Chornyak YI. Sotsialno-psykholohichni zasoby profilaktyky narkotychnoyi zalezhnosti studentiv [Socio-psycho- logical for the prevention of drug addiction among students]. Ternopil: Ternopil National Economic University; 2013. [Ukrainian]

11. Kovalchuk VP. Narkomaniya sered nepovnolitnikh yak sotsialna problema [Drug addiction among minors as a social problem]. Scientific Naukovyy visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav. 2017; 1: 263-70. [Ukrainian]

ПОРАДИ ДЛЯ БІЖЕНЦІВ МОЛОДОГО ВІКУ, ЯКІ ПРАГНУТЬ ПОВЕРНУТИСЯ НА БАТЬКІВЩИНУ

Ільяшенко Л.О., Швець Д.П.

студенти 2 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Ворнікова Л.К.

ст. викладач кафедри диференціальної і спеціальної
психології, ФПСР

Війна в Україні назавжди змінила життя мільйонів людей. І вже навіть не має значення хто в якій країні живе - для когось трапилось справжнє лихо, для когось просто незручності через економічну кризу - значні зміни відчув майже кожен звичайний житель світу.

Українським громадянам доводиться найскладніше: зруйновані не лише плани та мрії, а й будинки, двори, в яких проходило дитинство; багатьох близьких та друзів уже немає – все це забрала війна, залишивши місце лише для спогадів про прекрасне минуле [1]. Вже нічого не буде як раніше це факт. Але впоратися з подібними потрясіннями може далеко не кожен. Старше і молоде покоління по-

різному переживає ситуацію, що склалася. Це потрібно постаратися зрозуміти та прийняти. Багато людей старшого покоління не можуть просто взяти та залишити свої домівки, роботу, звичне місце. Місто для них не просто місце проживання - а частинка душі; тутешні норми - частина світогляду, а без близьких друзів, знайомих і родичів зовсім не уявляють життя. Ми все частіше чуємо історії, що люди похилого віку навідріз відмовлялися виїхати з найнебезпечніших куточків України та готові були померти у власному будинку, нікуди не їдучі. Вагомою ознакою травмуючої події є те, що вона розвивається дуже швидко. Настільки швидко, що часто викликає у людини заціпеніння та остоупіння- у неї зникає навіть природне бажання самозбереження [1].

Що стосується молоді, вона набагато мобільніша - велика кількість людей виїхала з країни з моменту початку повномасштабного вторгнення. Але й тут складнощі.

Частина людей встигли адаптуватися та соціалізуватися на новому місці і вже починають будувати плани на майбутнє в іншій країні. В них є багато життєвих сил, вони добре “вбудовуються” в соціум. У таких людей частіше знижена педантичність, їм не потрібен порядок – вони швидко пристосовуються до нових умов, найчастіше ці люди добре чи вільно володіють мовою країни, де вони почали жити. Проте є люди з іншими особистісними особливостями, які можуть не дозволяти відкинути тривожність, “обрости” новими соціальними контактами і будувати своє майбутнє вже там [2]. Такі люди чутливіші і вже хочуть повернутися додому, в Україну, і саме для цих молодих людей ми підготували кілька психологічних порад.

Перше, про що варто сказати – це те, що не варто приймати таке рішення імпульсивно, особливо якщо у Вашому місті вели активні бойові дії.

Потрібно ретельно обмірковувати такі моменти: зважити всі “за” та “проти”

Через те, що в ЗМІ зараз часто зустрічаються фейкові новини, шукати інформацію треба дуже уважно. Ми рекомендуємо читати виключно офіційні джерела інформації, але щоб скласти повну картину того, що відбувається, краще також знайти знайомих, які залишились у Вашому рідному місті і які можуть розповісти Вам про те, що там відбувається насправді, без прикрас.

1. Чи безпечно повертатися?

Після того, як Ви проаналізували повний об’єм інформації, варто подумати, чи безпечно повертатися і чи зможете Ви, в разі необхідності, знову виїхати[3].

2. Заздалегідь дізнатися інформацію про те, чи не постраждав ваш дім. Якщо є така можливість - бажано дізнатися у когось із знайомих, чи не постраждав ваш дім і, якщо постраждав, то наскільки сильно. Чи є там електроенергія, газ, вода, зв’язок, можливість купити продукти і речі першої необхідності?

Треба бути морально готовими до того, що Ви повертаєтесь вже у нову реальність - дім може бути вже не таким, яким Ви його залишили(якщо він зовсім залишився); близькі та знайомі могли загинути у результаті бойових дій.

3. Усвідомити те, що будуть складнощі

Це стосується не тільки матеріальної частини питання, але і частини психологічного здоров’я. Частіше за все, людям складно пережити результати бойових дій самостійно, тому, можливо, варто заздалегідь знайти контакти психологів, які працюють з гострими кризовими станами (мають відповідну кваліфікацію) та можуть допомогти Вам і Вашим близьким [2]. На даний момент багато спеціалістів працюють безкоштовно чи за символічну плату.

Що стосується матеріальної сторони питання - то краще мати якусь кількість грошей на перший час, тому що роботи у місті може ще не бути.

Підійти до повернення на Батьківщину потрібно з позиції дорослості та відповідальності за своє життя, не роблячи імпульсивних вчинків. Наша мета - у жодному разі не відмовити, а звернути увагу на ті аспекти, з якими рано чи пізно ви можете зіткнутися. Також ви не маєте бути "одні" у своєму рішенні. Обов'язково має бути людина, яка, по-перше, знає куди ви їдете, а по-друге, це та людина, на підтримку якої ви можете завжди розраховувати.

Література

1. Сарджвеладзе Н., Беберашвили З., Джавахишвили Д., Махашвили Н. and Сарджвеладзе, Н., 2001. Травма и психосоциальная помощь. Режим доступу: <http://psychologdcpp.in.ua/psychology/files/file195.pdf>.

2. Kaufman, Kenneth R., Kamaldeep Bhui, and Cornelius Katona. "Mental health responses in countries hosting refugees from Ukraine." BJPsych Open 8.3 (2022).

3. Braithwaite, A., Ghosn, F. and Hameed, T., 2022. Under pressure: when refugees feel pressured to leave their host countries. Journal of Refugee Studies, 35(1), pp.595-614.

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Кириченко В.В.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження: Проблема дослідження розвитку ресурсності й творчої активності особистості засобами арт-терапії є дуже актуальною в даний момент розвитку нашого суспільства. Тому що зараз світ переповнений всілякою інформацією тому стає все складніше не загубити себе та віднайти свої здібності, а саме арт-терапія сприяє творчому розкриттю здібностей та сутнісного потенціалу людини, мобілізації внутрішніх механізмів саморегуляції й зцілення, також розвиває самосвідомість та формує гармонійну особистість.

В даний час у психологічній практиці існують методики, які використовують творчий потенціал людини. Більшість із них втілено в арт-терапії – терапії з використанням різних засобів виразності.

Мета дослідження: розглянути особливості арт-терапії в сучасній психології, розкрити її сутність та ознайомитись з різними напрямками арт-терапії на основі вивчення та аналізу психологічної літератури з проблеми дослідження.

Поняття про ресурсність особистості як умову повноцінного життя й досягнення поставлених цілей

Ресурс – це умова, що дозволяє отримати бажаний результат. Говорячи про ресурсний стан, людина має на увазі, що вона сповнена енергії, моральних і фізичних сил для досягнення цілей, задоволена своїм життям і позитивно дивиться в майбутнє. Ресурсний стан – гармонія, життєвий баланс, наповненість.

Важливість ресурсного стану переоцінити неможливо. Коли людина в ресурсі, вона готова згорнути гори, для неї немає непосильних завдань, і при цьому вона випромінює позитивну енергію, заряджаючи нею оточуючих.

Щоб перебувати в ресурсному стані, важливо мати хоч мінімальний запас ресурсу. Можна інвестувати коли є що

інвестувати. Коли на нулі, тоді про інвестиції взагалі не говорять. Важливо дбаючи про себе утримувати баланс у плюсі. І спиратися на те, що є, щоб добудовувати те, чого ще немає.

Важливо усвідомлювати про себе чого я хочу і чого потребую. І давати собі це, піклуючись про себе. Йдеться про збереження певного гомеостазу організму і постійне "добудовування" себе до цілісності та стану щастя та задоволення. Постійне підтримування балансу та ефективності між собою та світом. Дбайливий прояв до себе. Коли потреби задоволені, то ми в ресурсі. Коли ми зосереджуємося лише на дефіциті і плачемо за тим, чого в нас немає (а де увага, там і енергія), то "провалюємося" в яму - вона стає дедалі більше. І все менше ресурсу, щоб її заповнити. Утворюється "дірка" і тоді ми не в ресурсі.

Підсумовуючи міркування, сформулюємо наступний висновок: психологічні ресурси - це система взаємопов'язаних компонентів індивідуально-середовищного характеру, використання яких може ефективно впливати на подолання кризових ситуацій. Будь-яка риса характеру особистості є відображенням індивідуального та соціального простору, яке наповнює людину та створює середовище її існування. Цілком обґрунтовано розглядати ресурси особистості у діалектичній єдності соціально-психологічних проявів, оскільки характер особистості, як і кризові події, які переживає людина, не обмежуються лише рівнем внутрішнього простору людського існування, а виходять у сферу соціальних зв'язків.

Творча активність та її значення для особистості

Прояв творчої активності особистості діяльності сприяє: розвитку інтелектуальної, емоційно-вольової сфер (індивідуалізація); засвоєнню соціального досвіду та відтворенню його в якісно новий стан, об'єкт (соціалізація);

формуванню відносин до досліджуваного, що створюється (інкультурація).

- Вітчизняні дослідники в галузі педагогіки та психології найчастіше розуміють активність, як певну міру діяльності, або можливість взаємодіяти з іншими суб'єктами. Вважається, що активність – це одна із стійких властивостей особистості.

- Існують визначення, які вказують на те, що активність – це здатність перетворювати що-небудь у світі, що розвивається в результаті наявних у людини духовних та матеріальних багатств і яка виражається у творчості.

- Активність людини цілком залежить з його внутрішньої мотивації, від цього, як людина до неї ставиться. Для формування творчої активності дуже багато означає саме мотиваційна складова.

- Вважається, що творчість – це найвища форма активності, до якої здатна людина. Творче осмислення діяльності – це пошук себе, можливість піднятися над ситуацією, подивитися на себе збоку. Кожна особистість несе світу щось унікальне, у своєму роді неповторне.

Творчість є прояв продуктивної активності людського духу: діяльність людини, що творить, носить справді творчий характер лише у випадку, якщо вона має атрибут неповторності і за методами здійснення, і за результатами. Творчість, таким чином, є такою духовно-практичною діяльністю, результатом якої є створення оригінальних, неповторних культурних, соціально значущих цінностей, встановлення нових фактів, відкриття нових властивостей та закономірностей, а також методів дослідження та перетворення світу.

Секретний ресурс арт-терапії полягає в тому, що вона дозволяє дорослим, не нав'язуючи і без примусу, досліджувати та розкрити здібності своєї дитини, покладаючись на свої сили допомогти дитині подолати

труднощі. За допомогою технік арт-терапії ми можемо краще зрозуміти своїх дітей, побачити, що насправді турбує дитину. Адже діти не можуть висловити все словами, тому дитяча арт-терапія – це ще один спосіб спілкуватися з дитиною рідною мовою, мовою образів, символів та метафор.

Арт-терапія звертається до внутрішніх, самоцілюючих ресурсів людини, які тісно пов'язані з її творчими здібностями. Відмінною рисою людини є її здатність, а також потреба відображати свій внутрішній світ. Ця характеристика дозволяє активно обробляти зовнішню інформацію.

Само слово «арт-терапия» складається з двох: арт - мистецтво, і терапия - лікування. Саме як метод лікування став застосовуватися в 30-х роках минулого століття в роботі з дітьми, які перенесли стрес у фашистських таборах і вивезених у США. Спочатку метод арт-терапії пропонувався як метод лікування хворих з вираженими емоційними порушеннями. Однак зараз рамки терапії мистецтвом набагато розширилися, і з методу лікування арт-терапія перейшла в спосіб ефективного взаємодії, пошук взаєморозуміння і розуміння свого відношення до світу і до самого себе. Заняття з арт-терапії відрізняються від заняття малюванням, ліпкою, танцями, музикою та ін. Основне відмінність – арт-терапія не вчить, як правильно малювати, ліпити, танцювати та грати на музичних інструментах. Терапія мистецтвом створює простір для амовираження, для розкриття творчого потенціалу, створення свого неповторного світу, для розвитку пізнаючої діяльності, для самопізнання.

Винахідливість арт-терапії проявляється в тому, що запропонований нею метод терапевтичної взаємодії геніальний сам по собі, оскільки знаходиться поза сферою повсякденного життя клієнта. І все поза повсякденним

життям є геніальним за своєю суттю, оскільки воно розширює людський досвід. У даному випадку мова йде про можливість розвитку креативності особистості, яка є абсолютним ресурсом для всього, що відбувається в житті, оскільки життєвий процес особистості полягає в пошуку нових творчих підходів до всього, з чим вона стикається. Тільки арт-терапія дозволяє замінити звичайну діаду «терапевт-пацієнт» («консультант-клієнт») тріадою «терапевт-мистецтво-пацієнт», тобто психотерапевтичний союз стає психотерапевтичним трикутником. Робота в цьому режимі дозволяє не долати опір, а використовувати його безпосередньо, наочно показуючи можливість змін.

Основні цілі арт-терапії - самовираження, розширення особистого досвіду, самопізнання, внутрішня інтеграція особистості (різних її аспектів і компонентів) та інтеграція з зовнішньою реальністю (соціальної, етнічної, культурної). Важливим поняттям арт-терапії є сублімація – вираз несвідомих інстинктів і потягів (часом деструктивних) за допомогою трансформації їх у витвори мистецтва; мистецтво може одночасно "направити в інше русло" і висловити також почуття злості, болю, тривоги, страху.

Слід констатувати, що на сьогоднішній день склалися три самостійних напрями арт-терапії – психотерапевтичний (медичний), педагогічний і соціальний (терапія зайнятості). Їх об'єднує використання художньої творчості як лікувального засобу, що відволікає людину від неприємних, болісних переживань і гармонізує емоційну сферу. Проаналізувавши сучасні підходи науковців до арттерапії як наукової категорії визначаємо, що вони передбачають художню творчість, образотворчу діяльність для «гармонізації розвитку особистості через розвиток здібностей самовираження і самопізнання в мистецтві, у порівнянні, наприклад, з грою, що пов'язано з

продуктивним характером мистецтва – створенням естетичних продуктів, що об'єктивують у собі почуття, переживання і здібності людини, полегшують процес комунікації з іншими людьми». Зазначимо, що насьогодні виокремлюють чотири варіанти застосування арт-терапії:

1) пасивна арт-терапія – передбачає аналіз та інтерпретацію картин (репродукцій), фотографій учасниками арт-терапевтичного процесу для «лікування»;

2) активна арт-терапія – зосереджена на самостійній творчій діяльності, яка розглядається як лікувальний чинник;

3) поєднання пасивної і активної арт-терапії;

4) навчання учасника арт-терапевтичного процесу творчій діяльності і вибудовування взаємин з арттерапевтом.

Існують різні форми арт-терапії, проте найбільш розповсюдженими є індивідуальна й групова, кожна з яких має різновиди. Інколи, вибір проведення арттерапевтичних занять залежить від бажання учасників, оскільки за відсутності протипоказань вони можуть займатися як індивідуально з арт-терапевтом, так і в групі. Особливо цінною арт-терапія є для тих учасників, які мають труднощі у вербалізації своїх переживань, йдеться про малоконтактність, мовні порушення, «невимовність» у людей з посттравматичними стресовими розладами. Як правило, вони виражають свої емоції і переживання в малюнках, художніх виробках. Для активізації психічних процесів, тренування сенсомоторних умінь і навичок, налаштування на роботу корисною може бути нескладна маніпуляція або гра з різними матеріалами. За умови вибору індивідуальної арт-терапії, арттерапевт намагається налаштувати учасника на роботу. При цьому важливим є встановлення психотерапевтичного контакту, який відбувається на перших зустрічах.

Останнім часом саме арт-терапію почали активно використовувати у лікувально-реабілітаційній роботі з комбатантами, які мають психоемоційні розлади, наслідки психотравматичних стресових розладів, прояви деструктивних емоційних станів тощо. Це пов'язано з тим, що арт-терапія не має протипоказань і характеризується такими ознаками: — сприяє творчому самовираженню, розвитку уяви, естетичного досвіду, практичних навичок образотворчої діяльності, художніх здібностей; — знімає втому, зменшує негативні емоційні стани й прояви; — створює позитивний емоційний настрій у групі; — дає змогу опрацювати думки й емоції, які людина звикла пригнічувати, надає можливість трансформувати їх у позитивні; — дає можливість на символічному рівні експериментувати з найрізноманітнішими відчуттями, досліджувати й виражати їх у соціально прийнятній формі;

Отже, процес арт-терапії дає змогу зробити несвідоме видимим (творіння продукту творчості) і шляхом подальшої вербалізації допомагає людині усвідомити та переробити свій попередній досвід на новому рівні. Основною технікою арт-терапевтичного впливу є техніка активної уяви, яка розкриває необмежені можливості клієнта для самовираження та самореалізації в продуктах творчості з активним пізнанням «Я».

Література

1. Дж.Вайзер Техніки фототерапії: використання інтеракцій з фотографіями для поліпшення життя людей.

https://phototherapytherapeuticphotography.files.wordpress.com/2014/10/weiser_russian_article_sociology_tr-iarskaia.pdf

2. Кудріна А.В. Методи арт-терапії у практиці психологічного консультування <http://mayak.poltava.ua/wp-content/uploads/2020/01/metodi-art.pdf>

3. Калька Н.М. Ковальчук З.Я. Практикум з арт-терапії/ Навчально-методичний посібник
<http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/3301/1/%D0%90%D1%80%D1%82%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F-19-10-20.pdf>

4. Хіля А.В. ДИСЕРТАЦІЯ Виховання у дітей з функціональними обмеженнями ціннісного ставлення до життя засобами арт-терапії

https://vspu.edu.ua/science/dis/des_21_3.pdf

5. Подкоритова Л. Багатовимірність арт-терапії як професійного буття психолога <http://umo.edu.ua/zbirnik-naukovikh-pracj-prostir-art-terapiji/prostir-art-terapiji-2-2011>

6. Вознесенская Е.Л., Мова Л.С. Арт-терапія в роботі практичного психолога Використання арт-технологій в освіті

<http://www.doshkillia.ua/wp-content/uploads/2019/10/%D0%BF%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%90%D1%80%D1%82-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F.pdf>

7. П'ятницька-Позднякова І.С. Арт-терапевтичні можливості видів мистецтва
<https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2009/108-95-6.pdf>

ВЗАЄМОДІЯ ПСИХІЧНИХ СТАНІВ І КОГНІТИВНИХ ПРОЦЕСІВ В ХОДІ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ.

Ковтун О.Є.

студент 1 курсу магістратури
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Смокова Л.С.

к.психол.н., доцент кафедра практичної та клінічної
психологи, ФПСР

Актуальність роботи. Системний підхід до психіки людини передбачає вивчення механізмів та закономірностей взаємозв'язку між різними категоріями психічних явищ. У цьому контексті дослідження взаємовідношення станів з когнітивними процесами є кардинальним, «життєво важливим» питанням.

У теоретичному плані дослідження взаємозв'язку психічних явищ є істотним для розуміння цілісності психічної діяльності, становлення та розвитку психічних функцій, регуляції психічної активності [1]. В контексті відношення психічних станів і когнітивних процесів це становище є особливо актуальним для вивчення продуктивності пізнавальної діяльності (Б.Р. Анан'єв, Є.І. Степанова), адаптаційних можливостей суб'єкта (Ф.Б. Березін, А.А. Реан), вивчення саморегуляції психічних станів (Л.Г. Дика, Є.П. Ільїн, А.О. Прохоров), інформаційної детермінації станів (В.А. Бодров) та ін. [5, 7, 9].

Особливої значущості набуває вивчення взаємозв'язку станів та когнітивних процесів у навчальній діяльності. Знання цього відношення може сприяти підвищенню продуктивності навчальної діяльності школярів та студентів, відкриваючи можливості для створення обґрунтованих

методів управління станами та активізації когнітивних процесів у ході навчального процесу. Ця проблема розглядається у роботах, присвячених дослідженням психічних станів у навчальній діяльності (Т.М. Васильєва, Н.В. Ванюхіна, Г.Н. Генінг, Г.Т. Шавалієва та ін.), саморегуляції психічних станів студентів (Г.Ш. Габдрєєва), станам школярів та студентів у комп'ютеризованій діяльності (А.Є. Серьожина), залежності емоційних станів від шкільної успішності (А.А. Горбатков) та ін.

Важливим моментом у цих дослідженнях є аналіз опосередкованого впливу особистісних параметрів у взаємовідношенні станів та когнітивних процесів, що дозволяє розглянути активну, регуляторну природу особистісних характеристик [8]. Дослідження взаємовідношення станів та когнітивних процесів як особистісного феномену відповідає вимогам суб'єктно-діяльнісного підходу, який займає важливе місце у вітчизняній психології.

На сьогоднішній день, поряд з інтенсивним вивченням когнітивних процесів (Є.А. Сергієнко, М.А. Холодна та ін.) та станів (Є.П. Ільїн, А.Б. Леонова, А.О. Прохоров та ін.), взаємозв'язку між ними, за рідкісним винятком (Л.Р. Фахрутдінова), майже не розглядаються. Дослідження проводяться в рамках психології емоцій [11], соціальної психології, інженерної психології [1], нейропсихології. Питання відношення когнітивних процесів та психічних станів частково розглядається в контексті вивчення окремих станів: психічної напруженості (Т.А. Немчин, Н.І. Наєнко), втоми (А.Б. Леонова), монотонії (Є.П. Ільїн) та ін. [1, 2, 3, 5].

Слабка розробленість проблеми відображається на її висвітленні у навчальній літературі з психології. Як правило, у підручниках є лише коротка вказівка на те, що, з одного боку, когнітивні процеси виступають як первинні фактори формування психічних станів людини, а з іншого, - психічні

стани впливають на перебіг та результат когнітивних процесів. Цей факт вказує на недостатність наявних знань з цієї проблеми та необхідність її подальшого вивчення.

Таким чином, обмежений і розрізнений емпіричний матеріал, відсутність чітких теоретичних уявлень про співвідношення двох психічних явищ, і водночас очевидна теоретична та практична значущість зазначеної теми свідчать про наявність протиріччя між науковим статусом питання та рівнем його розробленості.

Необхідність вирішення протиріччя визначає як **проблему дослідження** з'ясування основних особливостей та закономірностей взаємодії психічних станів та когнітивних процесів у навчальній діяльності студентів.

Проведений теоретичний аналіз проблеми відносин психічних станів та когнітивних процесів дозволяє сформулювати такі основні **висновки**:

Проблема взаємодії психічних станів і когнітивних процесів у ході навчальної діяльності студентів є актуальною не тільки через недостатню розробленість даного питання в контексті педагогічної психології, але також через її теоретичну значущість для розуміння функціонування психіки як цілісної системи, розкриття причинно-наслідкових механізмів та інтрапсихічних відносин в психіці.

Психічні стани і когнітивні процеси, представляючи різні класи психічних явищ, мають специфічні характеристики. У той самий час, більшістю дослідників ці психічні явища розглядаються як єдина взаємодіюча система. Отже, категорія взаємодії та динамічний підхід можуть виступати у значенні обґрунтованої методологічної установки емпіричних досліджень.

На взаємозв'язок станів та когнітивних процесів впливають як власні характеристики станів (модальність, знак, інтенсивність, рівень) та когнітивних процесів

(когнітивний стиль, рівень розвитку, ступінь структурованості процесу та ін.), так і численні особистісні фактори (мотивація, ставлення до цілей та завдань діяльності, саморегуляція, самооцінка, емоційний інтелект та ін.). Отже, взаємодію психічних станів і когнітивних процесів необхідно розглядати як особистісний феномен, що передбачає розкриття активної, регуляторної природи особистісних характеристик у взаємовідносинах цих психічних явищ. Цей підхід відповідає вимогам суб'єктно-діяльнісної парадигми, що займає чільне місце у вітчизняній психології.

Найважливішими особистісними характеристиками, що впливають на взаємодію станів і когнітивних процесів, є особистісний сенс і рефлексія суб'єкта. Крім того, взаємовідношення станів та когнітивних процесів може бути зумовлено динамічним фактором. Спільне дослідження функціональної ролі цих показників у взаємовідношенні станів і когнітивних процесів могло б сприяти більш глибокому їх розумінню.

Психічні стани впливають на якість та продуктивність когнітивних процесів, виконують активізуючу, інтегруючу та регулюючу функції. Когнітивні процеси реалізують функції відображення та активізації психічних станів. Простежується тенденція розглядати впливи станів на процеси як більш значимі: стани «підпорядковують», «організують» когнітивні процеси, останні в основному «викликають» психічні стани і «протікають» на їх тлі.

Отримані результати дозволили сформулювати практичні рекомендації, які полягають у тому, що при організації навчальної діяльності студентів необхідно враховувати вплив особистісних показників (рефлексивності, особистісного сенсу) і чинника часу на характер взаємовідношення станів і когнітивних процесів особистості студентів.

Література

1. Бодров В.А. Когнитивные процессы и психологический стресс // Психологический журнал. 1996. Т. 17. №4. С.64-74.
2. Васильев И.А. Роль интеллектуальных эмоций в регуляции мыслительной деятельности // Психологический журнал. 1998. Т.19. №4. С.49-60.
3. Виготський Л.С. Психологія розвитку людини, 2005 <http://medbib.in.ua/psihologiya-razvitiya-cheloveka.html>
4. Генинг Г.Н. Особенности психических состояний младших школьников: дис. ... канд. психол. наук/ Г.Н.Генинг. Казань, 1997. 189с.
5. Ильин Е.П. Психофизиология состояний человека. СПб.: Питер, 2005. 412с.
6. Лерш Ф. Розуміння особи у психології // Гуманістичні підходи в західній психології ХХ століття. К.:Пульсари, 2001. С. 93–121.
7. Максименко К.С. Сутність багаторівневої детермінації психічних станів // Проблеми сучасної психології. 2011. Випуск 12. С. 623 – 633.
8. Панферов В.Н. Методологічні основи і проблеми психології. 2017
https://stud.com.ua/88268/psihologiya/metodologichni_osnovi_i_problemi_psihologiyi
9. Прохоров А.О. Психические состояния и их функции. Казань, 1994. 168 с.
10. Шаповаленко І.В. Вікова психологія (Психологія розвитку та вікова психологія). Гардаріки, 2005. 349 с.
11. Fredrickson, B.L. What good are positive emotions? // Review of General Psychology. 1998. Vol. 2. P.300-319.

ТІЛЕСНІ МОДИФІКАЦІЇ (ШРАМУВАННЯ, ПІРСИНГ, ТАТУ) ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА

Козинець В.І.

студентка 3 курсу бакалавріату
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження: Починаючи з первісних часів, існують різноманітні практики дослідження власного тіла, тілесності та світу навколо за рахунок шрамування, пірсингу та тату. Упродовж багатьох років людської історії тілесні модифікації були частиною культурних та особистісних особливостей. В свою чергу, татуювання, будучи одним з феноменів Давніх часів, отримав нове життя в світовій культурі і культурі сучасності. Воно було не тільки одним з первісних видів мистецтв, але й часто мало ритуальний характер, і було свідченням належності до певної соціальної групи, при цьому формуючи власну ідентичність людини. Саме тому дослідження зміни світогляду на татуювання від давнини до сучасності, а також аналіз розвитку тілесних модифікацій як окремого культурно-психологічного феномену є актуальним і нині.

Мета дослідження: проаналізувати наукову літературу на предмет досліджень тілесних модифікацій як культурно-історичного феномену.

Почнемо з того, що тілесні модифікації представляють собою зміни первинного вигляду тіла за допомогою фізичного втручання. До них традиційно відносять шрамування, пірсинг і татуювання. Ці модифікації мають різні технології, зокрема шрамування відбувається за

допомогою спеціальних лез, пірсинг полягає в проколюванні ділянок тіла з метою фіксації прикрас в утворених каналах, а татуювання передбачає ін'єкції фарби в глибину шкіри. Термін «тату» виник, за однією версією, від полінезійського слова «татау», що означає «малювати», що було введено географом Джеймсом Куком, і за іншою версією, від тайтянських слів «та» - «зображення», «ату» - «дух». Велика кількість людей визначає пірсинг і татуювання чимось ультрасучасним і молодіжним. Насправді історія тілесних модифікацій починається приблизно в епоху Льодовикового періоду. «Крижана людина», яка ймовірно померла близько 3200 року до н.е., і була знайдена мандрівниками в Тірольських Альпах в льодовиках в 1991 році, мала загалом 58 татуювань. Аналіз модифікацій свідчить про те, що їх наносили з медичними цілями, і, можливо, на акупунктурних точках для полегшення болю або для підвищення витривалості. Існування тату до цього часу можна досліджувати лише гіпотетично, хоча свідчення (можливі інструменти для нанесення модифікацій) ведуть дослідників ще до кордонів верхнього палеоліту. Практика навмисної зміни тіла, ймовірно, існувала й раніше [2].

Первісна людина застосовувала мистецтво не лише для прикраси навколишнього середовища, але і до своєї власної персони. Існували племена, які не носили одяг, але не зустрічалися племена, які б не прикрашали своє тіло. Французький вчений-історик Елізе Реклю писав, що мотивація прикрашати тіло вже тоді могла відрізнятись. Одні племена використовували зображення на тілі, щоб показати свою приналежність одній спільноті, або положення в сім'ї, як у японських народностей. Іноді тілесні модифікації ставали демонстрацією подвигу, наприклад, шрамування у вигляді переможеної тварини, але і прості візерунки ставали знаком мужності і сили їх носія. Також

іноді вони мали ритуальний характер: члени родини зображували певний символ на згадку про втрату одного з них, щоб нібито бути з ним хоча б однією частиною свого тіла або продемонструвати свою скорботу богам. Серед європейських народів, зокрема слов'ян, татуювання було поширене саме як метод прикраси свого тіла[3].

Вчений також припускав, що тату почали свій швидкий розвиток саме на островах Океанії через комфортні умови існування племен, які дали їм можливість витратити менше ресурсів на виживання і більше вільного часу на мистецтво. Таким чином, люди, живучі удосталь фруктів у теплому кліматі, могли менше турбуватися про те, як їм пережити ніч і чим харчуватися, вивчаючи процес прикрашання свого тіла замість полювання чи пошуку надійного даху [3]. Але згодом навіть більш суворі умови у племенах інших кутків світу не стали перешкодою для поширення тату-мистецтва. Саме в таких умовах, де людині було необхідно проявляти силу і витривалість, тату почало розглядатися з іншим символізмом.

Дж. Раш досліджує татуювання і шрамування як ідентифікаційний маркер для полювальників, як відмітка особистої доблесті або здатності до ризику людини. Так само, як ашельська сокира втілювала владу хижаків-полювальників, так і будь-які шрами або тату могли служити подібній меті, а саме мати затверджений традицією символ сили. Сокира, як символ мужності і витривалості, могла загубитися чи зламатися, а тату залишалось навечно. Людина з великою кількістю тату і шрамів одразу викликала повагу і розглядалась як верхній прошарок ієрархії в племені [2].

Згодом в первісних цивілізаціях тілесні модифікації отримували ще більше різноманітного символізму. Татуювання, пірсинг і шрамування були досить розповсюдженні в Стародавньому Єгипті. Наприклад,

однією з мумій, що добре зберіглася, є Амунет, жриця богині Хатхор у Фівах (20160 - 1994 до н.е.). Хатхор символізувала космічну матір, що дала народження всьому життю на Землі. Тому татуювання на руках, під пупком і на стегнах її жриці Амунет розглядаються як символи початку життя, родючості, сексуальності і кінця життя, смерті. На багатьох єгипетських статуетках, наприклад, на фігурці неолітичної богині Свині, зображено ті ж самі символи, що й на тілі жриці. Ми не можемо бути впевнені в трактовці цих тату, однак більшість дослідників підтримують ідею символізму сексуальності, бо для єгиптян сексуальність означало продовження роду і вічного життя. Пірсинг в Єгипті був символом приналежності до родини фараона. Проколоті пупок міг виключно фараон, і всіх, хто наважувався копіювати правителя, страчували [2].

Ацтеки також були одержимі пірсингом і кровопусканням. Досліджено, що як вид покарання, батьки пронизували колючками рослин тіла своїх дітей. Біль від таких модифікацій був соціально прийнятий, і його задача була навчити людей підтримувати громадський порядок. Племена майя також наносили собі шрамівання при жертвоприношенні для відчуття загального болю в усіх учасників ритуалу. В цьому полягає каральна сторона тілесних модифікацій, люди використовували їх в ім'я богам, держави, як символ комунікації між тілом людини і чимось духовним [1].

Греки та римляни використовували татуювання для вказівки статусу або членства в клані (раб, вільна людина, член партії тощо), а також для релігійних, містичних, духовних цілей (поклоніння предкам, ритуали, цілительство). Люди об'єднувались навколо спеціальних символів, які представляють владу – особисту, політичну, географічну, духовну. Однак з розвитком філософської ідеї калакагатії, що передбачала єдність духовної краси і

чистоти краси тіла, популярність тату почала зменшуватись. Згодом греки розглядали тату вже більше як символ рабства, як тавро на тілі залежної, невільної людини.

Слов'яни, які населяли території сучасної України також не оминули мистецтво малюнків на тілі. Найпершою згадкою про татування серед русичів та слов'ян є опис від іракського мандрівника та дипломата Ахмеда Ібн-Фадлана, що датується XX століттям. Від писав, що тіла багатьох людей прикрашали візерунки, і вони були не тільки прикрасою, але й знаком захисту. Часто це були малюнки рун або символи богів. Одним з доказів цього можна вважати знайдену на Алтаї мумію дівчини. «Алтайська принцеса Укока», як назвали її дослідники, мала на своєму тілі безліч татувань. Пірсинг був більше поширений серед кочових племен, наприклад, монголів, де прикраса в крилі носа вважалась знаком правителя.

З поширенням різноманітних релігійних вірувань в Європі почався розквіт теоцентризму. Ця філософська концепція, в центрі якої лежить розуміння Бога як абсолюта, як джерела існування, надала нове значення людському тілу. Тату не схвалювалися ще у Старому Завіті: «Заради померлого не робіть нарізів на вашому тілі і не наколюйте на собі письмена», а в 787 році папа Адріан I наклав категоричну заборону на язичницький звичай татування. Непослух наказів церкви в ті часи призводили до жорстоких тортурів. Первинним для людей ставав їх духовний початок, а тіло розглядалося як тлінна гріхозна оболонка, тому традиція тату в Європі зійшла нанівець майже на тисячоліття. Приблизно таке саме ставлення до малюнків на шкірі і в ісламі, тому з VII століття від татувань відмовився і мусульманський світ, де заборона на тату діє і сьогодні.

В 1771 році Джеймс Кук привіз з Таїті в Англію не тільки слово «тату», але й полінезійця з малюнками на

всьому тілі. Це викликало першу хвилю інтересу до татуювань, але для масштабної популяризації все ще було зарано. Лише на межі XIX-XX ст. тату поступово ставало захопленням для аристократії. В 1881 році принц Уельський під час візиту до Японії зробив собі татуювання дракона, і після того, як про це дізнались журналісти, інтерес до тату серед придворних людей і богеми значно виріс.

Але широкої популяризації серед звичайних людей тілесні модифікації досягли після 60-х років XX ст., коли почали зароджуватись контркультурні молодіжні рухи. Однією з частин субкультури хіпі стало татуювання знаку миру, яке прихильники робили в знак протесту війні у В'єтнамі. В 1970 році майстер Лайл Таттл зробив тату-браслет на зап'ясті відомої рок-співачки Дженіс Джоплін, фото якого потрапило на обкладинку Rolling Stone. Популярність татуювання серед молоді стало масовою. Малюнки на тілі стали символом нон-конформізму, антиурядового настрою та одним з атрибутів панк-середовища. А після того, як в 1981 році почав працювати телеканал MTV, який демонстрував кліпи татуйованих Mötley Crüe, Black Sabbath, Guns'N'Roses, тату в західному світі рушило з неформальних кіл у масову культуру.

Так татуювання поступово ставало однією з модних тенденцій і ознакою певних субкультур, в тому числі і кримінальних. Згодом тюремне татуювання навіть стало базовим атрибутом традицій злочинного світу, чим змінило вектор розвитку цього виду мистецтва в зовсім іншу сторону. Цікавим є те, що однією з основних причин поширення тату у в'язницях стала заборона носіння натільних хрестів. Замість них карні злочинці, здебільшого люди віруючі, стали татуювати хрести на шкірі. За роки радянської влади традиція злодійського татуювання сильно розвинулася: за малюнками можна було простежити весь життєвий шлях злочинця: де народився, за що був

покараний, особливості його характеру, звички. Можна сказати, що це стало окремим видом комунікації людей кримінального світу, окрема мова, де сенс передавався за допомогою малюнків на тілі [4].

Але тілесні модифікації продовжили своє розповсюдження також і в широкому колі звичайних людей у вигляді самовираження і творчості. Зараз тату, пірсинг і шрамування стали окремою індустрією, яка розвивається з кожним роком, а попит на неї росте щодня. Пірсинг вух взагалі став досить звичним ділом для багатьох культур світу. За статистичними даними у кожного третього американця є татування, а у більшості з них – не одне.

Тілесні модифікації навряд чи стали би таким масовим феноменом, якщо вони би не торкалися частини несвідомого в психіці людини протягом всієї історії. Татування є фізичною реалізацією несвідомої психічної діяльності, практикою розміщення символічного зображення на тілі, яке має певний архетиповий сенс. Подібно до образів сновидінь, татування виражають значення на рівні історичних, символічних та міфологічних асоціацій, які можуть бути зрозумілими в контексті внутрішньої динаміки людини. Кожну модифікацію слід розглядати індивідуально, аналізуючи при цьому досвід самої людини, яка нанесла собі певний малюнок або зробила прокол. Важлива ще й сама мотивація нанесення татування, тому що при цьому символізм також може дещо змінюватись. Символізм можна знайти не тільки у сюжеті татування, а й у місці, на якому воно було нанесено. В історії можна побачити, як у різні періоди сам сюжет татування відображає одні і ті ж самі архетипи: маскулінні архетипи (захисника, вождя, правителя) з великою кількістю шрамів або знаком правління в певному роді, або фемінні архетипи (матері, продовжувачки роду) з увагою на жіночність, сексуальність і родючості.

Більшість тілесних модифікацій відбивають єдиний сенс - вони покликані захищати свого носія. Захищати шляхом демонстрації його приналежності якомусь сильному роду (тату із знаком сім'ї або пірсинг, притаманний одній родині), шляхом комунікації з богами (руни та візерунки), шляхом показу власного авторитету чи нон-конформізму з підтекстом «Не підходь, я сильний, і нічого не боюся». Ця архетиповість і бажання мати захист, який можна відчувати не тільки інтуїтивно, а й бачити його прояви на власному тілі, проглядаються у всіх тілесних модифікаціях. Цікавим також є те, що подібний символізм залишається у людей ще з часів міфологічного мислення. Міфологічне мислення – це картина світу, де нам все доступно для розуміння. Це стан свідомості, коли ми не ставимо питання світові навколо нас і живемо з готовим набором відповідей про нього. А тоді, коли під питанням стає відчуття нашої безпеки та захищеності, саме архетиповий знак, татуювання, шрамування або пірсинг, яке не просто вимовлено, як слово, а було фізично нанесене на наше тіло через тимчасове ритуальне відчуття болю, дає нам стійкіше розуміння – ми під захистом.

Досить цікавим є взаємозв'язок тату і болю. Його можна розглядати як певну ритуальну «домовленість» людини з вищими силами, ніби для того, аби відчувати захищеність і жити в спокої, необхідно спочатку витримати біль. В цьому теж спостерігається певна архетиповість. Такі ритуали були досліджені Арнольдом ван Геннетом, і були названі «rites de passage», що перекладається як «обряди проходження». В сучасній науковій літературі більш популярним є термін «ритуали ініціації». У поданні багатьох культур людина до свого життя перебувала в іншому стані, наприклад, у землі, і мала пройти через важкий процес пологів, аби народитися. У первісних народів центральним було значення повноліття, прийняття в

соціальну групу дорослих, тобто такий самий перехід з одного стану ідентичності в інший. Вчений дослідив, що у всіх культур світу присутня ідея, що саме біль дає людині перейти на інший рівень розвитку: розтин пуповини, обрізання крайньої плоті, нанесення певного татуювання, шрамування або пірсингу і т.д. Біль супроводжує розвиток, зміни ідентичності, шлях вперед, і аби перейти на наступний ступінь розвитку, необхідно подолати певну кризу, в тому числі і фізичну [5]. Так само татуювання зможе надати людині відчуття захисту і впливати на його ідентифікацію, якщо буде нанесене з ритуальним боєм. Можна припустити, що саме біль є одним з аспектів, які надають ще більшої архетиповості татуюванням як культурним явищам.

Саме через таку глибину символізму і архетиповості тілесні модифікації зберегли свою популярність в усьому світу, продовжуючи своє поширення як культурний феномен, і тому вони мають незаперечний зв'язок не тільки з фізичним здоров'ям, але і з психічними особливостями особистості, як носія певної культури, в тому числі з самооцінкою і саме типом особистості.

Література

1. Медникова М. Б. Трепанації в стародавньому світі і культ голови. <https://www.academia.edu/39165460/>
2. Раш Дж. Э. Історія культури татуювання, пірсингу, скарифікації та вживлення імплантів. <https://www.twirpx.com/file/1798615/>
3. Реклю Е. Татуювання. Людина і Земля. https://eruditor.io/files/science/earth_science/geography/geography/reklyu_elize_chelovek_i_zemlya/
4. Федченко, Ю. О. Мазниченко // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2015. - № 2. - С. 107-116.

http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/10620/1/zbi-r-nayk-dosl-mol-vchen%20%281%29_p129-131.pdf

5. Хирш М. Відігравання на тілесному рівні – функція тіла у суспільстві та психотерапії.

<http://maxima-library.org/knigi/knigi/b/527814?format=read>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ОСОБИСТОСТІ ТА ПОВЕДІНКИ РІЗНИХ ТИПІВ ВБИВЦЬ

Колотуша А.Є.

студентка бакалавріату
спеціальності 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Коваль Г.Ш.

к.психол.н., доцент кафедри соціальної і прикладної
психології, ФПСР

Вбивство – це злочин, який є кримінально караним у всьому світі, та полягає в противоправному злодіянні смерті іншій людині. На сьогодні у нашій країні фіксуються в середньому від 5 тисяч убивств на рік. За даними сервісу Numbeo, який формує Індекс злочинності, Україна станом на 2021 рік займає 54 місце у світі (зі 135) за рівнем злочинності. Злочинність цього плану багато в чому залежить від рівня життя, усталеної історії народу, його традицій та інших соціально обумовлених чинників.

Тема вбивства – споконвічна тема для дискусій в соціумі, і у науці є міждисциплінарною. Вивченням особистості вбивць займалися такі вчені, як Антонян Ю. М., Бандурка О. М., Васільєв В. Л., Єнікєєв М. І., Максименко С. Д. та ін. Серед зарубіжних представників можна відмітити праці Адлера А., Гросса О., Дюркгейма Е., Кетле А., та ін.

В рамках соціокультурного підходу вже протягом десятиліть вивчається трансформація ставлення до вбивства. Такий вид злочину розглядається через призму культурних умов, релігійних змістів, політичних підстав. З точки зору юридичної науки, вбивство – це злочин проти життя індивіду.

Вивчення особистості вбивць здійснюється в рамках системного підходу, до якого входять соціально-типологічний та соціально-рольовий підходи. У першому аналізуються насамперед соціальна позиція особистості, відповідні їй соціальні норми, їхнє сприйняття та виконання. Акцент робиться на соціальній обумовленості поведінки особи вбивці як об'єкта соціальних впливів. У другому випадку особистість убивці сприймається як активний діяч, суб'єкт суспільних відносин.

Особлива увага у дослідженнях злочинців-вбивць приділяється мотиваційному підходу.

В теоретичному дискурсі виділяють вбивць за спрямованістю і характером скоєння злочину. Існує типологія злочинців за їхньою небезпекою для суспільства, заснована на глибині стійкості та інтенсивності антисоціальної спрямованості, а також класифікація залежно від глибини та ступеня кримінальної мотивації. Доцільною є, зокрема, характеристика особистості злочинців, які вчиняють злочини як навмисне, так і з необережності.

До індивідуально-психологічних особливостей вбивць вчені відносять: імпульсивність, ригідність, застрявання афективних переживань, підозрілість, злопам'ятність, підвищену чутливість у системі міжособистісних відносин. Від інших злочинців вбивць відрізняє нестійкість психіки та висока реактивність поведінки. Вбивці – найчастіше імпульсивні люди з високою особистісною тривожністю та емоційною збудливістю. Наймані вбивці, для яких вбивство

– професія, відрізняються великою обережністю, уважністю, мобільністю, винахідливістю.

Найпоширенішими групувальними ознаками є соціально-демографічні особливості осіб, засуджених за вбивство: стать; вік; освіта; соціальне та сімейне становище; рід занять; місце проживання; матеріальне становище; житлово-побутові умови; місце роботи; посадове становище; судимість тощо. Але на думку деяких дослідників така сукупність відомостей не відображає цілкового образу особи злочинця, а лише описує його зовнішній, поверховий аспект.

Щодо інших проявів особистості, в соціальному житті можна віднести «маску нормальності», яка передбачає здатність серійних вбивць здаватися абсолютно нормальною, психічно повноцінною людиною. Явище морального ателіозу представляє відсутність в особистості совісті, сорому, наявність ліні, яке зумовлене вродженою або набутою патологією.

Також існують основні напрями діяльності психолога, який професійно залучений до кримінального судочинства. Мова йде про використання психологом методів і методик оцінки, які дозволяють дослідити особу злочинця з метою психологічної превенції чи корекції протиправної поведінки. До найпоширеніших належать такі методи, як методи спостереження, бесіди, анкетування, соціометрії, аналіз продуктів діяльності та аналіз особової справи засудженого, методи судово-психологічної експертизи. Використовуються проєктивні методики, та психодіагностичні, такі, як наприклад 16-факторний опитувальник Кеттелла, або Методика багатостороннього дослідження особистості.

Доклад підготовлено за матеріалами курсової роботи на тему «Соціально-психологічні особливості особистості та поведінки різних типів вбивць».

Література

1. Антонян Ю. М., Эминов В. Е. Личность преступника. URL: <https://www.litlib.net/bk/92848/read/1>
2. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Юридическая психология.
URL: <https://libgen.lc/edition.php?id=136494872>
3. Максименко С. Д. Модуси розуміння особистості в психології. *Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика*. Суми : Вид-во СумДПУ, 2015.
4. Schechter Harold, Everitt David. The A to Z Encyclopedia of Serial Killers.
URL: <https://libgen.lc/edition.php?id=4786084>

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ СЕКСУАЛЬНОСТІ

Коновалова М.Є.

студентка 1-СК курсу бакалавра
спеціальність 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології,
ФПСР

Актуальність дослідження. Сексуальність є особливо делікатною сферою життєдіяльності людини, актуальність дослідження полягає у тому, що сексуальність є важливим аспектом сімейного життя та будь-якої пари. В свою чергу відносини чоловіка і жінки транслуються на дітей, родичів та на ближнє оточення. Для багатьох предмет сексуальності, як предмет дискурсу – табу. Через це виникає багато непорозуміння та недововленості. Але необхідно відзначити, що незважаючи на табуїзованість теми, інтерес до неї все одно підвищений, потреба молоді в інформації

про особливості власної сексуальності та, звичайно, піклування молоді людини про своє здоров'я.

Мета роботи: Пояснити різновиди поведінки в залежності від гендеру. Підвищити сексуальну освіту молоді та дорослих людей. Розібратися в поняттях статі, гендеру та сексуальності.

Завдання: Для досягнення поставленої мети було сформульовано наступні завдання:

1. Ознайомитись поняттям гендеру, статі, сексуальності.

2. Виявити гендерні особливості прояву сексуальності

3. Розглянути питання з різних сторін.

Об'єктом дослідження виступає гендер та сексуальні прояви.

Предметом дослідження є гендерні особливості прояву сексуальності.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, вибір яких зумовлений особливостями мети і завдань, об'єкта і предмету.

Короткий виклад основного матеріалу доповіді. Сьогодні ми розглянемо особливості прояву сексуальності цисгендерних жінок та цисгендерних чоловіків.

По-перше, необхідно розібратися з терміном сексуальність – термін, що позначає сексуальні характеристики та сексуальну поведінку людей (Е. Гідденс). [2]

По-друге, гендер - це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки. Термін «стать» вживається для позначення біологічних та анатомічних відмінностей між жіночим та чоловічим організмами. Гендер конструється соціально та зумовлюється культурою суспільства в конкретний

історичний період. Та останнє це цисгендерність — це термін, що позначає людей, чия гендерна ідентичність збігається з біологічною статтю. [1]

Щодо чоловічих проявів сексуальності, то вона містить більше компонентів насилля й агресії, оскільки сексуальна агресія є компонентом прояву загальної маскулінності чоловіка, відповідно до самоідентифікації. Чоловіче сексуальне «Я» передбачає провідну та активну роль, що демонструється через наполегливість та владність. Доведено, що чоловіки мають більшу потребу у значній кількості сексуальних партнерів і вільніше йдуть на сексуальне зближення після короткотривалого знайомства, ніж жінки [3].

Жіноча сексуальність розвивається повільніше, ніж чоловіча, хоча дівчатка дозрівають раніше, ніж хлопчики. Спочатку у дівчинки виникає потреба в психологічній близькості з юнаком і лише потім — еротичні почуття. Типовим проявом жіночої сексуальності є кокетство, за ним стоїть і темперамент, і виразність статевого потягу. Один із проявів сексуальності жінки- сором'язливість. Зазвичай сором'язливість спостерігається після 5-6 років, і спочатку вона виражена невиразно і носить минулий характер. У жінок набагато більше еrogenних зон. Жіночі сексуальні реакції більше, ніж чоловічі, залежать від психологічних факторів (настрою, нюанси стосунків тощо) [4].

Висновок: Аналізуючи усе вищезазначене можна сказати, що дослідження гендерних особливостей може дати більш багату і детальну картину сексуальної поведінки і переконань. Сексуальна практика має прямий зв'язок з різними сферами життя. Факторів впливаючих на формування та особливості проявів сексуальності дуже багато, починаючи від біологічних чинників, завершуючи соціальними факторами. Якщо порівнювати сексуальні прояви цисгендерних жінок та цисгендерних чоловіків

склалось враження, що чоловіки більш схильні до компенсацій, ніж жінки. Стосовно статевої зрілості дівчатка дозрівають швидше хлопців, але сексуальні потреби дівчат підкріплюються більшою мірою емоційним зв'язком.

Література

1. Ільїн Є. Диференціальна психофізіологія чоловіка та жінки. Видавництво: Пітер, 2006.
2. Мельник Т.М. Гендер як наука та навчальна дисципліна. Основи теорії гендера: Навчальний посібник (с. 10 - 29). Київ: "К.І.С." 2004
3. Шевченко З.В. Словник гендерних термінів. Черкаси: видавець Чабаненко Ю. 2016.
4. Шиделко А.В., Калько Н.М. Особливості чоловічої сексуальності: психологічний аспект. 2020

ПСИХОЛОГІЧНА МОТИВАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЖУРНАЛІСТІВ

Кройтор Е.

студентка 5 курсу з/о, бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Піщевська Е.В.

к. істор. н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

Професія журналіст є однією з найбільш затребуваних гуманітарних професій. Сучасна журналістика надає найширший простір творчого самовираження особистості. Водночас вона висуває найвищі критерії професіоналізму кожного, хто вирішив пов'язати з нею своє життя. То що мотивує сучасних журналістів до діяльності?

За кордоном останніми роками багато уваги приділяється вивченню психологічного здоров'я журналістів та профілактиці емоційного вигорання. Ці дослідження виявили песимістичну картину: емоційному вигоранню схильні до трьох чвертей журналістів, а зміни викликають відчуття марності наявних навичок та «втрати професії»

Структура мотивації журналістів та її вплив інші аспекти роботи вивчаються значно рідше – причому як у Заході, і в Україні. Можна назвати лише блок досліджень Л.Г. Світіч та А.А. Ширяєва, а також дослідження І.М. Дзялошинського. Дослідження Л.Г. Світіч та А.А. Ширяєва більш стосуються загальнокультурних установок та практик, ніж окремих аспектів професійної діяльності та їх зв'язку з мотивацією, не включає сегментування журналістів за соціально-демографічними, психологічними та професійно-статусними ознаками

На даний момент наукова спільнота не виробила єдиного підходу до проблеми мотивації поведінки людини. Ускладнює побудову мотиваційних схем і те, що в ході професійної діяльності мотиваційна сфера змінюється: старі мотиви нерідко втрачають своє значення на тлі нових. Для практичного застосування бажано знання всіх основних концепцій мотивації – від школи наукового управління Фредеріка Тейлора та концепції «людських відносин» до піраміди потреб Абрахама Маслоу, теорії потреб Давида МакКлелланда, двофакторної теорії Фредеріка Герцберга та ін.

Праця професійного журналіста включає різні види діяльності, серед яких можна виділити публіцистичну, тобто вміння використовувати силу слова для відображення дійсності; редакторську, тобто здатність правити власні та чужі роботи; а також організаторську, яка може проявлятися по-різному – від уміння брати участь у

редакційних летучках до здатності виконувати обов'язки головного редактора, який має бути чуйним керівником та організатором. Для співробітника творчого відділу якісного ЗМІ первинний, на наш погляд, публіцистичний вид діяльності.

Працю журналіста нелегко «виміряти» у грошових одиницях, тому кожна редакція обирає той спосіб винагороди свого творчого працівника, який вона визнає за потрібне. При цьому якщо керівництво якісного ЗМІ не може дозволити собі виплачувати велику кількість грошей професіоналу, воно змушене зосередитися на нематеріальних способах мотивації.

Найважливішим мотиватором для співробітників якісних ЗМІ є нематеріальний фактор – самореалізація у роботі. Саме самореалізація є найважливішим спонукальним чинником під час працевлаштування. Проте щодо журналістів та редакторів якісних ЗМІ до своєї роботи є амбівалентність. Незважаючи на те, що журналіста відзначають пріоритетність нематеріальних факторів мотивації, саме зміни, пов'язані з розміром та стабільністю виплати заробітної плати, можуть змусити журналіста змінити місце роботи.

Керівникам у якісних ЗМІ, очевидно, слід задуматися про організаційні моменти: загалом журналісти оцінюють організацію робочого процесу на поточному місці роботи лише трохи вище за середній. Працівників творчих редакцій якісних ЗМІ не влаштовує погано налагоджений процес роботи редакції, відсутність комунікації між її різними відділами, неясність вимог до працівників.

Працю журналістів та редакторів українських якісних ЗМІ, очевидно, можна охарактеризувати як складну творчу діяльність, схожу на роботу представників інших творчих професій. Для успішного управління діяльністю колективу якісного ЗМІ керівникам, очевидно, необхідно

брати до уваги складне поєднання матеріальних та нематеріальних факторів мотивації, а також високий рівень завантаженості журналістів та редакторів та стресогенності їхньої роботи.

Мотивація журналістів змінюється з часом у міру роботи у професії. Зрозуміло, припущення припустимо із застереженнями, що стосуються як особистісних особливостей журналістів, і технологічних і соціально-політичних змін. Можна зробити висновок, що у професію багато хто приходить із домінуванням ідеалістичної мотивації, з бажанням через журналістику самореалізуватися, а також пізнавати та змінювати світ.

Після кількох років роботи до ідеалістичної мотивації додається прагматична, коли підвищується значущість зарплати та знижується прихильність до роботи, готовність витратити на неї неробочий час і викладатися без відповідної винагороди. По досягненні ж певного моменту (10-15-20 років роботи) відбувається перелом, і журналіст стає втомленим прагматиком» що все менше мотивується чимось і все більшою мірою просто допрацьовує через невміння або небажання заробляти на життя іншим способом.

Література

1. Здоровега В. Й. Питання психології публіцистичної творчості. – Львів : Редакційно-видав. група Львів. ун-ту, 1982. 63 с.
2. Кривопишина О. А. Психологія журналістської творчості: Конспект лекцій. Суми: Вид-во СумДУ, 2009. 131 с.
3. Лизанчук В. Україноцентризм в інформаційному просторі: поміж реальним і віртуальним. // Українська періодика: історія і сучасність. Роповіді та повідомлення одинадцятої Всеукраїнської науково-теоретичної

конференції (Львів, 29–30 листопада 2013 р.) ; НАН України ЛННБУ ім. В. Стефаника, НДІ пресознавства; за ред. М. М. Романюка. Львів, 2013. С. 43–56.

4. Скуленко М. Фактори ефективності журналістики // Журналіст України, 2011, № 11. С. 35–39.

ПСИХОЛОГІЧНИ ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ КЕРІВНИКА КОМЕРЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ НА ПІДЛЕГЛИХ

Лазор І.А.

студентка 3 ск. курсу з/о, бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Піщевська Е.В.

к.істор. н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

В умовах світовою економічною кризою, кризою глобальної системи, величезними соціальними змінами, інформаційною революцією, наслідками пандемії коронавірусу, погіршенням умов довкілля і ускладненням міжособистісних стосунків значення керівника зростає. Найважливіша якість, якою повинен володіти сучасний керівник – уміння працювати з людьми. Організації, що домагаються сьогодні успіху, відрізняються від протилежних їм, головним чином, тим, що має більш динамічне та ефективне керівництво.

Погляди провідних фахівців щодо істоти феноменів керівництва і лідерства можна характеризувати: вони є засобом організації та управління соціальною групою; мають різну соціальну та психологічну природу; розглядаються як прояви процесу міжособистісного впливу, що реалізується, проте, за різними каналами (офіційним і

почасти неофіційними в системі взаємодії «керівник-підлеглий», неофіційним з системі взаємодії «лідер-послідовники»).

Вивченню феномена впливу в регуляції поведінки та діяльності присвячені праці В. І. Барка, О. Є. Гуменюк, Є. Л. Доценка, Л. М. Карамушки, Г. О. Ковальова, В. М. Кулікова, С. Д. Максименка, В. М. М'ясищева, Л. Е. Орбан-Лембрик, Б. Д. Паригіна, А. В. Петровського, О. Д. Сафіна, В. О. Татенка, О. В. Тімченка та ін.

Аналіз досліджень і теоретичні узагальнення в сфері психологічного впливу вказують на можливості використання як підстави для їхньої класифікації самих загальних критеріїв взаємодії: за критерієм цілеспрямованості взаємодіючих сторін розрізняють довільний і мимовільний психологічний вплив; за критерієм стратегії взаємодії суб'єкта й об'єкта психологічного впливу – прямий і непрямий психологічний вплив; за критерієм наявності безпосереднього контакту між взаємодіючими сторонами або використання яких - небудь каналів передачі інформації – безпосередній і опосередкований психологічний вплив; за критерієм ступеня приховування факту впливу від реципієнта – очевидний, неприхований й неочевидний, прихований психологічний вплив; за критерієм тривалості результатів психологічного впливу - короткочасний і довгостроковий психологічний вплив.

Сутність особистості керівника у процесі впливу на підлеглих, управління організацією найповніше розкривається через його ставлення до співробітників і персоналу, що особливо помітно під час аналізу безпосередньої їх участі у спільних діях. Психологія впливу однієї людини на іншу (керівника на підлеглих, співробітників, колег по роботі) виявляється у змінах, що відбуваються в результаті впливу на індивідів.

Своєрідність управлінської діяльності робить керівника і підлеглого джерелом і агентом впливу. Керівник, намагаючись змінити поведінку, почуття або думки іншої людини, стає стимулом, агентом впливу. Значущим психологічним чинником є підтримка керівником ініціативи підлеглих, що сприятиме їх самореалізації, вияву здібностей там, де необхідно. Вплив керівника має бути позитивно спрямований.

Феномени психологічної взаємодії керівника та підлеглих є одними з визначальних у їх повсякденній професійній діяльності. Успішна міжособистісна взаємодія керівника та підлеглих відбувається за наявності психологічного впливу – сутнісної характеристики їх буття, адже діяльність фахівців персоніфікованої системи «людина-людина» (до якої і належать керівники) пов'язана з регуляцією поведінки інших людей (їх підлеглих).

Психологічний вплив, який організується та здійснюється відповідними фахівцями (керівниками, які пройшли спеціальну професійну підготовку, та керівниками за відсутності спеціальної професійної підготовки) та у відповідному професійному середовищі визначається нами як професійний. При цьому він розглядається не лише як неодмінний атрибут професійної здатності цих фахівців, але й як основний професійний інструментарій цієї регуляції. Саме в процесі його організації та здійснення перед керівниками виникає ще досить багато актуальних питань.

Методи психологічного впливу керівника на підлеглих можуть бути віднесені до однієї із чотирьох груп: до методів впливу на суб'єктивні моделі дійсності; до методів впливу на джерела активності; до методів впливу на регулятори прояву активності; до методів впливу на фонові стани психіки. Основні види психологічного впливу керівника та підлеглих в спілкуванні: переконання; самопросування; маніпуляція; прихильання до

наслідування; прохання; деструктивна критика; ігнорування; емоційне зарядження.

Психологічний вплив може бути розглядатися в наступних аспектах: процес, що приводить до зміни психологічного базису конкретної активності; як результат зміни психологічного базису конкретної активності суб'єкта. При цьому мова може йти про зміну психологічних регуляторів як в зовні орієнтованій, так і внутрішньо орієнтованій активності суб'єкта. Результатом такого впливу може бути зміна ступеня виразності, спрямованості, значимості для суб'єкта різних проявів активності.

Можна виділити наступні істотні ознаки психологічного впливу: цілеспрямований характер психологічного впливу; свідомість психологічного впливу як спрямованість на досягнення планованого результату; спрямованість психологічного впливу на зміну психологічних регуляторів конкретної активності іншої людини; інформаційний характер психологічного впливу; вплив на психічний стан, думки, почуття й дії іншої людини за допомогою винятково психологічних засобів (як вербальних так і невербальних); технологічність психологічного впливу; наявність певних вольових зусиль суб'єкта в процесі реалізації психологічного впливу.

Література

1. Гиценко Т.Б. Етика ділового спілкування : навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 344 с.
2. Гуменюк О.Є Психологія впливу: [монографія]. Тернопіль: Економічна думка, 2003 – 304 с.
3. Татенко В. О. Соціальна психологія впливу. [АПН України, Ін-т соц. та політ. психології]. К. : Міленіум, 2008. – 214 с.

4. Слободянюк А. В. Психологія управління та конфліктологія : [навч. посіб. для практ. та семінар. занять] / А. В. Слободянюк, Н. О. Андрущенко ; М-во освіти і науки України, Вінниц. нац. техн. ун-т. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 119 с.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МАТЕРИНСЬКО-ДОЧІРНИХ ВІДНОСИН У СІМЕЙНІЙ СИСТЕМІ.

Лукьяненко Ю.П.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

Актуальність дослідження: Процес формування особистості жінки в онтогенезі у соціальній психології тісно пов'язан з материнсько-дочірними відносинами. Матір , як перший та головний представник сімейної системи для доньки дитини має вплив на формування особистості, особливо емоційно-поведінкової сфери, через яку передається та розвивається глобальний емоційно-поведінковий соціальний образ ролі жінки у соціумі. Розглядання процесу формування материнсько-дочірніх відносин у сімейній системі паралельно надає змогу дослідити процес формування сучасної ролі жінки у соціумі, яка на даний момент завдяки активному та поширеному фемінізму розширюється у просторі поведінки та сучасного інструктажу “бути жінкою - це”. Переймаючи соціальні закони існування сімейна система має свою мікро культуру навколишнього соціуму, ієрархію ролей, функції та установи, які діють на кожного члена сімейної системи,

та як наслідок цей процес розглядається, як процес впливу соціуму на особистість жінок. Матеріал дослідження має більш глобальну структуру розвитку, такі як розширення соціальної ролі жінки.

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз психологічної літератури з теми формування материнсько-дочірніх відносин у сімейній системі.

Почнемо з визначення сімейної системи, як мікро соціальної структури. Сімейна система - це відкрита система, вона знаходиться в постійному взаємо обмін з навколишнім середовищем. Сімейна система це система, що самоорганізується, тобто поведінка системи доцільно і джерело перетворень системи лежить всередині її самої (Черніков, 1997). Виходячи з цього зрозуміло, що люди, що складають родину, чинять так чи інакше під впливом правил функціонування даної сімейної системи, а не під впливом своїх потреб і мотивів. Склад сімейної системи передбачає наявність певної ієрархії ролей, функції сім'ї та здатність їх виконувати через фактор благополуччя та певні соціально здобуті установи.

Сімейні відносини між батьками та дітьми та їх вплив на дитину широко досліджувались, оскільки батьки займають важливе місце в житті людини. У сімейному житті мати, як головний вихователь відіграє важливішу роль у вихованні дитини, ніж батько (Боулбі, 1988), а Фішер (1991) помітив, що взаємозалежність та емоційний зв'язок у стосунках матері та дочки вищі, ніж у будь-яких інших діадах. Тому характер стосунків матері і дочки відіграє визначну роль у житті дочок в їх соціально-психологічному становленні жіночої особистості. Процес початку формування відносин між матір'ю та донькою у пространстві сім'ї визначається, як процес найінтимнішого зв'язку особистості з матір'ю.

Діаду матері і доньки неможливо розглядати без фактору сімейного середовища. Сім'я - це первинна група, що складається з осіб, пов'язаних відносинами шлюбу і відносинами між батьками і дітьми (Щипанский); мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними або родинними відносинами, спільністю побуту і взаємно-моральною відповідальністю [2]. Що підрозуміває фактори повноти чи неповноти родини та вплив цього фактору на функціонування сім'ї та ролі жінки-матері.

У сімейному середовищі кожен з її членів займає певну роль з особистими характеристиками у функціонуванні сім'ї, відповідно якої формуються типи поведінки і взаємовідносин між один одним. Розглядаючи діаду відносин матері і доньки відразу виділяється ієрархія сімейних ролей. Адже, якщо розглянути їх без рольової ідентифікації - це буде лише дві особистості жіночої статі. Тобто сімейна роль має певний вплив на формування відносин між матір'ю та донькою і вид прояву функції цієї ролі також залежить від стадії розвитку дитини-доньки.

Згідно психології сім'ї основні функції ролі матері на перших стадіях розвитку особистості відображається у біологічному забезпеченні турботи за дитиною та додається соціокультурний фактор, що потребує виховання особистості дитини, як члена певної суспільної групи, носія культурної спадщини. У зарубіжній психології поняття «mothering» - материнська турбота - було введено в 1950-х роках і мало досить розмиті межі: включало такі неоднорідні моменти взаємодії матері з дитиною, як годування грудьми, фізичний догляд, здійснення біологічного зв'язку, індивідуальний стиль взаємодії з дитиною, реалізація емоційних зв'язків [1]. Тож особистість матері, як правило відповідно поставлений ролі у своїй поведінці транслює турботу та формує у розумінні дитини свою особистість, як життєво важливе джерело. Проте у

сучасних дослідженнях виділяють, що з зміною етапів розвитку особистості дитини - доньки, функціональна складова ролі матері поглиблюється у наданні турботи та виховання іншими способами. Проява функції матері у турботі за дитиною у підлітковому віку відрізняється від прояву турботи на етапі розвитку дитини тим, що сприйняття турботи особистості-підлітка розширюється за межі турботи за біологічний стан і потребує психологічної турботи, особливо у кризових періодах життя. Таким чином основна функція матері у відносинах з донькою не змінюється, але вид прояву функції знаходить іншу форму згідно етапу розвитку відносин між матір'ю та донькою.

Згідно положенню психології сім'ї виділяють наступні етапи розвитку відносин особистості матері та особистості доньки :

1. Симбіоз. У даній системі виділяють термін саме психологічного симбіозу. Симбіоз психологічний - споконвічно виникаюча емоційно-сміслова єдність матері й дитини, що служить вихід- ним пунктом подальшого розвитку свідомості та особистості дитини. Виникнення психологічного симбіозу зумовлене фізіологічною спільністю матері й плоду в пренатальному (утробному) періоді розвитку. Близьким до цього поняття є введене Л. Виготським понят-тя пра-ми - первісне усвідомлення психологічної єдності ма-тері й немовляти, що передусе виникненню свідомості власної особистості - свідомості диференційованого і виділеного Я.Розвиткові психологічного симбіозу сприяє комплекс поживав- лення, що з'являється на рубежі першого і другого місяців жит-тя дитини та зміцнює емоційний зв'язок матері й дитини [3]. Даний етап характеризується процесом повного симбіозу у перші 9 місяців життя доньки.

2. Абсолютна залежність - від народження до півтора років. На даному етапі формування відносин між матір'ю та

донькою починається плавне і природне відторгнення, обумовлене самосвідомістю особистості доньки. Проте мати повністю долучена до процесу задоволення потреб дитини як біологічного, так і психологічного фактору (контейнерування). Згідно досліджень материнського природного інстинкту даний етап є піком прояву внутрішнього материнського “радару”.

3. Усвідомлення власних потреб - Від півтора до трьох років. Особистість на даному етапі починає усвідомлювати власні бажання, які не вписуються в графік або в те, що їй пропонує мати. У сфері розвитку мовлення з’являються перші фрази як: «дай», «хочу / не хочу», «буду / не буду» і т. Д. Сигналізуючого про внутрішнє бажання характеру. Особистість доньки починає відчувати потребу в прийнятті самостійних рішень, але при цьому діє з оглядкою на реакцію матері. Мати ж, в свою чергу, відчуває перманентне почуття занепокоєння за своє дитя – все її сили спрямовані на охорону життя і здоров’я дитини.

4. Період ідентифікації - від трьох до семи років. Головна характеристика даного етапу у процесі самоідентифікації особистості доньки з матір’ю, усвідомлюючи свою приналежність до жіночої статі і переймаючи гендерний “інструктаж” від особистості матері. На цьому етапі особистість матері потребує у процесі часткової сепарації від дитини і забезпечені більше свободи волі особистості доньки і також однією з головних функцій матері є навчити всім необхідним навичкам самообслуговування доньку. Приблизно в цей же час особистість доньки розширює круг соціальних контактів поза межею родини.

5. Пубертатний період \ сепарація – штучний конфлікт матері і дочки. Характеристика етапу : особистість доньки переходить до фізіологічних та психологічних змін організму, настає процес гормональної рекон

конструкції та залежно від особливостей протікання фізіологічних змін наступають психологічні. Донька на даному етапі відносин дистанціюється від образу матері, як єдиного приклада жінки та починає роздвигатися особистість матері поза ролю матері. Характерний гормональний змін у доньки не дає ще можливості повноцінного аналізу особистості матері, тож відзначає для себе більш негативні прояви матері. Когнітивні процеси особистості доньки запускають процеси переосмислення і критики набутих установ та виявлення внутрішніх поглядів та оцінок. Формується самооцінка. Особливості відносин матері і доньки на даному етапі проявляються у зміні сприйняття матері своєї дитини, як особистості дитячого віку та фактично проходить процес “знайомства” з особистістю доньки. Критерій гармонійного переходу до наступного етапу - наявність довіри.

6. Рання зрілість \ молодість. Етап стабілізації відносин між матір'ю і дочкою. Розвиток психічного функціонування особистості доньки досягає завершення і особистість має сформовані когнітивні установи, самооцінку. Роль “дитини” фактично завершується на даному етапі з точки зору природного розвитку. Особливості відносин у визнанні особистості кожної.

7. Додавання нової ролі “бабусі” до ролі матері у житті особистості жінки. При продовженні роду особистість доньки стає у центр зв'язку жіночого покоління своєї родини, займаючи роль доньки і роль матері одночасно. На даному етапі характерні особливості відносин між особистістю бабуса-мати і особистістю донька-мати у підвищеній комунікації з ціллю обміну життєвим жіночим-материнським досвідом. Психологічний і фізичний стан майбутньої мами під час вагітності потребує турботи від усіх близьких і контакт з матір'ю розглядається, як

повернення до стадії залежності від материнської турботи. Відзначається зближенням у сімейному середовищі.

8. Старість – відносини між матір'ю і дорослою дочкою потребують зближення, проте характеристика процесу літності особистості матері впливає на якість та можливість гармонійного контакту. Фізіологічні зміни особистості жінки на етапі старості впливають на психічний стан, подібно підлітковому етапу, що завдає особливих потреб у комунікації з оточуючим соціумом. На даному етапі особистість доньки адаптується під потреби матері при гармонійному протіканні етапу. При негармонійному етапу можливі зміни психологічного стану особистості доньки депресивного характеру.

9. Смерть матері – завершення сепарації. Особистість доньки проходить складний процес психологічного відділення від матері і усвідомлення себе, як головної представниці жінки в родині. Всі перераховані вище етапи – це природна послідовність подій впливаючих та формуючих відносини між особистістю матері і особистістю доньки.

Автор аналітичної психології К. Юнг писав: «Кожна мати містить у собі свою дочку, а кожна дочка – свою матір. Кожна жінка має продовжуня позаду себе, у своїй матері, і попереду себе, у своїй дочці».

Емоційний клімат у сімейному середовищі та його вплив на материнсько-дочірні відносини - Пространство сім'ї впливає на стосунки між матір'ю та дочкою в першу чергу через емоційний клімат, який залежить від соціальних факторів та факторів благополуччя існування сім'ї. Від кількості спільно проживаючих осіб у родині залежить рівень контролю емоційного клімату. Адже кожна особистість має свої індивідуальні прояви у сімейному середовищі та з появою дитини може реагувати з індивідуальною полярністю та інтенсивністю емоцій на неї

та не відчувати відповідальність за гармонійний розвиток емоційної сфери особистості дитини. Тож сімейний фактор з погляду кількості осіб знижує материнський рівень контролю благополучного емоційного клімату для виховання дитини, тож розвиток особистості у сімейному середовищі має вплив не лише від матері, а й від усіх членів сім'ї. Від чого також з'являється вплив на материнсько-дочірні відносини.

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має додаткові певні особливості, що істотно впливають на процес формування особистості та її емоційно-поведінкової сфери :

1. Наявність усіх форм життєдіяльності людини, що реалізуються через функції сім'ї. У результаті сім'я формує власний спосіб життя, мікрокультуру, основою якої є цінності й елементи культури суспільства чи окремих його соціальних верств. Таким чином, на думку А. Карлсона [16], сім'я - це суспільство в мініатюрі, з якого вибудовується соціальна взаємодія загалом. Екологічність даної мікрокультури один з найважливіших факторів прояву даної функції, адже з досвідом соціальної комунікації у сім'ї особистість поглинає певну модель поведінки та використовує її у подальших соціальних контактах.

2. Включеність дитини в сім'ю з дня її народження, формування саме в сім'ї перших уявлень про те, що добре і що погано, що таке добро і зло, коли дитина найбільшою мірою сприймає виховні впливи. Фактично сім'я є першою сполучною ланкою між людиною і суспільством, яка передає від покоління до покоління генетичний код, певні соціальні цінності, що на суб'єктивному рівні є ціннісними орієнтаціями членів сім'ї [3].

3. Безперервність і тривалість контакту людей різної статі, віку, з різним обсягом життєвого досвіду спричиняються до інтеріоризації дітьми зразків поведінки

насамперед батьків і тільки потім — людей поза сім'єю. Даний фактор відображає важливість особливостей емоційно-поведінкової сфери батьків більше, ніж інших дорослих через фактор авторитету. Авторитет - *Autoritat* від лат. *autoritas* - влада; Загальновизнаний вплив, що його роблять на переконання й поведінку людей певна особа, організація, вчення завдяки притаманним або приписуваним їм особливостям і заслугам; Особа, що користується загальним визнанням, впливом.

4. Переважно емоційний характер зв'язків між членами сім'ї, що базуються на любові і симпатії, створює сприятливу основу для спрацьовування таких неусвідомлюваних дитиною соціально-психологічних механізмів впливу, як наслідування, навіювання, психічне “зараження”. При цьому забарвленість емоційних контактів впливає на формування почуття задоволення (незадоволення) собою і оточенням. [4]

Відносини матері з іншими членами сім'ї також мають фактор ієрархії та емоційного клімату. Від гармонійності відносин матері з іншими членами сім'ї залежить особистісний емоційний стан матері, який відображається у відносинах між нею і донькою. Таким чином сім'я має вплив на формування материнсько-дочірніх відносин через загальний емоційний клімат між особистостями конкретної родини.

Мікро культура соціуму у сімейній системі передбачає відображення сучасних та історично здобутих правил функціонування сім'ї. Сім'я функціонує на основі спільного побуту, економічного, морально-психічного укладу, виховання дітей, взаємної відповідальності. Вона забезпечує соціалізацію та самореалізацію особистості з установленою поведінкою.

Отож, процес формування особистості жінки та її емоційно-поведінкових особливостей розвивається через

динаміку материнсько-дочірніх відносин у сімейній системі, що формує соціальний образ ролі сучасної жінки та впливає на положення жінки у соціальній загальній структурі.

Література

1. Fingerman K. L. (1995). Aging mothers' and their adult daughters' perceptions of conflict behaviors. *Psychology and Aging*, 10(4), 639–649.

2. Навчально-методичний посібник Мукачєво ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї .МДУ 2017.

3. Психологічна стаття “Взаємозв’язок стилю сімейного виховання з акцентуаціями характеру у підлітків та їх корекція” Ганна НАЙДЬОНОВА, Анна МАРЧЕНКО 2013.

4. Сім'я як середовище розвитку дитини *ВоВчик-Блакитна о.о.* Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, м.Київ 2010

ПРОБЛЕМА АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО ШКОЛИ.

Окунь Х.В.

студентка 3курсу з/о, бакалавра
спеціальності «Психологія», ФПСР

Керівник: Піщєвська Е.В.

К. істор. н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології

Вступ дитини до школи є переломним моментом у житті кожного першокласника та його сім'ї. Приходячи до школи і потрапляючи в нову собі ситуацію, майже всі першокласники переживають і хвилюються, відчувають емоційний дискомфорт. Період адаптації до школи для них

є дуже складним, пов'язаним зі стресом, що призводить до загального ослаблення організму, підвищення ризику захворювань.

Адаптація до школи - це багатоплановий процес і однаково залежить від фізіологічного, соціального і психічного розвитку дитини. Це не різні проблеми, а різні сторони її прояву в різних формах активності в залежності від того, що є предметом уваги педагогів, психологів та батьків у даний момент і в даній ситуації: самопочуття та стан здоров'я майбутнього першокласника, його працездатність.

Проблемою адаптації до школи займалися і займаються вчені, педагоги, шкільні гігієністи, психологи, фізіологи, медики, це вказує на багатоаспектність даної проблеми. У тому числі Ш.А. Амонашвілі, М.М. Безруких, Р.В. Овчарова.

На складність і значущість періоду, пов'язаного з адаптацією дитини в школі, вказують дослідження Ананьєва Б.Г., Божович Л.І., Венгера А.Л., Дорожівець Т.В. та інших вчених, які наголошують, що саме у молодшому шкільному віці починають формуватися системи відносин дитини зі світом та самим собою, стійкі форми взаємовідносин з однолітками та дорослими.

У недавні роки найбільш стрімко проблеми соціального пристосування досліджуються у різних наукових працях (Г.Ф. Кумаріна, А.В. Мудрік, І.П. Подласий, Є.А. Ямбург та ін.) .

Проблема дослідження адаптації є міждисциплінарною, оскільки її вивчення займаються представники різних наукових напрямів. Адаптація - це процес і результат внутрішніх змін, зовнішнього активного пристосування та самозміни індивіда до нових умов існування.

Соціальна адаптація є необхідною умовою задля забезпечення оптимальної соціалізації людини. Особливе

значення має соціальна адаптація дитини – процес і результат узгодження індивідуальних можливостей та стану дитини з навколишнім світом, пристосування його до середовища, що змінилося, новим умовам життєдіяльності, структурі відносин у певних соціально-психологічних спільнотах, встановлення відповідності поведінки прийнятим у них нормам і правилам.

Розглядаючи адаптацію дитини до школи, дослідники виділяють рівні, механізми та показники адаптації. Для аналізу процесу адаптації молодших школярів використовуються чотири критерії: ефективність навчальної діяльності (навчальна активність та засвоєння знань); засвоєння шкільних норм поведінки на уроці та зміні; успішність соціальних контактів (стосунки з дітьми та вчителями); емоційне благополуччя.

Структура адаптації дітей до школи включає організаційну адаптацію, навчально-мотиваційну адаптацію, психологічну адаптацію, соціальну адаптацію. Шкільна дезадаптація – це соціально-психологічний процес відхилення у розвитку здібностей дитини до успішного оволодіння знаннями та вміннями, навичками активного спілкування та взаємодії у продуктивній колективній навчальній діяльності.

Видрізняють такі форми шкільної дезадаптації, характерні для молодшого шкільного віку: 1) дезадаптація внаслідок недостатнього оволодіння необхідними компонентами предметної сторони навчальної діяльності; 2) дезадаптація внаслідок недостатньої довільності поведінки; 3) дезадаптація як наслідок неможливості пристосуватися до темпу шкільного життя; 4) дезадаптація як результат дезінтеграції норм сімейної спільноти та шкільного оточення.

Особливу настороженість викликає шкільна тривожність у першокласників, яка впливає на успішність процесу адаптації. Більшість першокласників відчувають дещо підвищену тривожність, переживають соціальний стрес, відчувають страх самовираження, страх не відповідати

очікуванням оточуючих, підвищений рівень фрустрації потреби досягнення успіху, відчувають страх у ситуації перевірки знань, відзначають сильне емоційне напруження в ситуаціях взаємодії з учителем.

У ході теоретико-емпіричного аналізу процесу адаптації першокласників до школи було встановлено, що проблеми адаптації першокласників до школи пов'язані з особливостями організаційної адаптації, навчально-мотиваційної адаптації, психологічної адаптації, соціальної адаптації.

Шляхи подолання проблем адаптації першокласників до школи пов'язані з використанням особистісно-орієнтованої моделі психологічної допомоги. Вона дозволяє надавати комплексний психокорекційний вплив з урахуванням проблем організаційної адаптації, навчально-мотиваційної адаптації, психологічної адаптації, соціальної адаптації як на першокласників, так і на освітнє середовище, включаючи педагогів та батьків.

Література

1. Перегончук Н. Психологічні основи проявів дезадаптації учнів початкової школи. Наукові записки: Збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів. Серія «Початкове навчання». Вип. 5. Частина II. Вінниця, 2007. С. 40–42.
2. Розіна І.В., Андріяш Х.О., Розіна І.В. Вплив тривожності на процес адаптації учнів п'ятих класів Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. 2010. Т II. № 82. С. 168–171.
3. Цилев В. Діагностика психологічної готовності дітей до школи Все про адаптацію. 2004. № 25–26. С. 14–21.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПОРТРЕТИ ЛЮДЕЙ, ЯКІ СТВОРЮЮТЬ СПІВЗАЛЕЖНІ СТОСУНКИ

Пасічник Ю.Є.

студент 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

Актуальність теми: Співзалежні відносини – це одна з найбільш актуальних тем у психотерапевтичній практиці. Важливість і актуальність даної проблеми обумовлена декількома моментами - з одного боку, співзалежні відносини заважають повноцінному життю людини, позбавляючи його можливості відчувати задоволення і радість у коханні, в інтимних відносинах, самореалізовуватися та самовиражатися, з іншого боку, схильність до співзалежних відносин є фактором ризику розвитку більш важких форм залежності (зокрема, алкоголізму, наркоманії, токсикоманії).

Мета дослідження: провести теоретичний аналіз найбільш поширених прототипів портретів людей, яку створюють співзалежні відносини.

Поняття «співзалежність» дуже близьке до поняття «залежність», проте між ними є певна різниця. У рамках гуманістичної психотерапії термін «залежність» позначає несамотійність, прив'язаність до чогось, що дає людині можливість почуватися задоволеною, не докладаючи зусиль для досягнення задоволеності. Співзалежність передбачає взаємну залежність двох людей. Сам термін «співзалежність» походить від 2-х слів - спільна і залежність, тобто спільна залежність. І в цьому сенсі його дійсно можна використовувати тільки тоді, коли йдеться

про залежність однієї людини від іншої (оскільки всі інші види залежності не можуть бути взаємним процесом).

Спільні риси співзалежних людей:

1. Ця людина каже, що любить мене. Але це не може бути правдою, бо мене не можна любити. Значить, усе, що він робить і каже - просто брехня. А його мета – приспати мою пильність і використати мене.

2. Ця людина каже, що любить мене і, схоже, що каже правду. Але він помиляється. Він любить не мене, а той образ, який створив. Або він просто не розібрався у мені. Якби він знав, який я насправді, він відвернувся б від мене з погордою.

3. Ця людина каже, що любить мене, і, мабуть, вона говорить правду. Але це означає тільки те, що він такий самий, як і я, неповноцінна людина, недостойна любові. Якби він був «справжнім», він ніколи не зміг би полюбити мене, тому що мене по-справжньому хороша людина не може любити.

1. Портрет людини з комплексом самопониження

Людина з комплексом самопониження виглядає скромною і готовою догоджати всім, хто її оточує. Але насправді він повністю сконцентрований на собі. Його голова постійно зайнята думками про те, як він виглядає в очах інших людей, що він зробив неправильно, у чому винний. Він дбає, перш за все, про себе, коли прагне послужити - він повинен виглядати «хорошим», «милим», скромним. Він повинен дратувати, повинен виділятися і натомість оточуючих, може бути зручним всім. Така людина постійно порівнює себе з оточуючими, і, звичайно, не на свою користь.

Людина, що самознижується, надзвичайно залежна від думки оточуючих людей. Тому будь-яка критика з їхнього боку для нього нестерпна. І в цьому виявляється ще одна суперечність. Критикуючи відкрито себе, він відчуває біль і

гнів, якщо з його словами погоджуються. Занадто переконливий він буває, доводячи свою нікчемність. І в результаті багато хто починає ставитися до нього відповідно до його поведінки. Внутрішній конфлікт полягає в тому, що в глибині душі самознищувальна людина впевнена, що заслуговує на презирство, і одночасно вона хотіла б виглядати краще за інших.

Будучи не в змозі приймати самого себе таким, який він є, людина з комплексом самопониження не здатна повірити, що інші, які дізналися про всі його недоліки, можуть поставитися до нього з дружною і прийняттям. Він перестає сприймати будь-які позитивні почуття інших людей. Комплімент він сприймає як саркастичний зауваження, вираз симпатії - як поблажливу жалість.

Для розвитку такого комплексу є завищені вимоги з боку батьків, які дитина не здатна виправдати. Наступна причина - постійні порівняння з іншими дітьми, які роблять батьки, які виявляються не на користь дитини. З іншого боку, дуже вимогливі батьки ніколи не бувають повністю задоволені діями дитини. Поступово у нього розвивається страх провалу. Це ще більше сковує його і призводить до нових невдач. Так само хтось із батьків може передати дитині власний комплекс самопониження.

Яке все це має відношення до співзалежних стосунків? Найпряміше. Людина з комплексом самопониження буде свої відносини зі значними людьми за принципом «Любов через відмову від власного суверенітету та розчинення своєї психологічної території на території партнера».

Сильний, активний, владний партнер, який готовий розпоряджатися його життям і диктувати свої умови, максимально відповідає людині, що самознижується. Він готовий розчинятися і догоджати, він звик слухатися і бути непомітним, відповідно, партнер повинен мати всі якості, що дозволяють йому займати домінуючу позицію. Втім,

людина, що самознижується, рідко помиляється у виборі. Він відчуває потяг саме до домінуючим людям, а ті бачать у ньому благодатний ґрунт для задоволення своїх потреб у владі та контролі.

2. Портрет людини з комплексом мучеництва

Він прагне зробити коханих людей залежними від себе, але сам залежить від них ще більшою мірою: він готовий все терпіти, переносити приниження та образи, аби його не покинули, аби не почуватися самотнім.

Часті конфлікти, образи. Страхи, гнів, страх критики і невгамовна потреба отримувати схвалення людей позбавляє мученика здатності об'єктивно розглядати конфліктні ситуації, відкрито визнавати себе неправим, розуміти і сприймати бажання оточуючих також почуватися значимими, вільними, мати власну думку. Власні хворобливі почуття приголомшують і засліплюють мученика і змушують люто боротися навіть там, де суперечка може бути вирішена простою увагою до суті конфлікту та до потреб його учасників.

Незважаючи на явну невротизацію характеру при розвитку мучеництва, цей комплекс дозволяє здійснити майже всі базові потреби, описані Маслоу, що робить його надзвичайно стійким психічним утворенням.

Основні фізіологічні потреби;

Потреба у безпеці та стабільності (у захищеності);

Потреба у приналежності (потреба у коханні та турботі);

Потреба у громадському визнанні (статусі), повазі;

Потреба у самореалізації.

3. Портрет людини з садистськими нахилами

Головне в садистських схильностях - це прагнення абсолютної влади. Звичне розуміння садизму як заподіяння фізичних страждань будь-кому - лише один із способів досягнення цієї влади. Щоб стати абсолютним повелителем,

необхідно іншу людину зробити абсолютно безпорадною, покірною, тобто перетворити на свою живу річ, зламавши її дух. Досягається це за допомогою приниження та поневолення. Існує три способи досягнення абсолютної влади.

1. Поставити інших людей у залежність від себе та набути повної та необмеженої влади над ними;

2. Не лише мати абсолютну владу над іншими, а й експлуатувати їх, використати. Це прагнення може відноситися не тільки до матеріального світу, але й до моральних якостей, які має інша людина;

3. Завдавати іншим стражданням і дивитися, як вони страждають. Страждання може бути і фізичним, але найчастіше йдеться про заподіяння душевних страждань. Немає більшої влади над людиною, ніж влада завдавати біль та страждання тому, хто не в змозі себе захистити.

4. Портрет людини з комплексом нарцисизму

Взаємини кохання та партнерства для такої людини надзвичайно утруднені. Насамперед, для нього бути коханим - означає знову відповідати завищеним очікуванням, приховувати свою недосконалість і відчуття глибокої нікчемності порівняно з тим, що він має пред'являти оточуючим. Робити все це поруч із близькою людиною, що любить, надзвичайно складно.

Але, з іншого боку, він повинен отримувати похвалу, захоплення, докази своєї цінності саме від близьких людей, оскільки більш далеке і байдуже оточення схильне якраз до зворотного - ображати, не помічати, недооцінювати та критикувати. Нарциси навчені відповідати очікуванням близьких людей. Тому, як тільки у них починають виникати партнерські відносини, вони починають прагнути того, щоб виглядати в очах партнера «хорошими». Вони приховують свої справжні почуття і висловлюють лише те, що на їхнє уявлення очікує партнер. Вони демонструють партнеру свої

досягнення та вміння, ніби переконують, що той обрав якісний товар.

Робиться це далеко не безкорисливо. Від партнера очікується подібна поведінка. Головне - він має взяти на себе функцію "чарівного дзеркальця". Крім того, партнер і сам повинен володіти якостями та досягненнями, які не соромно демонструватиме оточуючим. При такій складності у підборі партнера будь-яка відповідна людина набуває надзначущості для нарциса і, як наслідок, виникає емоційна надзалежність. Засобом зниження тривоги та хронічної напруги у таких людей можуть стати наркотики, алкоголь, азартні ігри, переїдання, психотропні препарати.

5. Портрет людини з ненаситною жагою кохання

Ще один комплекс, який веде до створення співзалежних відносин – це невротична потреба у коханні. Взаємодія з партнером носій даного комплексу будує за тим самим принципом, що й нарцис, а саме: «любов через власне відображення в іншому», - проте саме походження комплексу та його прояви мають значні відмінності. Усі люди хочуть, щоб їх любили. Потреба в любові належить до базових людських потреб, і тому без задоволення людство просто не змогло б існувати. Для дитини любов матері - це буквально умова виживання.

К. Хорні перераховує кілька ознак відмінності нормальної потреби у коханні від невротичної.

1. Нав'язливий характер. Переживання відсутності кохання для дорослої людини не має катастрофічного характеру. Він може бути успішним, радіти, отримувати задоволення і навіть почуватися щасливим і тоді, коли не відчувається коханим. За невротичної потреби людина не може жити без отримання свідчень любові. Людина настільки залежна від прояву до неї, принаймні, симпатії, що може серйозно засмутитися через непривітний тон у розмові з малознайомою людиною.

2. Нездатність бути одному, страх самотності. Щойно людина, потреба у коханні якого носить невротичний характер, виявляється на самоті, вона відчуває досить сильну тривожність. Він намагається, щоб увесь час хтось був поруч із ним. Так, дружина може по кілька разів на день дзвонити чоловікові на роботу, обговорюючи з ним несуттєві питання та потребуючи уваги. Постійна увага партнера чи дітей має сверзначимість. Тому якщо партнер висловлює невдоволення надто «щільним» і частим спілкуванням, що відриває його від власних занять, який прагне любові відчувається на межі катастрофи.

Розлучаючись зі своїм партнером, він не здатний чекати, коли на його горизонті з'явиться відповідна людина, і зупиняє свій вибір на першому-ліпшому кандидаті, який може зовсім не підходити за своїми якостями.

Головне, щоб він погоджувався бути поряд. Оскільки за такого страху самотності будь-який партнер набуває надцінності, бажаючі кохання готові платити за неї чим завгодно, аж до принижень та відмови від власних інтересів.

Природно, що в такому разі вони не отримують задоволення від відносин, але й не знаходять у собі сил розірвати їх, не бажаючи знову опинитися на самоті, що для них є ще більш нестерпним.

3. Маніпулятивні способи отримання уваги та любові. Невротична потреба у коханні вдається до наступних маніпулятивних способів її отримання:

- * підкуп («Якщо ти любитимеш мене, я тобі зроблю все, що ти захочеш»);

- * демонстрація безпорадності («Ти не можеш позбавити мене своєї уваги, адже я без тебе просто загину»);

- * заклик до справедливості («Я стільки роблю для тебе! Ти просто зобов'язаний відплатити мені своєю увагою і любов'ю» або «Я б на твоєму місці виявив більше уваги до людини, яка...»);

* Погрози, шантаж («Якщо ти настільки неуважний до мене, ти не отримаєш сексуального задоволення сьогодні», «Якщо ти покинеш мене, я вб'ю себе»).

4. Ненасичуваність. Невротичну потребу у коханні неможливо наситити. Спраглий любові ніколи не буває задоволений кількістю та якістю виявленої на його адресу уваги. Оскільки він не впевнений у своїй цінності для партнера, йому потрібні постійні підтвердження своєї значущості в очах близької людини. Нескінченні вимоги уваги призводять до прямо протилежного результату: партнер починає віддалятися і, прагнучи відпочити від непомірних вимог, все частіше залишає кохання на самоті або демонструє йому свою холодність.

5. Вимоги абсолютного кохання. Невротична потреба у коханні обертається вимогами абсолютного кохання.

6. Постійна ревності до партнера. Невротична потреба у коханні супроводжується постійною ревністю до партнера. Ця ревність виникає не тільки при реальній небезпеці втрати любові, найчастіше - в обставинах, коли партнер захоплено займається іншою справою, захоплений іншою людиною, приділяє час спілкуванню з людьми, що його оточують. Очікується, що вся увага партнера має належати лише спраглий любові. Тільки він може бути абсолютним власником та розпорядником його часу, інтересів та симпатій.

7. Болюче сприйняття відмови та заперечень. Зазнаючи невротичну потребу у коханні, такі люди надзвичайно болісно ставляться до будь-якого заперечення чи відмови. Необхідність чекати відповіді чи зустрічі, бажання партнера приділити час самому собі чи іншим людям відгукується у ньому майже нестерпним болем й у його розумінні є свідченням власної незначущості та заперечення. Оскільки спраглий любові ніколи не буває задоволений кількістю та якістю виявленої на його адресу

уваги, за яку він платить високу ціну, відмовившись від власних інтересів, підкоряючись і ламаючи себе, він постійно відчувається ошуканим. Негативні емоції можуть довго ховатися, але потім обов'язково виявляться прямим чи непрямым шляхом.

Висновок: Отже, ми розглянули типи людей, які утворюють різні форми співзалежних відносин. Не можна не побачити, що загальним для них є те, що спосіб ставлення людини до інших людей завжди є відображенням його істинного ставлення до себе. Людина, яка не знає любові, не може пізнати кохання в інших і не вміє любити сам. Йому просто ніде було цьому навчитися.

Література

1. Москаленко, В. Д. Залежність: сімейна хвороба. - 2-ге вид., перероб. та доповн. - М., 2004. - 336 с.
2. Москаленко, В. Д. Коли кохання занадто багато: Профілактика любовної залежності. - М.: Психотерапія, 2006. - 224 с.
3. Стентон П. Кохання та залежність. - М.: Інститут Загальногуманітарних Досліджень, 2005. - 384 с.
4. Уайнхолд Б., Уайнхолд Д. Звільнення від співзалежності.; пров. з англ. А.Г.Чеславської. - М., 2002. - 224 с.

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ ТА ЇЇ ФОРМУВАННЯ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ

Ревага Ю.Е.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

Актуальність теми: Інтернет є ключовою технологією переходу до інформаційного суспільства. Він увійшов майже в усі сфери діяльності людини та став реальним фактором загрози психічному здоров'ю населення і підліткам вчасності. Також потрібно казати про необхідність використання інтернету. Великий обсяг основної літератури для навчання знаходиться в електронному вигляді, а також необхідно постійно відвідувати соціальні мережі, бо в них розміщується майже вся важлива інформація щодо навчального плану. У зв'язку з цими факторами учні та студенти змушені більше часу проводити в мережі для успішного навчання.

Мета: Виявити психологічні зміни структури особистості в разі інтернет-залежності у підлітка.

Чинники, які провокують інтернет-залежність в підлітковому віці: боязливий перехід до нового дорослого життя, труднощі при розмові з однолітками, відсутність гармонії в сім'ї та не здатність адаптуватися до соціуму. Коли відбувається перехід в доросле життя самоставлення користувачів інтернету до вагомих передумов особливе. Є варіанти схильності чи навпаки несхильності особистості до розвитку інтернет - залежності.

Виникнення інтернет чи комп'ютерної залежності у підлітків відбувається завдяки основним психологічним причинам:

1. Відсутність захоплення, інтересів чи уподобань, які б не були пов'язані з інтернетом. В такому випадку лідарство переростає у захоплення комп'ютером.

2. Недостатньо спілкування та теплих емоцій в сім'ї. Батьки чи опікуни не приділяють час підлітку та не цікавляться його життям. Ця причина має не тільки вихід в інтернет-залежність, вона може сформувати інші адикції чи відхилення у поведінці.

3. Неуспішність дитини. Роздивляється як погане навчання в школі та відносини з рідними не блищать. Такий стан не влаштовує підлітка, тому він йде в інтернет, де найчастіше пише не своє ім'я, вік та вигадує собі весь образ. В комп'ютерних іграх - володар чи просто головний персонаж.

4. Немає навички налагодження контактів з оточенням чи повна відсутність друзів. На це можуть бути свої причини.

5. Останній пункт пов'язаний з серйозними захворюваннями, наявністю важкої інвалідності. Такі фізичні вади як ДЦП, утруднена мова, відсутність слуху чи зору, важку форму епілепсії, важкі вади серця, атрофію м'язів та інші. В таких випадках підліток навчається вдома тому його спілкування дуже обмежене, якщо він майже або зовсім не виходить з дому. Але є ще одна причина - інвалідність відвертає деяке оточення. В таких випадках інтернет може стати єдиним спілкуванням та розвагою. [3]

Перелічені причини наочно показують, що страждати інтернет-залежністю може будь-який підліток. Лашенко О. та Набока М. наголошують: важливу роль в формуванні інтернет-адикції приймає родина в якій дитина росте. Якщо присутня атмосфера любові, спокою, довіри, комфорту, тоді підліток ставить перед собою хоча б найменші цілі та має мінімальну схильність до залежності. [1]

Цінною для більшого розуміння причин інтернет-залежності є робота Х.Турецької - «Трикомпонентної моделі чинників Інтернет-залежності», у якій ці чинники розглядаються на трьох рівнях:

Рис. 1.1. «Трикомпонентна модель» чинників Інтернет-залежності

Розберемо кожен рівень досконало. Базові передумови мають в собі сприятливі умови для виникнення інтернет-залежності:

- соціальні ситуації розвитку особистості по К. Янгу - це збільшення дистанції з оточенням (відчуження від батьків та друзів), саме тому зростання розлучень, переїзди для зміни місця проживання, розпад традиційних форм сусідства.

- «суб'єкт-суб'єктна взаємодія з комп'ютером» являє собою діалог між комп'ютером та людиною, який завжди активне з обох сторін. У такому випадку комп'ютер стає партнером у взаємовідносинах.

- віртуальне середовище, за словами А.Мінаков та А.Котляров, в ньому розквітає фізична не представленість (анонімність), налагодження контактів, а також відсутність просторових обмежень.

Наступний рівень необхідних умов. Він складається з факторів, завдяки яким виникає інтернет-залежність. Це

соціально-психологічні особливості адиктів, а саме: сильна сором'язливість при соціальному контакті; високий рівень абстрактного мислення; виражений нонконформізм; соціальна фрустрованість; демонстрація індивідуалізму; використання агресії при близькій розмові.

Завершує піраміду рівень достатньої умови. Він залежить від двох попередніх рівнів, бо є їхнім результатом та основою для виникнення Інтернет-залежності. До нього належать «дисфункційні настановлення щодо Інтернету» - це настанови, які стосуються тільки інтернету та власного Я [4].

Стадіальність характерна для всіх типів інтернет-адикції. Селютин А.А. виділив п'ять найпопулярніших серед підлітків:

- ігри - залежність від онлайн-ігор (Інтернет-гемблери);

- фінансова потреба - нав'язлива гра в азартні ігри мережею, непотрібні інтернет покупки, участь в розіграшах (Інтернет-покупці);

- соцмережі - охоче знайомство в онлайні, постійне спілкування у чатах замість живого спілкування (Інтернет-комунікатори);

- вебсерфінг – нав'язливі, хаотичні переходи з сайту на сайт, не маючи при цьому мети;

- кіберсексуальність - нав'язливе відвідування порносайтів (Інтернет-еротомани).

Селютин А.А. звертає увагу на те, що формуватися інтернет-адикція може не тільки в умовно здорових підлітків. За проявами залежності від Інтернету нерідко ховаються інші адикції (патологічні залежності) або психічні відхилення. Це варто враховувати при боротьбі з залежністю. Якби не було на світі ні Інтернету, ні комп'ютерів, тоді вони з тією ж маніакальною завзятістю

дивились би телевізор, слухали радіо, читали газети та ін. [3].

Отже, найголовнішою причиною недостатнє спілкування і взаєморозуміння з батьками, однолітками і значущими людьми. Психологічними причинами залежності є: відсутність уподобань не пов'язаних з інтернетом, недостатність теплового спілкування в сім'ї, неуспішність, відсутність навичок налагодження контактів з оточенням, серйозні захворювання. За залежністю не рідко ховаються інші адикції чи психічні відхилення, тому слід це мати на увазі. Інтернет-залежність має 3 стадії, де спершу легкий розлад, потім симптоми наростають та в кінці - соціальна дезадаптація. Стадіальність характерна для всіх типів інтернет-адикції: гемблери, покупці, комунікатори, вебсерфінг, еротомани.

Література

1. Кулагін І.Ю. Вікова психологія: розвиток дитини від народження до 17 років. - Ун-т Ріс. акад. освіти - 5-те вид. - М.: Вид-во УРАО, 1999. - 175.

https://pedlib.ru/Books/6/0349/6_0349-142.shtml#book_page_top

2. Селютин А. А. Наукова робота: “Соціально-педагогічна профілактика інтернет-залежності у підлітків”. С. 8, 11-12, :

<https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/292a9fa2f22bf796f39828ef45d35dfd.docx>

3. Турецька Х.І. “Психологічні чинники Інтернет-залежності” – Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: Серія психологічна. Вип.2 (2). 2012. С.101-102.

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Резко Х.М.

Студент 5 курсу бакалавра
спеціальність 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології
ФПСР

Актуальність дослідження Останнім часом дуже популярний серед психологів та фахівців з підбору персоналу термін “soft skills”. У буквальному перекладі з англійської мови цей термін означає "м'які навички", тобто ті навички, володіння якими не є відмінною рисою певної професійної групи. Іншими словами - соціальні здібності. До них зазвичай відносять комунікативні навички, вміння працювати в команді, навички тайм-менеджменту, вміння працювати з інформацією, стійкість до стресу, здатність до навчання тощо. Soft Skills важливі як в роботі, так і в житті і їх можна розвивати.

Комунікативні навички займають вагоме місце у соціальному просторі, в якому існує людина. Дуже важливо навчитися комплексно застосовувати мовні і немовні засоби з метою комунікації: уміння спілкуватися в конкретних соціально-побутових ситуаціях, орієнтуватися в ситуації спілкування, проявляти ініціативність спілкування, стриманість у спілкуванні; культуру мовленнєвої комунікації.

Мета роботи: вивчити комплекс психологічних факторів розвитку комунікативних навичок молодших школярів для розуміння сутності розвитку комунікативної культури дітей.

Завдання:

1. Розглянути розвиток комунікативних навичок у дошкільників як психолого-педагогічну проблему;
2. Проаналізувати особливості розвитку комунікативних навичок у дошкільному віці;
3. На основі теоретичного аналізу визначити форми та методи розвитку комунікативних навичок у дошкільнят;
4. Розробити та апробувати психолого-педагогічні прийоми розвитку комунікативних навичок у дошкільнят;
5. За допомогою методів математичної статистики проаналізувати ефективність психолого-педагогічних прийомів.

Об'єктом дослідження є комунікативні навички у дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження комплекс психологічних факторів, що впливають на розвиток комунікативних навичок у дітей дошкільного віку.

Короткий виклад основного матеріалу доповіді. Мовленнєве спілкування є одним із перших видів діяльності, яким дитина оволодіває в онтогенезі; воно є універсальною умовою розвитку особистості в період дошкільного дитинства. У процесі різнопланового спілкування в ігровій діяльності дитина пізнає природний, предметний і соціальний світ, що її оточує, в його цілісності і різноманітності; формує і розкриває свій власний внутрішній світ, свій образ «Я»; засвоює і створює культурні цінності, виступає при цьому активним суб'єктом взаємодії. Базовий компонент дошкільної освіти визначає кінцевою метою мовленнєвого розвитку випускника дошкільного закладу сформованість у нього комунікативної компетентності. Мовленнєвий розвиток дитини є головним інструментом, за допомогою якого вона встановлює контакт із довкіллям і завдяки якому відбувається соціалізація дитини [2].

У період від народження до семи років послідовно змінюють друг друга чотири форми спілкування дитини з дорослим: ситуативно-особистісна, ситуативно-ділова, внеситуативно-пізнавальна, внеситуативно-особистісна. Найважливіше значення у виникненні та розвитку у дітей комунікативного спілкування мають вплив дорослого, що випереджає ініціатива якого постійно «підтягує» діяльність дитини на новий, більш високий рівень за механізмом «зони найближчого розвитку» [1].

Організована дорослим практика взаємодії з дітьми сприяє «збагаченню та перетворенню їхніх соціальних потреб» [5]. Без постійної підтримки дорослого розвиток комунікативного спілкування дітей із оточуючими уповільнюється і навіть припиняється. Приблизно з чотирьох років для дитини одноліток стає більш відданим партнером зі спілкування, ніж дорослий [4].

Основними педагогічними умовами, для розвитку комунікативних навичок, виступають:

- створення доброзичливої, емоційно благополучної атмосфери для спілкування дітей;
- організація та забезпечення мовного середовища;
- систематичне проведення роботи з поповнення та активізації словника, розвиток всіх сторін мови;
- використання комплексу методів та засобів для розвитку діалогічних умінь (ігри, вправи, фольклор тощо) [3].

Висновок. Вивчення процесу становлення спілкування у дітей дошкільного віку є на сучасному етапі дуже важливим завданням, оскільки дозволяє як прогнозувати проблеми мовної взаємодії між людьми, але й дозволяє запобігти їх виникненню.

Література

1. Білопільська Н.Л., Рубан О.В. Хороводні ігри як метод комунікативного розвитку дошкільнят з нормативним

та порушеним психічним розвитком // Соціальна психологія та суспільство. 2012. № 4. С. 130-140.

2. Виготський Л.С. Мислення та мова: Вибрані психологічні дослідження., Національна освіта, 2019 г., 368 с.

3. Галєєва Є.В. Психолінгвістичні основи вербального позначення емоцій // Історична та соціально-освітня думка.2015. Т. 7. № 4. С. 126- 129.

4. Лосєва І.І. Розвиток мовленнєвих комунікацій дітей старшого дошкільного віку: монографія. У.: Зебра, 2016. 102 с.

5. Смирнова Є.О., Холмогорова В. М. Міжособистісні відносини дошкільнят: діагностика, проблеми, корекція. М: Гуманітар. вид. центр "ВЛАДОС", 2005. 158 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД СОЦІОПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ БРЕХНІ

Ремовська Д.О.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Коваль Г.Ш.

к. психол.н., доцент соціальної і прикладної психології
ФПСР

Брехня – це феномен, притаманний особистості як соціальному суб'єкту взаємодії. Для визначення брехні використовують різноманітні категорії, але у побутовій свідомості брехня зв'язується з негативною дією, що соціально не схвалюється, або з процесом який породжує внаслідок маніпуляцій свідомістю іншої людини.

Соціальне середовище настільки заплутане та складне різними схемами соціального взаємозв'язку та комунікацій,

що потребує від людини різноманітних способів актуалізації у суспільному житті. Одним із шляхів соціальної адаптації є брехня. Досягнення цілей, вдала комунікація у житті неодмінно зв'язані з обманом та нещирістю. У масовій груповій свідомості брехня є межею між нормою, мораллю і правдою як важливими життєвими цінностями. Брехня є тонкою віртуозною грою людського розуму, що забезпечує захист від впливу і вторгнення у особистісний простір. Це дало поштовх для формування у кожного соціально-активного індивіда, особливого чуття – детекції брехні (вміння розпізнавання неправди).

Важливо, що різні особливості брехні вивчалися різними науками, наприклад: філософією, юриспруденцією, психологією, соціологією. В працях іноземних та українських вчених можемо бачити розкриття поняття брехливість: як прояв особистісних якостей (Ж. Дюпре, П. Екман, Т. Левін), як результат соціальних відносин (В. Знаков, О. Фрай). Класичними вже стали праці, присвячені дослідженню брехні М. Бахтіна, Г. Гусейного, Б. Дубровського, В. Казміренкова та ін. Але більшість концепцій мають теоретичний характер, а наявні емпіричні дослідження, як правило, не ґрунтуються на розробленій теорії комунікації та мають епізодичний характер.

Брехня викликала інтерес протягом тисячоліть, про що свідчить її роль у літературі, теології, філософії, а останнім часом — у психології та популярній культурі. Філософи, починаючи з Платона (бл. 428/427-бл. 348/347 до н. е.) і далі, цікавилися природою брехні - тим, що відрізняє брехню від інших форм поведінки, що вводить в оману, - а також питаннями, що стосуються моралі або аморальності. Навпаки, психологів насамперед цікавило розвиток здатності брехати у дитинстві, наші мотиви брехні, поширеність брехні у повсякденні і кошти, з допомогою яких брехню можна знайти.

Брехня, як будь-яка комунікативна дія, спрямована на те, щоб змусити одержувачів повідомлення прийняти або наполягати на хибному переконанні. Однак через свою спільність це визначення викликає питання про його ключові терміни. Немає загальноприйнятого визначення брехні. Швидше, існує цілий спектр поглядів, починаючи від тих, які виключають більшість форм обману з категорії брехні, до тих, що розглядають брехню та обман як різні слова для позначення одних і тих самих явищ. Таким чином, основною проблемою брехні у психологічній науці є мала вивченість аспектів проблеми.

При дослідженні гендерних відмінностей, які стосуються частоти повідомлення брехні, виявлено їх відсутність. Вчені довели, що чоловікам та жінкам більш властиві різні типи брехні. Чоловіки частіше вдаються до самоорієнтованої брехні, тоді як жінки – до брехні, яка орієнтована на інших, особливо при спілкуванні з іншими жінками, не залежно від віку.

Що до вікових особливостей, то за даними Американської академії дитячої та підліткової психіатрії, діти та дорослі брешуть із схожих причин: щоб уникнути неприємностей, для особистої вигоди, щоб справити враження чи захистити когось або бути ввічливим. У юному віці діти експериментуватимуть з істиною, і вони продовжують робити це на всіх стадіях розвитку, з різним ступенем складності та опрацювання. Для максимального впливу на кожному етапі розвитку треба звертатися до теми брехні відповідно до віку. Навчитися правильно реагувати на дітей різного віку, коли їх упіймають на брехні.

Інструментальна детекція брехні пов'язана із застосуванням комп'ютерного поліграфу та інших технічних засобів. В основі неінструментальної детекції лежить психологічна оцінка вербальних та невербальних критеріїв, а саме змістовна складова висловлювань, вокальні

компоненти мови та міміко-пантомімічні прояви досліджуваного суб'єкта.

Дані напрямки є альтернативою одне одному, але й доповнюють друг друга. Фахівці, що працюють у напрямку неінструментальної детекції брехні, використовують аналіз мови та невербальних проявів у поєднанні.

Для того, щоб отримати найбільш надійний і точний результат щодо конкретної дослідницької ситуації та знизити вплив суб'єктивних факторів, необхідно застосування комплексного підходу. Під комплексним підходом мається на увазі використання спеціальних методик, які включають опис стереотипів поведінки причетних / непричетних осіб, реєстрацію за певним алгоритмом найбільш широкого спектра психологічних ознак, можливість їх інтерпретації, як окремо, так і в комплексі, на основі загальних закономірностей, що дозволить отримати найточніший результат при проведенні дослідження щодо брехні.

Література

1. Жамкоч'ян М. Фактор чесності // Психологія (Psychologies) - 2019 - № 56, С. 44-47
2. Екман П. Теорія брехні // КМ-БУКС - 2019, 159 с.
3. Шаповалов В. А. Методи психологічної оцінки достовірності інформації: методичний посібник. - Київ: Освіта України, 2016. - 160 с
4. Koval H. Sh. Greed as a property of personality: the age aspect. Psihologie revistă științifico - practică, 2019, nr. 1-2 (34). С. 77-90.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МІЖ ТИПОМ ОСОБИСТОСТІ ТА ЇЇ САМОПРЕЗЕНТАЦІЄЮ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Сердюк А.М.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження: Проблема дослідження відповідності між внутрішнім світом та зовнішнім виглядом не втрачає своєї актуальності на протязі тисячоліть. Це питання ,насправді, хвилювало багатьох вчених, тому і пошуки відповіді почалися вже давно. Чи насправді наш вибір вбрання слугує деяким комунікатором із навколишнім середовищем? В журналі «Експериментальна соціальна психологія» в 2012 році на цю тему була опублікована надзвичайно цікава стаття. Там було введено термін «закрите пізнання», щоб описати систематичний вплив одягу на психологічні процеси власника [53]. Вчена Талі Столові у своїй статті «Стилізувати себе: практика одягу, риси особистості та образ тіла серед ізраїльських жінок» [4] підкреслює те ,що концепція символічного та емоційного одягу може пролити світло на питання: чому люди в одному соціально-культурному середовищі вибирають певні стилі одягу, а не інші? Тому у кожної людини свій особливий стиль, який відображає його індивідуальність.

Мета дослідження: дослідити взаємозв'язок між зовнішньою самопрезентацією (одяг, колір, поведінка) та типом особистості в юнацькому віці.

Психотип особистості є вродженою психічною структурою, що визначає конкретний вид інформаційного обміну особистості із середовищем, що зумовлює специфіку

поведінкового реагування у міжособистісних та соціальних відносинах, специфіку прояву соціально-психічного самопочуття. Ще за давніх часів вчені, письменники та філософи класифікували людей за різними ознаками. Аристотель ввів поняття «чеснота». Так він позначив внутрішній порядок та склад душі. Чесноти, на думку філософа, поділяються на моральні (етичні) та розумові (розумні). Етичні чесноти становлять середину між двома крайнощами: надлишком та неоліком. Їм властива мужність, величність, дружелюбність, честолубство, правдивість, люб'язність, мудрість тощо. Етичні чесноти характеру, на думку філософа, формуються у процесі життєдіяльності і з набуттям досвіду людиною, а розумні чесноти – завдяки навчанню.

Якщо рухатися часовими сходами далі, то виникають більш наукові теорії особистості. Безперечно, їх дуже і дуже багато, але я охоплю ту частину, яка безпосередньо стосується моєї теми дослідження.

Відомий швейцарський психолог і психіатр Карл Густав Юнг, ґрунтувався на спостереженнях, що життя одних людей може бути спрямовано на власні інтереси та взаємодію із зовнішнім світом, а інших – на власний внутрішній світ. Виходячи з цього, він виділив два основні типи людей:

- Екстраверти: свідомість людини такого типу особистості спрямовано зовнішній світ, а питання внутрішнього світу завжди залишаються на другому плані.

- Інтроверти: психіка особи звернена на внутрішні процеси, зовнішній світ їх мало цікавить.

Юнг розділив особистості як за універсальною ознакою екстраверсії та інтроверсії, та з боку психологічних функцій, до яких відніс мислення, інтуїцію, почуття, відчуття. Як правило, одна з цих функцій переважає над іншими, утворюючи певний психологічний тип. Функції він

поділив на раціональні, які лежать у сфері розуму (мислення, почуття) та ірраціональні, що знаходяться поза розумом (відчуття, інтуїція). Домінуюча функція при цьому пригнічує протилежну функцію, наприклад інтуїція виключає відчуття, а мислення – почуття.

Зовсім іншу класифікацію особистості запропонував Реймонд Бернар Кеттел у 1949 році свій метод факторного аналізу як інструменту для виявлення «основних вихідних властивостей особистості». Основою тесту Кеттелла служить «теорія особистісних рис». Відповідно до цієї теорії, особистість описується як складова з стабільних, стійких, взаємопов'язаних елементів (властивостей, рис), що визначають її внутрішню сутність та поведінку.

І цей список типологій можливо продовжувати далі й далі, але в своїй роботі я хочу зупинитися на двох класифікаціях, а саме: на альтернативній п'ятифакторній моделі особистості Марвіна Цукермана та на типології Маєрс-Бріггс.

Якщо в оригінальній «великій п'ятірці особистісних рис» є екстраверсія, сумлінність, приємність, емоційна стабільність (також званий нейротизмом) і відкритість/оригінальність), то за Марвіном Цукерманом вона дещо змінена на такі риси, які ще називаються: імпульсивним пошуком відчуттів (ImpSS), невротизмом-тревогою (N-Anx), агресією-ворожістю (Agg-Host), комунікабельність (Sy) і активність (Act). Щодо типології Бріггс-Майєрс, яка спирається на концепцію Юнга, Катаріна Бріггс та її дочка Ізабель Маєрс склали індикатор типів особистості (MBTI) в основу якого покладено чотири принципи: 1. Звідки людина черпає свою енергію – із зовнішнього світу (екстравертний тип) або зсередини себе (інтровертний тип). 2. Як вона збирає інформацію про світ - послідовно, спираючись на факти (сенсорний тип) або довільно, випадково, з включенням своєї уяви та фантазії

(інтуїтивний тип); 3. Як вона приймає рішення - об'єктивно та об'єктивно (розумний тип) або суб'єктивно, під впливом своїх емоцій (емоційний тип). 4. Як людина будує свою поведінку - приймає рішення та плани, які потім виконує (розсудливий тип) або діє імпульсивно, змінюючи свій спосіб дій залежно від обставин (сприймаючий тип). Вказані 8 типів в Індикаторі Бріггс – Маєрс позначаються латинськими літерами: Екстравертний (Extravert) – E; Інтровертний (Introvert) – I; Сенсорний (Sensing) – S; Інтуїтивний (Intuitive) – N; Обмірковуючий (Thinking) – T; Емоційний (Feeling) – F; Розсудливий (Judging) – J; Сприймаючий (Perceiving) – P.

Якщо з типологією ми більш менш розібралися, то що стосовно самопрезентації?

Поняття про самопрезентацію або англійською «self-presentation» як окремого терміну з'явилося відносно нещодавно, але вивчення впливу зовнішніх факторів індивідуума в колі питань впливу на нього самого та на його життя триває вже не перше століття. Активне дослідження цього процесу почалося ще у 70-х роках ХХ століття, де було сформовано два підходи вивчення: праця Е.Джонса та концепція соціальної драматургії І.Гоффмана – основоположника самого поняття «самопрезентація». За Б. Шленкер: «Результати багатьох досліджень дозволяють говорити, що самопрезентація – фундаментальна складова соціального життя людини» [1]. Вертаючись до Е.Джонса, який описав цей термін як одну з інтеграційних тактик, разом із лестощами, конформністю думок та наданням послуг, які вважалися маніпуляцією, спрямованою на збільшення симпатії оточення [2]. По І. Гоффману самопрезентація – це відбиття в великій кількості структурних обговорень відображення мотиву кожного учасника взаємодії для того, щоб взаємодія пройшла гладко та без інцидентів [3].

Тепер, коли ми розібралися з поняттями, переходимо до безпосередньої теми. Два сербських вчених Dunja Cigic та Vojislava Bugarski у 2010 році опублікували статтю «Personality traits and color preferences» (переклад: «особистісні риси та кольорове вподобання»). Вони базувалися на концепції п'ятифакторної моделі особистості Марвіна Цукермана.

Спочатку розглянемо, що таке колір? Колір — це зорове відчуття, яке створюється в сітківці променів видимого світла, тобто електромагнітного опромінення довжиною хвилі 380-760 нм. Згідно з цим визначенням, колір не є ознакою ні світла, що створює відчуття, ні є світловипромінюючим об'єктом, це більше схоже на психічний досвід, що виробляється електромагнітним випромінюванням. Є також класифікація кольорів (там теплі, холодні, ахроматичні и тд.). Відповідно словам Люшера, який відстоює тезу про те, що суб'єкти зі схожими кольоровими перевагами можуть мати схожі риси особистості. Психологічні реакції/ставлення досліджуваних до основних кольорів (синій, червоний, жовтий і зелений) відображають їх основні психологічні потреби. Дослідження Dunja Cigic та Vojislava Bugarski проводилося за зразком с загальом 104 піддослідних обох статей, з них 53 (51%) були чоловіками та 51 (49%) жінками, середній вік приблизно 17 років. Було обрано дві групи предметів (темних та світлих кольорів). Інтеграція результатів обох дискримінант показали, що ті, які перевагу віддають предметам 1 групи темних кольорів (коричневий, сірий, чорний) - помітні риси соціальної інтроверсії (негативний полюс виміру товариськості) та невротизму/тривожності. І в той же час менш помітні риси агресії та активності. І навпаки, суб'єкт, який віддає перевагу яскравим барвам (червоний і жовтий) мали більш помітні риси агресії та

активності та менш помітні риси соціальної інтроверсії та невротизму/тривоги.

Як зазначалось раніше, кольори мають свою класифікацію і одна з них – поділ на теплі/холодні відтінки. В цьому дослідженні також розглядали типи особистості з цього боку. Холодні кольори мають схожі фізичні особливості, що відображено в їх символічному значенні, а також у враженні, яке вони справляють на людей. Сірий – це найбільш статичний колір, без жодного звуку чи руху. За словами Люшера, люди, які обрали цей колір у тесті, намагаються віддалитися від усього, захиститися від будь-якого зовнішнього впливу чи подразників. Коричневий колір – це справжня кольорова асоціація до спокою та природи, він сильно впливає на наш фізичний стан у плані заспокоєння та розслаблення, допомагає подолати втому і напруження. Особи, які вибирають коричневий мають потребу у фізичному розслабленні. Особливо це ми можемо спостерігати, коли людина обирає не тільки коричневий колір, та й ще фактуру та матеріал одягу. Наприклад, вільного крою в'язаний светр, що у психологічному плані буде дарувати тому, хто його носить, максимальне відчуття комфорту та захисту. Схожу функцію виконує і чорний колір, який створює захисний бар'єр, що поглинає будь-яку енергію, що доходить до нас. Показано, що ті, хто у юнацькому віці віддавав перевагу чорному, придушували свої почуття, бути занепокоєними і сповненими страхами, але вони орієнтовані на інтелектуальні інтереси, володіють високим самоконтролем. Тому можна зробити висновок, що соціальна інтроверсія і невротизм можуть бути пов'язані з перевагою темних і холодних кольорів (в даному випадку сірого, коричневого і чорного).

А що стосовно теплих барв? Випробовувані, що віддали перевагу червоному та жовтому кольорам - досягли вищих балів за такими параметрами особистості, як агресія,

активність і товариськість (порівняно з суб'єктами 1 групи). Червоний – це найбільш активний колір, що стимулює діяльність. Його символіка асоціюється з силою, гостротою і агресивністю. Особи, які вибирають червоний колір у кольоровому тесті Люшера, хочуть контролювати своє власне життя, бажаючи досягти успіхів в ньому. Не зважаючи на те, що жовтий колір часто асоціюється з життєрадісністю і захоплення чимось, активною позицією, це також асоціюється з агресією. Тому і тут між характеристиками кольору та рисами людини можна провести чіткий зв'язок. Ті, які віддають перевагу теплим кольорам - мають високі оцінки активності, агресії (в цій концепції поняття «агресії» пов'язують з проявом нетерплячості та в деякому плані негативному прояву активності людини до інших) та комунікабельності, але низький показник нейротизму. Ці особи можуть описуватися, як схильних до ініціативи, активного підходу. Вони емоційно більш стабільні і більш товариські, ніж люди, що обирають темні барви.

Висновок

Ми дійсно використовуємо зовнішню самопрезентацію для комунікації з іншими. Де в свою чергу одяг виступає відбиттям нашої особистості, яку ми хочемо або показати, або чомусь скрити. Наші індивідуальні характеристики проявляються у стилі, у кольорових вподобаннях, у поведінці. Тому у кожної людини свій особливий стиль, який відображає його індивідуальність, та слугує посередником із зовнішнім світом.

Література

1. Schlenker B. Self-presentation // HANDBOOK of Self and Identity / Ed. by M. Leary et al. 2003.

2. Jones E.E., Pittman T.S. Toward a general theory of strategic self-presentation // Psychological perspective on the self / Ed. by Suls J. N. J. 1982.

3. Goffman E. The presentation of self in everyday life. N. Y., 1959.

4. Tali Stolovy. «Styling the Self: Clothing Practices, Personality Traits, and Body Image Among Israeli Women» Front. Psychol., 08 September 2021.

5. Adam, H., and Galinsky, A. D. Enclothed cognition. J. Exp. Soc. Psychol. 2012. № 48, 918–925. doi: 10.1016/j.jesp.2012.02.008.

6. Dunja Cigić, Vojislava Bugarski. Curr Top Neurol Psychiatr Relat Discip. Vol 18, No. 4, December 2010.

7. Zuckerman M. Psychobiology of personality. Cambridge: Cambridge University press; 1991.

8. Lüscher M. The Lüscher color test. New York: Pocket Books; 1971.

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ БРЕХНІ

Сисенко І.С.

студентка бакалаврату
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Коваль Г.Ш.

к. психол.н., доцент соціальної і прикладної психології,
ФПСР

Брехня – невід’ємна частина життя людини. Протягом останніх десятиліть філософи, психологи та дослідники-практики зверталися до розгляду проблеми брехні. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень феномену

«брехня», його смислові межі не позначені, підходи до вивчення брехні у психології суперечливі та розрізнені.

Брехня визначається більшістю вчених як свідомо дія, якою одна людина вводить в оману іншу, роблячи це навмисне, без попереднього повідомлення про свої цілі й без чітко вираженого з боку жертви прохання не розкривати правди.

Мораль є одним із факторів, що безумовно впливає на схильність до брехні. Мораль – це внутрішня установка людини діяти певним чином чи утриматись від конкретних дій, опираючись на власне розуміння духовних і культурних цінностей, особистісне усвідомлення добра і зла, честі та гідності, своїх обов'язків перед суспільством, совісті та справедливості.

У вітчизняному та зарубіжному дискурсі дослідження феномену моралі є надзвичайно актуальним. Про це свідчать численні наукові дослідження філософів і соціологів: Е. Гартмана, Г. Сковороди, Ж.-П. Сартра та ін.

Теоретичний огляд наукових джерел дозволив виявити, що брехня вивчається з погляду філософії, культурології, соціології, психології, психолінгвістики, психіатрії; є невід'ємною частиною людського життя; ставлення до неї варіативне і залежить від багатьох факторів, одним з яких є мораль.

Проте, дослідження брехні у контексті моралі практично відсутні. Таким чином, актуальність дослідження зумовлена необхідністю доповнення теоретичних та практичних досліджень феномену брехні через призму морально-психологічних детермінант особистості.

Метою дослідження стали морально-психологічні детермінанти брехні у підлітковому віці. Об'єктом дослідження виступила брехня як психологічний феномен. Предметом дослідження - морально-психологічні детермінанти брехні.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

1. Розглянути теоретичні підходи до дослідження феноменів «мораль» та «брехня» у вітчизняній та зарубіжній психології.

2. Виявити соціопсихологічні особливості респондентів.

3. Проаналізувати результати емпіричного дослідження морально-психологічних детермінант брехні.

Методи дослідження:

1. Синтез та аналіз теоретичних джерел.

2. Метод психолого-діагностичного дослідження з використанням конкретних методик:

- Методика діагностики самооцінки та мотивації схвалення (Шкала брехні) Д. Марлоу та Д. Крауна;

- Методика «Моральні дилеми» Кольберга: Хайнц та його хвора дружина;

- Багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність».

3. Методи математичної статистики.

Дослідження проводилося на базі ОНВК 84. Вибірку склали 30 осіб; стать: 15 осіб - чоловіча, 15 осіб - жіноча; віковий діапазон від 14 до 15 років.

Були досліджені теоретичні аспекти феноменів «мораль» та «брехня» у вітчизняній та зарубіжній психології. На даний момент, в психологічній науці немає єдиного визначення «брехні», межі поняття «брехня», «обман», «неправда» вкрай розмиті.

Мораль (від лат. *Moralis* впадає, звичай, характер) та моральність - спосіб самоздійснення особистості, її самоврядування й впорядкування взаємовідносин між людьми на базі узагальнених уяв щодо норм, принципів, ідеалів, які зводять до «цінності добра».

За допомогою методики самооцінки та мотивації схвалення Д. Марлоу та Д. Крауна, методики «Моральних

дилем» Кольберга та Багаторівневого особистісного опитувальника «Адаптивність» нами було виявлено деякі соціопсихологічні особливості респондентів. Дівчатам-підліткам притаманний високий рівень схильності до брехні, що є показником високого рівня прагнення до соціального схвалення, та високий рівень розвитку моралі. У підлітків-хлопців виокремлюються такі показники: середній рівень соціального схвалення, що обумовлює нижчий рівень схильності до брехні в порівнянні з групою дівчаток; середній рівень розвитку моралі. Рівень адаптаційного потенціалу у підлітків-хлопців та підлітків-дівчат однаково невисокий.

Чинниками високого показника брехні у хлопців є надмірне прагнення до самопрезентації, своєї значущості та для привернення уваги. Чинниками високого показника брехні у дівчат є прагнення відповідати традиційним стереотипам суспільства.

Ми вважаємо, що більш високий рівень брехні в групі дівчат – це наслідок стереотипного виховання і консервативних очікувань соціуму від дівчат і жінок.

Вирішуючи третє завдання дослідження, нами були проаналізовані морально-психологічні детермінанти брехні. Рівень моралі в групі дівчат вищий, ніж в групі хлопців. Рівень схильності до брехні в групі дівчат також вищий. Це означає, що мораль як психологічне явище, не являється детермінантом, обумовлюючи схильність до брехні. Можливо, високий рівень соціальної бажаності допомагає дівчатам краще адаптовуватись, так як особистісний адаптивний потенціал в них вищий, порівнюючи з хлопцями. Це означає, що рівень адаптивного потенціалу можна віднести до одної з детермінант брехні.

За допомогою t-критерію Стюдента нами було виявлено, що крім моралі, на схильність до брехні впливають такі психологічні характеристики особистості, як

екстернальність, демонстративність, нестійкість до стресів, підвищена тривожність і невротичність, сором'язливість і невпевненість у собі, внутрішня конфліктність і низька самооцінка.

Незважаючи на те, що дослідження потребує додаткових даних, отримані результати можуть використовуватися психологами та психотерапевтами у індивідуальній психокорекційній роботі з підлітками.

Література

1. Варіна Г. Б. Життестійкість особистості як чинник психологічного благополуччя майбутніх психологів. Сучасна наука: тенденції та перспективи: матеріали Всеукр. Internet-конф., 2018. С. 28-34.

2. Ємець О. Суспільна мораль та моральність. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2021. № 1. С. 182-189.

3. Коваль Г.Ш. Особливості делінквентної поведінки у підлітків. Вісник Одеського національного університету. 2010. Т. 15. Випуск 11. Психологія. Частина 2. С. 72 – 78

4. Чиханцова О. Життестійкість та її зв'язок із цінностями особистості. Проблеми сучасної психології. 2018. Том 42. № 1. С. 211-231.

5. Duch R. M., Laroze D., Zakharov A. *The moral cost of lying*. 2020. Working Paper.

РЕТРАВМАТИЗАЦІЯ. ПРОЖИВАЮЧИ КІЛЬКА ЖИТТІВ

Травініна Є.І.

студентка 2-го курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія» ФПСР

Керівник: Ворнікова Л.К.

ст. викладач кафедри диференціальної і спеціальної психології, ФПСП

З огляду на останні події, про психологічні травми зараз багато говорять і пишуть, на слуху термін "ПТСР", "копінг-стратегії". Але про ретравматизацію, тобто отримання повторних травм, говорять дуже мало. У соц. мережах проскакують переживання людей Донбасу, їх спогади, статті на кшталт: «Що я робив 8 років тому?» Але, як виявляється, ретравматизація відбувається набагато частіше, ніж здається.

І щоразу людина ніби починає життя з нуля, наново. Найчастіше у зв'язку з вимушеною міграцією на новому місці, у новому соціальному, культурному та мовному середовищі. Адаптується, намагається знайти себе. А якщо це повторюється неодноразово. Наскільки вичерпний ліміт психіки?

Монографій, присвячених безпосередньо ретравматизації, крім однойменної книжки психологів Мелани Даквос і Вікторії Фоллет (Melanie P. Duckworth, Victoria M. Follette), немає. І навіть ця книга досі не перекладена іншими мовами.

Але щоб зрозуміти природу ретравматизації, потрібно розібратися з поняттям психологічної травми загалом, так званий ПТСР, його причини, фактори, способи лікування. Чому одні й самі дії для одних людей проходять безслідно, а інших є крахом і кінцем життя.

Посттравматичний стресовий розлад (ПТСР) - це розлад, який розвивається після переживання особою психотравмуючої дії. Особа може бути як учасником, і свідком цієї події [1].

Психотравмуюча подія - це ситуація, яка небезпечна для життя і здоров'я людини, може супроводжуватися відчуттям безсилля, страху, жахливими картинками

(військові або бойові дії на першому місці, потім терористичні акти, вбивства, сексуальне чи фізичне насильство, ДТП, стихійні лиха) [1].

Під час травматичної події людина переживає, що її життя чи життя інших перебувають у небезпеці. Вона може відчувати страх, безсилля, втрату контролю за тим, що відбувається навколо. Більшість людей мають такі реакції на травматичні події, проте не в кожного розвинеться ПТСР. Близько 80% людей впораються з подією самостійно, 15% за допомогою близьких та друзів, а приблизно 5% отримають розлад психіки. ПТСР розвивається від кількох днів до року після переживання події, що травмує [2].

Людина постійно живе у стресових ситуаціях, це умова виживання. Тому психіка здорової людини справляється з цим за допомогою різних психологічних захистів (це і витіснення, і заміщення, і заперечення, і раціоналізація тощо). І де межа між нормою і порушенням? Коли і чому хворобливе переживання перетворюється на травму?

Якщо коротко, те щоб знайти в людини стресове розлад, потрібно дві умови:

1. Життя людини ділиться на «до та після»
2. Життя більше не буде колишнім (23 лютого вже не буде)

Тобто важливо, що в людини всередині, які емоції вона переживає. Тут наочним прикладом може бути цитата тенісиста Джоковича:

— *«Корабель не потопав, як він у воді. Він тоне, коли вода у ньому. Не так важливо, що відбувається довкола нас. Важливо те, що відбувається всередині нас»*, – написав спортсмен на своїй сторінці у Instagram.

Основні емоції травмованої людини: тривога, відчуття втрати, самотності, дезорієнтація, втрата сприйняття часу та місця, безпорадність, відчуття безвиході, вини [3]. У

ситуації війни у людини раптово руйнуються базові установки: ілюзія власного безсмертя, ілюзія справедливості та безпеки світу. Вимушена міграція, втрата житла, близьких, тих матеріальних цінностей, джерел доходу. І сюди ще додаються переляки, а саме раптовість подій, реальний страх смерті, плюс невідомість, втома від війни, психічне виснаження. Реакції гіпертрофовані, виникають флешбеки, інтрузії, дисоціації. Психосоматика відповідає панічними атаками, зброями всіх систем організму, депресіями. Саме так і відбувається ретравматизація. Одні дії, що травмують, накладаються на інші. Це відкриття старих емоційних ран, але за повторної травматизації вже менше надії зцілення, віри, що "все буде добре". Людина сильно змінюється у поведінці, прояві емоцій і навіть зовні.

Що робити при ретравматизації?

1. Зрозуміти, що відбувається. Прийняти ситуацію.
2. Зверніться по допомогу до фахівця.

Є два основні види лікування: психотерапія та медикаментозна терапія. Вони взаємодоповнюювані.

У подоланні травми робота психолога з клієнтом може досягатись кількома шляхами. Це і спроба згадати про інтереси та здібності, які так досі не вдалося реалізувати, допомогу та досвід людей, які опинилися у схожій ситуації, та можливість творчої переробки травматичних переживань. Але мета всього цього, по суті, зводиться до зниження тривоги та набуття контролю над травмою.

Ефективний спосіб лікування ретравматизації (як у повсякденному житті, так і в процесі терапії) після перенесених травм – поповнення втраченого внаслідок травми сенсу. Одним словом, повернення людини до себе. Для цього існує безліч кейсів та методик. Однією з основних базових є ізраїльська база стратегії допомоги BASIC PH [3]. Вона працює з усіма сферами людини:

емоціями, емпатією, уявою, розумом та тілом, одним словом, це пошук внутрішнього ресурсу.

Сенс неможливо вгадати, створити наново, його можна тільки виявити в собі. Саме на цьому фокусуються психологи та психотерапевти, які мають справу зі складними травматичними переживаннями.

Література

1. http://ptsr.org.ua/what_is_ptsr.php
2. Duckworth M. P. Retraumatization / M. P. Duckworth, V. M. Follette. – New York: Paperback, 2011. – 476 с.
3. Бергман-Полякова О. В. Посттравма: діагностика та терапія. – Ростов-на-дону: Мова, 2006. – 248 с.

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОДЕТЕРМІНАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ НА ЇХ КРЕАТИВНІ ЗДІБНОСТІ

Трачук К.І.

Студентка магістратури
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Гусакова М.П.

К.психол.н., доцент кафедри соціальної та прикладної
психології, ФПСР

На сьогоднішній день у зв'язку із нестабільністю та високою динамічністю політичної, соціально-економічної ситуації актуальним є вивчення процесів та умов, що сприяють розвитку особистісних ресурсів для нових ефективних способів вирішення складних, критичних ситуацій. Також в епоху постмодернізму, коли основними цінностями є незалежність, особистісна свобода, реалізація, простежуються тенденції відмови від масовості та тотальності, традиційних поглядів на формування соціальних інститутів. Проте є досить суттєвий ризик

втраати здатних згуртувати суспільство цінностей, зниження продуктивності вирішення завдань різних соціальних інститутів. У зв'язку з цими обставинами наразі актуальними є питання вивчення умов, сприятливих для формування самодетермінації, які вивчали протягом багатьох років як зарубіжні (Е. Десі, Р. Райан, А. Бандура, К. Роджерс, А. Маслоу), так і вітчизняні вчені (Д. А. Леонтьєв, Є. Р. Калітеєвська, Б. Богоявленська). На сьогоднішній день однією з найавторитетніших теорій самодетермінації визнано теорію Е. Десі та Р. Райана. Фундаментальним у всіх міні-теоріях у межах їхнього підходу є уявлення про три базові потреби (в автономії, компетентності та зв'язку з іншими людьми). Виходячи із забезпечення їх задоволення, психологи розробляють практичні рекомендації щодо підтримки та сприяння особистісній автономії у різних сферах життя. Однак, крім цих потреб, мають місце і внутрішньоособистісні фактори, які можуть як сприяти, так заважати внутрішній мотивації та психологічному благополуччю. Останньому сприяють адекватна самооцінка, існування особистісних життєвих смислів, здатність до рефлексії та саморефлексії, ефективної адаптації, потреба у самоактуалізації. Е. Десі і Р. Райан мають у своєму розпорядженні види мотивації в континуумі від амотивації до повністю внутрішньої регуляції. При власне зовнішній мотивації стимулом виступають найчастіше заохочення, вимоги чи очікування інших людей. При інтроекції відбувається засвоєння людиною дій, навичок, в основному для підтримки самооцінки, але при цьому вони не пропускаються через систему особистісних цінностей, установок, не відбувається їх присвоєння. Ідентифікована регуляція має місце, коли суб'єкт приймає свою діяльність як результат власного вибору, а зовнішні цілі та цінності, які нею раніше керували, як свої. Інтегративна регуляція проявляється тоді, коли людина приходить до думки про

цінність для себе діяльності, в яку вона включається під впливом авторитетів, значущих прикладів для наслідування. Дослідження Е. Десі, Р. Райана, В. Грольник показали, що діти більш мотивовані внутрішньо, мають позитивну мотивацію до зростання та розвитку, коли батьки та вчителі підтримують їхню особистісну автономію. Е. Десі, Р. Райан і Р. Костнер підтвердили у своїх дослідженнях, що загрози, жорсткі терміни, директиви, примусові оцінки, нав'язані цілі, а також зовнішні винагороди знижують внутрішню мотивацію, бо ведуть до формування екстернального локусу причинності.

Збільшення рівня автономії в процесі особистісного розвитку покращує навички рефлексії та саморефлексії, веде до підвищення самооцінки та віри у власний особистісний потенціал, зростання рівня особистісної зрілості, збільшення психологічної ресурсності, сприяє розвитку унікального індивідуального підходу особистості до діяльності. Проблемою креативності займалися як вітчизняні (такі як С. Л. Рубінштейн, Я. А. Пономарьов, Д. Б. Богоявленська), так і зарубіжні дослідники (Дж. Гілфорд, Е. П. Торенс, С. Меднік, Р. Мей, А. Маслоу, К. Роджерс). На початку дослідження креативності її зводили до здатності до дивергентного мислення. Хоча і креативність, і творчість передбачають моменти розширення поглядів на різні моменти життя, креативність постає як якість суб'єкта, в ній більше, ніж у творчості, відображаються особливості його мотиваційно-ціннісної сфери. Творчість при цьому відображає певну частину системи особистих, соціокультурних відносин, норм, цінностей, індивідуальних способів вирішення ситуацій. Після досліджень Дж. Гілфорда було помічено, що креативність не обмежується дивергентним мисленням, і для її розвитку має бути зформованим операційний апарат теоретичного мислення, що довела Д. Б. Богоявленська при дослідженні креативних

здібностей дітей 5-6-річного віку. Для розвитку креативності важливу роль грають незалежність, здатність вирішувати нестандартні завдання, гармонійно поєднувати у діяльності інтуїтивний та раціональний способи пізнання. На думку М. Чиксентміхайї, для формування креативної особистості не обов'язковий її вихід за межі дійсності, але важлива радість людини від самовдосконалення, творення, від результатів власного внеску у поліпшення світу. Шведський професор когнітивної неврології Каролінського інституту Фредрік Уллен у своєму дослідженні на вибірці професійних піаністів довів позитивний вплив імпровізації на мозкові механізми прийняття рішень. На думку вченого, на здатність до креативного мислення впливають зони в лобових частках головного мозку, які відповідають за планування дій та вільний вибір, а також за можливість пригнічення звичної поведінки та знаходження самостійних творчих рішень. Досить часто мозок людини схильний обирати звичну поведінку замість спроб нових способів дій, доки старі не будуть свідомо заперечені. А регулярна імпровізація у діяльності сприяє розвитку вміння знаходити неочевидні та непомітні зв'язки між різними аспектами ситуації. Ця здатність на думку С. Медника – одна з найважливіших ознак креативності та завдяки ній актуалізуються віддалені зони смислового простору. Цю спостережливість досить точно ілюструють рядки вірша В. Брюсова “Сонет до форми”:

“Есть тонкие властительные связи
Меж контуром и запахом цветка
Так бриллиант невидим нам, пока
Под гранями не оживет в алмазе...”

Таким чином, креативність є інтегральною особистісною характеристикою, одною з фундаментальних якостей зрілої ресурсної особистості. Ця суб'єктна якість характеризує активну просоціальну позицію, спрямованість

на принесення іншим користі. Креативності сприяють прояви особистісної автономії в діяльності, комплексний підхід до неї, відкритість новому досвіду.

На підставі розглянутих поглядів щодо впливу особливостей самодетермінації на креативні здібності суб'єктів необхідно відзначити, що у формуванні незалежного мислення, творчого підходу до діяльності важливу роль відіграють способи виховання та навчання особистості. Сензитивним періодом для розвитку самодетермінації є підлітковий вік, коли за умов її сприятливого формування відбувається трансформація дитячої спонтаності до усвідомленої саморегуляції, в єдиному механізмі якої інтегровані свобода та відповідальність. Для формування психологічного благополуччя та автономного типу самодетермінації у підлітковому віці необхідні розвиток як особистісної автономії, так і духовної наповненості. Недостатній розвиток духовності в підлітковому віці може призводити до різних серйозних негативних, а інколи й плачевних наслідків, тому що в цей період моральні орієнтири досить нестійкі. Набуття особистісної автономії в комплексі з духовною наповненістю важливе для розуміння свободи як усвідомленого самообмеження, формування стійкої проактивної позиції.

Хоча внутрішня мотивація є важливим видом мотивації, вона не є єдиним типом самодетермінованої поведінки. При сприятливому формуванні самодетермінації вона розвивається від власне зовнішньої мотивації та інтроєкції до поступової інтерналізації в особистість механізмів ідентифікованої та інтегративної регуляції. Останніх два види зовнішньої, а також саме внутрішня мотивація позитивно впливають на освідомлення особистістю власних навичок, формування креативного підходу до діяльності. В такому випадку особистість

ідентифікує себе із представниками певної діяльності, вчиться розробляти власні механізми розв'язання різних проблемних ситуацій. Для креативного підходу в тій чи іншій сфері діяльності фундаментальними умовами є розвинені критичне мислення, рефлексія та саморефлексія, рішучість, а також відкритість новому досвіду, глибока освідомленість базових принципів діяльності, здатність комплексно підходити до вирішення різноманітних ситуацій. Ці властивості незалежного творчого мислення обумовлюють актуальність і значущість питань розвитку незалежної особистісної та професійної позиції і креативних здібностей для майбутнього багатьох сфер та галузей діяльності.

Література

1. Богоявленская Д.Б. «Субъект деятельности» в проблематике творчества / Вопросы психологии. 1999. № 2. С. 39.
2. Гордеева Т.О. Теория самодетерминации: настоящее и будущее. Часть 1: Проблемы развития теории. Психологические исследования. 2010. Т. 12. № 4. с. 36-42. URL: <https://publications.hse.ru/articles/135590691>
3. Коломиец Е.Ф. Основные направления изучения феномена креативности. Вестник Санкт-Петербургского университета Сер. 12. 2008. Вып. 3. с. 381-387. URL.: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-napravleniya-izucheniya-fenomena-kreativnosti/>
4. Леонтьев Д.А. Психология свободы: к постановке проблемы самодетерминации личности / Психологический журнал. Том 21. 2000. №1. URL.: http://psylib.org.ua/books/_leond01.htm с. 22-30
5. Сердюк Л.З. Самодетермінація психологічного благополуччя особистості: монографія: Л. З. Сердюк, І. В. Данилюк, В. В. Турбан, О. І. Пенькова, Н. Д. Володарська та

ін. / за ред. Л. З. Сердюк. Київ – Львів : Видавець Вікторія Кундельська, 2021. с. 34-43.

6. Степанова Н.А. Модель развития самодетерминации как основа профилактики зависимого поведения подростков в современных образовательных организациях. Психолого-педагогические исследования. 2017. Том 9. № 4. С. 21–32.

7. Чиксентмихайи М. Эволюция личности. Перевод книги: Е.Алексеев, А.Шварц. М.: Издательство: Альпина нон-фикшн 2013. с. 10-16.

8. Deci E.L. and Ryan R. M. Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development and well-being. American psychologist, 2000, vol. 55, N 1, p. 68-78.

9. Fredrik Ullén Den skapande hjärnan URL.: <http://urskola.se/Produkter/179370-UR-Samtiden-Hjarnans-makt-Denskapande-hjarnan>. (Hämtad 2022-05-29, tillgänglig till 2022-06-01)

ГЕНДЕРНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ ПАТЕРНІВ ОСОБИСТОСТІ КЕРІВНИКА В СУЧАСНИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Туманян Г.І.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Смокова Л.С.

к.психол.н., доцент кафедра практичної та клінічної
психологи, ФПСР

Актуальність проблеми. Гендерні особливості поведінкових патернів керівників є вкрай актуальними питаннями в організаційній та соціальній психології у зв'язку з тим, що нині намітилися позитивні тенденції, які

характерні як для України, так і для Заходу: під час прийому на роботу керівника стали надавати перевагу жінкам. Насамперед це обумовлено демографічними факторами, які свідчать, що протягом багатьох десятиліть відзначається перевага жіночого населення над чоловічим. По-друге, роль чоловіка і жінки в суспільстві зазнає значних змін. По-третє, вивчення психології чоловіка і жінки в бізнесі, їх відмінностей один від одного має безпосереднє відношення не тільки до людини як такої, але також до суспільства в цілому. На відміну від чоловіків, котрим характерні низький рівень емпатії та комунікативних навичок, консерватизм, агресивність, жінки не лише об'єднують співробітників, виявляють співчуття, а й уміють мотивувати їх на виконання важких завдань у критичних ситуаціях [3].

Різні дослідження гендерних аспектів в управлінській практиці (Н. В. Афанасьєва, І. А. Батурін, В. А. Білих, D. McClelland, D. Atkinson, R. Weiner, D. Rotter, K. Levin) показали, що такі параметри, як: особливості підходів до керівництва колективом та особистістю, особливості міжособистісних відносин, ділові та психологічні якості керівників виразно відрізняються у жінки чоловіків [1; 2; 4]. Але наскільки значущі, закономірні та виправдані ці відмінності на соціально-психологічному рівні у бізнесі? На це питання ми й спробували дати відповідь у цій доповіді.

Основна мета доповіді – описати гендерну специфіку прояву індивідуального стилю керівництва, типів влади та способів врегулювання конфліктів.

Нами було проведено емпіричне дослідження у комерційних організаціях м. Одеса. У дослідженні взяли участь 108 співробітників менеджерів-управлінців організації, віком від 30 до 55 років, усі є менеджерами середньої та вищої ланки. Були використані такі опитувальники: опитувальник визначення іміджу

управління персоналом (адаптований варіант методики В.П. Захарова); опитувальник дослідження типів влади А.І. Юр'єва; методика діагностики схильності особи до конфліктної поведінки К. Томаса.

Отримані результати показали, що чоловікам (64%) пріоритетним є директивний (авторитарний) стиль керівництва. В своїй управлінській практиці вони орієнтуються насамперед на власну думку та оцінку, прагнуть влади, схили до великої дистанції з підлеглими, вважають за краще встановлювати жорсткий контроль за діями підлеглих і не завжди схильні визнавати свої помилки.

У свою чергу, більшість жінок (57%) віддають перевагу демократичному стилю керівництва і лише 10% жінок керівників характерний авторитарний стиль керівництва. Жінка-керівник прагне делегувати повноваження та розділять відповідальності, виявляти демократичність у прийнятті рішення. При взаємодії з колективом жінці-керівнику характерна велика готовність до співробітництва та колегіального прийняття рішень.

Аналізуючи гендерні відмінності у типах влади встановлено, як і жінки, і чоловіки віддають перевагу інформативному типу влади. На другому місці у чоловіків керівників влада знавця (експертна), тобто, впливати на підлеглих через свої професійні знання, вміння та навички. Застосовуючи цю форму влади керівники можуть швидко дійти якихось результатів без особливих витрат ресурсів.

Жінки, на відміну від чоловіків, віддають перевагу владі винагороди. Вони впливають на підлеглих через позитивне підкріплення. Необхідно відзначити, що використання цього джерела влади є одним із найефективніших в управлінні поведінкою людини. Порівняльний аналіз за допомогою t-критерію Стюдента виявив статистично значущу відмінність у застосуванні влади винагороди. Чоловіки, взаємодіючи з підлеглими,

вважають за краще рідше застосовувати цей тип влади, ніж жінки. Також встановлено, що показники референтної влади значно вищі у чоловіків, а показники нормативної (легітимної) влади достовірно вищі у жінок. Отже, здійснюючи функцію контролю за діяльністю персоналу, жінка-керівник вважає за краще демонструвати своє законне право здійснювати вплив і те, що робітник зобов'язаний підкоритися їй. Вона зберігає здатність реалізовувати жорсткі заходи стосовно тих, хто не справляється з поставленими задачами. У свою чергу, чоловік-керівник демонструє свою владу та вплив через уміння використовувати особисті якості в процесі переконання.

Аналіз гендерної специфіки стратегій вирішення конфліктних ситуацій показав, що з чоловіків провідною стратегією виступає конкуренція. У своєму керівництві, чоловіки, вважають за краще використовувати суперництво або застосування сили як способу досягнення мети в конфліктних ситуаціях. На другому місці чоловіки мають стратегію співпраці. Рідше вони застосовують стиль компромісу і ще рідше, вибирають як спосіб взаємодії стратегію пристосування. У свою чергу, жінки керівники, на відміну від чоловіків, у конфліктних ситуаціях надають перевагу перш за все компромісу. Друге та третє місце посідають стратегії співпраці та пристосування. Порівняно з чоловіками, у жінок стратегія конкуренції посідає четверте місце. Вони рідше використовують як спосіб вирішення конфліктної ситуації суперництво або застосування сили.

За результатами t-критерію Стьюдента можна відзначити, що між жінками та чоловіками існують значні статистичні відмінності у показниках компромісної стратегії. Жінки частіше, ніж чоловіки використовують цей тип вирішення конфліктів.

Висновки: Отримані в емпіричному дослідженні результати вказують на те, що гендерна специфіка керівників визначає різну виразність основних типів індивідуального стилю керівництва, типів влади та способів урегулювання конфліктів і цим обумовлює ступінь ефективності управління. Виявлено, що жіночий стиль керівництва характеризується як більш гнучкий, орієнтований на демократичність і соціальну ситуацію, що часто змінюється. Його головними характеристиками є: активну взаємодію з підлеглими, залучення їх до прийняття рішень, підтримка у співробітниках самоповаги. Здійснюючи функцію контролю над діяльністю персоналу, жінка не прагне жорстких санкцій, а насамперед бажає забезпечити необхідні умови для підлеглих з метою мінімізації покарань.

Чоловічий стиль управління можна описати як «діловий», орієнтований на авторитарну, жорсткішу модель взаємодії з підлеглими. Жінки бачать у бізнесі можливість самореалізації, тоді як чоловіки шукають у ньому можливість самоствердження та набуття свободи. Важливо відзначити, що чоловік керівник ефективніший при постановці цілей організації та за параметром лідерських якостей. З іншого боку, жінка ефективніша у сфері мотивації персоналу, комунікації та при прийнятті рішень – вона з більшою користю використовує знання та потенціал співробітників для аналізу альтернатив.

Література

1. Андреева Г.М. Зарубіжна соціальна психологія ХХ століття: Теоретичні підходи: Навчальний посібник для вузів. М: Аспект-Прес, 2001 288 с.
2. Берн Ш. Гендерна психологія. СПб.: ЄВРОЗНАК, 2001. 306 с.

3. Ільїн Є.П. Диференціальна психофізіологія чоловіка та жінки. - Пітер, 2003.

URL:<http://mvpukiev43.narod.ru/download/pcih/Psychophysiology.pdf>

4. Матюшин Ю. Гендерний підхід до управління персоналом вищої школи. Кадровик. Кадровий менеджмент. 2007. №1. С. 70-74.

ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ САМОКОНТРОЛЮ В ДИТЯЧОМУ ВІЦІ (МАРШМЕЛОУ ТЕСТ)

Фаріон К.М.

студентк 1 року бакалавра
спеціальності 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Кременчуцька М.К.

к.психол.н., доцент кафедри диференціальної і спеціальної психології, ФПСР

У кожній науковій сфері є свої популярні експерименти, які свого часу стали основою для побудови цілого ряду теорій. У психології один з таких — відомий «зефірний експеримент». Він був проведений Уолтером Мішелем у Стенфорді ще у 60-х роках, експеримент і досі спонукає повертатися до порушених у ньому питань.

Уміння стримати власне нетерпіння і миттєве бажання отримати якийсь результат свідчить про здатність контролювати свою поведінку. У 1960–1970-х роках Стенфордський психолог Уолтер Мішель разом із колегою досліджували цікаве питання, а саме: у якому віці діти стають здатними до самоконтролю - наприклад, можуть спокійно дочекатися обіцяного. Щоб з'ясувати, наскільки маленькі діти здатні до самоконтролю, дослідники провели серію відомих «зефірних тестів» (Marshmellow Test).

Суть початкового експерименту полягала у наступній гіпотезі: ступінь, у якій маленькі діти здатні здійснювати самоконтроль, значно корелює з їх подальшим рівнем освіти та професійним успіхом.

У. Мішел, Е. Еббесен і А. Цейсс (1972) розробили експерименти, щоб досліджувати вплив явної діяльності, когнітивної діяльності та її відсутності на годину затримки задоволення дошкільнят. У цьому тесті кожній дитині пропонували частування - той самий зефір - і говорили, що якщо дитина залишить його на столі до повернення експериментатора, вона отримає другий зефір як нагороду. Здатність відстрочити задоволення, бажання насолодитися ласощами є мірою рівня самоконтролю дитини.

Було встановлені певні вікові особливості поведінки:

4 роки. Ці діти здавалися менш ніж за одну хвилину. Лише кілька чотирирічок виявилися в змозі протистояти спокусі. Коли дорослі пропонували накрити ласощі (за принципом «з очей геть - з серця геть»), щоб було легше втриматися, діти, як правило, відмовлялися.

5-6 років. Протягом приблизно року у дітей відбувалися явні зміни у сфері самоконтролю. У віці п'ятишости років більшість воліли не мати перед собою винагород і наполегливо пригнічували думки про них відповідно до стратегії самоконтролю.

Експеримент на цьому не закінчився: протягом наступних 40 років психологи спостерігали за дітьми-учасниками «зефірного тесту» та оцінювали їх соціально-емоційні навички, академічну успішність, психологічне та фізичне здоров'я та інші критерії, які могли б свідчити про життєвий добробут. Це дозволяло підтвердити або спростувати зв'язок подальшої успішності з дитячого самоконтролю. Результати показали, що чим довше чотири-і п'ятирічні діти могли протистояти зефірній спокусі, тим краще вони справлялися з життям у майбутньому.

У 2006 році, закінчивши дослідження, У. Мішел прийшов до висновку, що у респондентів, які не склали в дитинстві тест, рівень стресу, залежностей, емоційних та міжособистісних проблем був у середньому набагато вищий, ніж у тих, що успішно його склали.

Молоді люди віком 27–32 років, які дошкільнятам демонстрували найбільшу витримку в ході «зефірних тестів», мали оптимальний індекс маси тіла, ефективніше досягали своїх цілей та успішніше справлялися зі стресами. У середньому віці ті, хто вмів у дитинстві наполегливо чекати («тривала відстрочка»), і ті, хто не міг цього робити («коротка відстрочка»), мали зовсім різні сканограми головного мозку в тих областях (префронтальна кора), які відповідають за схильність до згубних звичок та ожиріння.

Інтерпретація результатів експерименту та подальших багаторічних спостережень досі викликає дискусії у психологічній спільноті. Результати зефірного експерименту багаторазово критикували. Головною підставою було те, що великі успіхи надалі були пов'язані не тільки з силою волі дитини. Умови експерименту побудовані у такий спосіб, що задіяні виявляються не тільки механізми самоконтролю, а й інші біологічні, психологічні та соціальні чинники.

По-перше, серед учасників експериментів були й ті, чия здатність до самоконтролю з часом значно змінилася. Наш мозок має одну дивовижну якість – нейропластичність. Він постійно вчиться, змінюється і перебудовується щоразу, коли ми отримуємо новий досвід. І це означає, що кожна людина здатна змінити свої особисті якості та все таки навчитися боротися з будь-якими спокусами.

По-друге, наша сила волі залежить не тільки від набору генів. У рівній мірі вона формується з вихованням і тим середовищем, у якому живе людина.

Той факт, що соціоекономічний статус (СЕС), який включає, зокрема, кількість років навчання, - один із найпотужніших предикторів успіху в житті, відомий уже кілька десятиліть. І він здатний впливати на успіх, незалежно від сили волі.

За наслідками першого дослідження було проведено безліч варіацій. Результати останнього дослідження, що проведено через 50 років, опублікували зовсім недавно. Вчені вважають, що обговорення зефірного експерименту - важливий зразок наукового розгляду явища. По-перше, всі дані як початкового тесту, так і спроби його спростування доступні для вивчення, і нові наукові команди можуть аналізувати їх як з точки зору основи, так і в галузі методології. По-друге, навіть з урахуванням помилок у методології повторне дослідження важливе: воно дає широку і більш репрезентативно підібрану вибірку, ніж перший тест У. Мішела.

Література

1. Копець Л. Класичні експерименти в психології.
URL: <https://ukrtextbook.com/klasichni-eksperimenti-v-psixologi%D1%97-kopec-l/>

2. Навідад, А.Е. Тестовий експеримент із зефіром та відкладене задоволення.
URL: <https://www.simplypsychology.org/marshmallow-test.html#stanford>

3. Пустовіт Ю., Сімонов Д. Спокуса солодощами і перевтілення в тюремника. Якими були найвідоміші психологічні експерименти і що вони показали.
URL: <https://nv.ua/ukr/radio/science-academy/spokusa-solodoshchami-i-perevtilennja-v-tjuremnika-jakimi-buli-najvidomishi-psikholohichni-eksperimenti-i-shcho-voni-pokazali--2489349.html>

4. Resnick B. The “marshmallow test” said patience was a key to success. A new replication tells us s’ more.

URL: <https://www.vox.com/science-and-health/2018/6/6/17413000/marshmallow-test-replication-mischel-psychology>

ДОСЛІДЖЕННЯ КОМП’ЮТЕРНИХ ІГОР У СУЧАСНІЙ ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

Хмельниченко С.Р.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Фурта І.Ю.

асистентка кафедри соціальної і прикладної психології,
ФПСР

Зі зростанням науково-технічного прогресу і створенням інноваційних технологій людство пов’язує виникнення першого комп’ютера, який змінив реальність людини, втілюючи новий світ – кодів і віртуальної реальності. Наразі одним із буденних проявів віртуальної реальності є комп’ютерні ігри, які охопили значні маси населення планети, змінюючи свідомість і побут людини, замінюючи інші засоби відпочинку, а іноді навіть заробітку. Саме тому важливим і актуальним постає питання для психологів – як комп’ютерні ігри можуть впливати на людину, її психіку, розвиток і поведінку. Цим питанням займаються як закордонні вчені (до їх складу входять: П.С.Янг, Андресон, П. Грінфілд, Томас Хейні, Нік Йі, тощо), так і українські (Л. Артемова, Г. Григоренко, К. Щербакова та ін.).

Метою моєї праці і доповіді є аналіз теоретичних підходів вчених психологів до вивчення явища комп'ютерних ігор.

З цього приводу поставлені наступні завдання:

1. Проаналізувати історію дослідження комп'ютерних ігор у психології.

2. Висвітлити, які здобутки і проблеми наразі є у вивченні психології комп'ютерних ігор.

3. Окреслити перспективи досліджень у психології комп'ютерних ігор.

В психології дослідженням комп'ютерних ігор, а саме їх впливом на людину, її психіку, займається «психологія комп'ютерної гри», яка з'явилася на теренах двох інших дисциплін – психології гри, в якій розглядалася ігрова діяльність з боку її корисності на дитину і людину загалом, та психології комп'ютеризації, яка вивчала вплив саме комп'ютера на людину.

Звичайно, через відносну «молодість» психології комп'ютерної гри як академічної дисципліни, в ній залишається не вирішеною низка проблем: неоднозначність у підходах щодо предмету дослідження з боку різних науковців, немає наявності однієї психологічної класифікації, тощо.

Цікавими дослідженнями в цій сфері для мене були праці, які розглядали саме позитивний вплив комп'ютерних ігор на людину. Першою про це заговорила Патриція М. Гринфілд в своїй науковій статті «Technology and Informal Education: What Is Taught, What Is Learned», яка дослідила на низці гравців, що комп'ютерні ігри можуть сприяти розвитку когнітивних здібностей людини. Наприклад, це підвищення базових навичок візуальної грамотності, такі як: символічне представлення, просторова орієнтація, просторова візуалізація та інші візуальні навички, які важливі у віртуальному світі комп'ютерів. Це каже про те,

що людина, граючи у комп'ютерні ігри, розвиває просторове мислення і увагу, тому може легко орієнтуватися і більш ефективно приймати швидкі рішення, спираючись на швидкий візуальний (і не тільки) аналіз ситуації [4].

В українській психологічній спільноті фокус дослідження також спирається на позитивні ефекти, які можуть надати комп'ютерні ігри дітям. Прикладом може бути стаття А.В. Гордієнко, де автор перераховує позитивний вплив комп'ютерних ігор в залежності від жанру гри. Так, наприклад, бойовики, де зміст складається з агресивних дій гравця, є гарним шляхом зняття напруження і тих самих агресивних імпульсів, про які казала також у своїй статті Грінфілд [2].

Закревська Є. С. у своїй статті аналізує популярні ігри в жанрах. Прикладом популярної гри-бойовика був Counter-Strike, де потрібно стріляти в гравців іншої команди. Авторка каже про позитивний вплив такої гри на розвиток кмітливості і логічного мислення, де потрібно швидко вирішувати куди і як йти, а також аналізувати ситуацію на полі кожної хвилини. А також вміти швидко змінювати своє положення в просторі – що потребує гарної просторової орієнтації. Ігри стратегії, наприклад, Clash Royale, Clash of Clans, передбачають управління військами, іншими ресурсами, спираються на завоювання інших територій тощо. Використання цих ігор сприяє розвитку мислення, розвиває здатність до планування та уважності. У процесі аркадної гри (наприклад, World of Tanks) розвиваються увага та швидкість реакції. Використання рольових ігор, таких як, Grand Theft Auto, Pokémon Go, сприяє розвитку аналітичного мислення, уміння використовувати властивості персонажів гри. Такі ігри вважають найбільш небезпечними з погляду формування стійкої психологічної залежності. Розвитку логічного мислення сприяють ігри-головоломки, такі як King of Thieves.

Використання ігор-симуляторів (імітатори) різних засобів пересування (літаків, кораблів, автомобілів, космічних апаратів та ін.), для яких характерна реалістичність і дотримання найдрібніших технічних показників (Minecraft, The Sims, Toca Kitchen, Need For Speed) дає дитині можливість "приміряти" дорослі види діяльності. Насамперед слід відзначити взаємозв'язок з простором, а цього дуже не вистачає сучасним дітям. Візуально-просторові функції включають орієнтування "право-ліво", "верх-низ", порівняння розмірів, оцінку розташування елементів у просторі [1;3].

Тобто, дивлячись з цього боку, можна зробити висновок, що комп'ютерні ігри можуть розвивати людину нетрадиційним шляхом, перебуваючи для дитини чи підлітка своєрідним вчителем. Звичайно, це не каже про те, що комп'ютерні ігри можуть замінити школу, навчання, яке ми бачимо сьогодні. Я також не хочу сказати, що грати постійно – це добре. Довге перебування у віртуальній реальності має свої негативні наслідки, як фізіологічні, так і психологічні. Але я також хочу сприяти тому, щоб людство не ставилось скептично до ігор, кажучи, що несуть лише негативне. Ми, як людство, так і наукова спільнота, повинна критично ставитися до вивчення явища комп'ютерних ігор, не ставлячи заздалегідь ярлику «Погано для використання». Треба плідно і всебічно розглядати вплив комп'ютерних ігор, враховуючи і те, якими мотивами керуються люди, обираючи саме комп'ютерні ігри, як засіб свого відпочинку, проведення часу, чи засобу для заробітку.

Література

1. Беримець Ю.Ю. Комп'ютерні ігри як засіб розвитку психологічних процесів. НАУКОВІ ЗАПИСКИ МОЛОДИХ УЧЕНИХ. 2018. №2.

URL:<https://phm.cuspu.edu.ua/ojs/index.php/SNYS/article/view/1557>

2. Гордієнко А. В. Комп'ютерні ігри та їхні позитивні психологічні ефекти. НАУКОВІ ЗАПИСКИ НаУКМА. 2017. №199. 58-62 с. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12402/Hordiienko_Kompiuterni_ihry.pdf?sequence=1&isAllowed=y (матеріал надійшов 18.07.2017).

3. Закревська Є. С. Комп'ютерні ігри як засіб формування здорового способу життя школярів: веб-сайт. URL: http://visnyk.chnpu.edu.ua/?wpfb_dl=3098

4. Patricia M. Greenfield. Technology and Informal Education: What Is Taught, What Is Learned. SPECIALSECTION. 2009. Vol. 323, №1. P. 69-71. URL: www.sciencemag.org

ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФАБІНГУ

Чолак В.А.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Кононенко О.І.

д.психол.н., професор кафедри диференціальної і
спеціальної, ФПСР

Фабінг – це невербальна реакція між людьми, що спілкуються, яка проявляється у відвертості в соціальних мережах; постійне оновлення стрічки новин, що в свою чергу зумовлює втрату контакту та зацікавленості в реальному житті.

Фабінг практично став нормою серед молоді. При цьому, багато досліджуваних часто відчують себе жертвами фабінгу і відчують його негативні наслідки.

Вони відзначають, що фабінг стає практично нормальною поведінкою у молодіжному середовищі і при цьому, як показують дослідження, ведуть до негативних наслідків в міжособистісній взаємодії, спрощує його зміст і якість.

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку інформаційні технології є рушійною силою розвитку всіх сфер життєдіяльності особистості.

В найрозвиненіших країнах активно впроваджують концепції популяризації інформаційного суспільства, шляхом розробки багатомільярдних проектів, зосереджених на вдосконалення інформаційної інфраструктури. При цьому, велика кількість дослідників серйозно занепокоєні швидким розвитком інформаційно-комунікативних технологій, адже це в свою чергу має ряд недоліків. Дуже часто Інтернет є не засобом розвитку, а способом боротьби з нудьгою або відпочинок. Провідний вид інформації, що сприймає індивід з Інтернет-ресурсів, найчастіше має комунікативний чи розважальний характер.

А це в свою чергу може зумовити виникнення психологічної залежності.

Вразливою категорією негативного впливу сучасних гаджетів є молодше покоління, а саме підлітки. При негативному впливу інформаційних технологій спостерігається зміна поведінки та психо-емоційного стану індивіда, присутність психосоматичних порушень тощо. Саме тому, все більшої актуальності набуває питання вивчення впливу інтернет залежності на психіку людини та збереження фізичного та психічного здоров'я користувачів сучасними пристроями та Інтернетом.

Мета дослідження полягає у розкритті психологічних проблем фабінгу.

Згідно з поставленою метою було виокремлено наступні завдання:

- здійснити теоретичний аналіз особливостей прояву залежної поведінки;
- описати психологічні передумови формування залежної поведінки;
- узагальнити провідні форми залежної поведінки;
- розкрити змістовний аспект поняття фабінгу;
- виокремити основні напрямки впливу фабінгу та методи профілактики.

Об'єкт дослідження: залежна поведінка особистості.

Предмет дослідження: психологічні особливості фабінгу, як виду залежної поведінки особистості.

Методи дослідження: В процесі дослідження були теоретичні методи дослідження: аналіз наукової психологічної літератури, узагальнення,

систематизація та інтерпретація наукових джерел стосовно психологічних особливостей фабінгу.

Вирішуючи перші три завдання дослідження, ми розглянули поняття та особливості залежної поведінки, описали передумови формування залежної поведінки та узагальнили провідні форми залежної поведінки:

В загальному сенсі під залежністю описують рагнення опиратись на когось чи щось, провідною метою чого є отримання задоволення та адаптація до умов оточуючого середовища. Умовно можна розділити залежність на нормальну і надмірну залежності. Всі індивіди в своєму житті можуть спостерігати нормальну залежність від життєвоважливих чинників існування, як повітря, вода, харчування, сон тощо. Однак, при застосуванні поняття, «залежність», окреслюють саме надмірну прихильність до чогось. Залежна поведінка, як вид девіантної поведінки особи, у свою чергу має безліч підвидів, що диференціюються переважно по об'єкту адикції. Залежна поведінка – одна з форм девіантної

поведінки, особливий тип деструктивної поведінки, який проявляється у бажанні до відходу від реальності через трансформацію власного психічного стану.

На сучасному етапі розвитку описують велику кількість залежностей, що мають загальну психофізіологічну основу. Дуже поширена думка, що залежність формується під впливом негативної групи людей чи компанії.

Проте, зазвичай все відбувається навпаки: саме завдяки сформованій схильності до залежної поведінки особа входить в несприятливе середовище.

Схильність до залежної поведінки формується батьками, які виховують дитину;

найчастіше, відбувається протягом перших років життя дитини.

Факторами розвитку залежної поведінки є виховні чинники, що закладаються в дитинстві, а саме гіперопіка батьків, насильство чи ігнорування дитини.

На утворення поведінкових порушень, включно з адиктивними розладами, може здійснювати вплив ряд факторів, а саме: культурних, економічних, соціальних, медичних, педагогічних чинників. Залежна поведінка не є результатом спадкової схильності, а є наслідком відходу від вирішення складних питань, психотравматичних подій, життєвих труднощів, невдач.

Вирішуючи наступні два завдання, ми розглянули поняття фабінгу, розібрали вплив та профілактику фабінгу:

Фабінг – це психологічне поняття, являє собою звичку постійно відволікатися на гаджет в процесі живої розмови. Поняття phubbing включає в себе два англійських слова: phone – «телефон» і snubbing – «зневажливе ставлення». Це поняття не лише запровадили, а й активізували цілу маркетингову кампанію Stop Phubbing. У ній спонукали суспільство більше уваги привертати на живу комунікацію,

а не на телефони. Слід відмітити, що існує велика кількість причин виникнення фабінгу. Одна з провідних причин – це метод ігнорування, відходу від чогось важливого: особистих складнощів та проблемних питань у стосунках, різних тривог та страхів, наприклад самотності чи смерті, психічного болю, сильних почуттів, тощо. При цьому, фабінг, як тип прояву кіберзалежності, тісно пов'язаний «синдромом втрачених можливостей» – це соціокультурним феноменом, який проявляється у безперервному страху, що індивід втрачає можливості в житті і може пропустити щось надважливе.

Використання сучасних технологій і соціальних мереж в процесі спілкування розкриває перед нами можливість брати участь в соціальних комунікаціях, використовуючи при цьому менше власних зусиль. Проте, водночас, спілкування за використання нових медіа може зумовити виникнення інтернет-залежності в особистості. Як результат, фабінг може трансформуватись в тривожні стани, коли індивід відчуває себе відчуженою.

Як наслідок, фабінг обумовлює негативний вплив на психіку особистості, зумовлюючи поганий настрій і в окремих випадках депресивні стани. Найбільш характерними ознаками фабінгу є відчуття нудьги і самотності. Тому, саме завдяки використанню соціальних мереж для самовираження, окреслення себе через власний образ в інтернеті, особи підсвідомо засвоюють посил «я викладаю пости, отже я існую». Це зумовлює викривленого сприйняття сутності комунікації, включаючи і реальне спілкування.

Важливим аспектом у вивченні фабінг залежної поведінки це зосередження на рекомендації попередження цього явища. Діагностичний етап профілактики, що призначений для визначення особистісних особливостей, які впливають на утворення залежної поведінки - підвищена

тривожність, низька стійкість до стресу, нездатність до емпатії, некомунікабельність, підвищений егоцентризм, низьке сприйняття соціальної підтримки тощо.

Інформаційний етап профілактики – тобто розширення компетенції особистості в різних сферах життя, як психологічний розвиток, культура міжособистісних взаємовідносин, технологія комунікації, методи попередження стресових ситуацій тощо. Тренінги особистісного зростання з частинами психокорекції особистісних характеристик поведінки.

Література

1. Больбот Т.Ю. Фактори ризику розвитку комп'ютерної залежності в осіб молодого віку // Укр. вісн. психоневрології. 2004. Т. 12, вип. 4 С. 75-80.

2. Бурова В. А. Соціально-психологічні аспекти Інтернет-залежності. [Цит. 2010, 6 червня]. http://library.by/portalus/modules/psychology/readme.php?subaction=showfull&id=1106583118&archive=1129709116&start_from=&ucat=15&

3. Вакуліч Т.М. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків : автореф. дис. канд. психол. наук : 19.00.07 / Центр. інст. післядип. педаг. освіти АПН України. К., 2006. 21 с.

4. Вінтюк Ю.В. Психологічні закономірності виникнення залежності у шкільному віці та способи протидії їм // Здоровий спосіб життя. 2008. № 34. С. 13–20.

5. Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні. Збірник аналітичних доповідей / М. А. Ожеван, С. Л. Гнатюк, Т. О. Ісакова / за заг. ред. Д. В. Дубова. К. : НІСД, 2011. – 96 с.

ПОВЕДІНКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ НАВ'ЯЗАНИХ РОЛЕЙ (ТЮРЕМНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ Ф. ЗІМБАРДО)

Шалімов І.О., Логвінова М.Ю.

студенти 1 року бакалавра
спеціальності 053 Психологія, ФПСР

Керівник: Кременчуцька М.К.

к.психол.н., доцент кафедри диференціальної і спеціальної
психології, ФПСР

За відносно недовгу історію наукової психології в рамках її інтересів було проведено не так багато експериментів, які завдяки значущості своїх результатів назавжди під власними іменами ввійшли не тільки в історію науки, але і вплинули на розвиток уявлень про суспільство та людину.

Один із найяскравіших експериментів - це, без сумніву, “Стенфордський тюремний експеримент”, проведений на кафедрі психології Стенфордського університету у 1971 році американським психологом Філіпом Зімбардо. Експеримент досліджував реакцію людини на обмеження свободи й умови тюремного життя; вплив нав'язаної соціальної ролі на її поведінку.

Щоб дослідити соціальну психологію в тюремних умовах, вчені запросили студентів останнього курсу грати ролі охоронців або в'язнів. Усі добровольці пройшли тестування та діагностичні інтерв'ю, щоб усунути кандидатів з психологічними проблемами, інвалідністю, судимостями чи зловживанням наркотиками. Було відібрано 24 студенти зі США та Канади. Методом жеребкування їх поділили порівну на в'язнів та охоронців на наступні два тижні експерименту.

Метою Ф. Зімбардо було створити для в'язнів ряд специфічних умов, які повинні були сприяти дезорієнтації, втраті відчуття реальності та самоідентифікації. Для цього він використовував символи влади та неволі.

Для охоронців у Ф. Зімбардо були інші цілі. Він казав: “Створіть у в'язнів почуття страху, відчуття свавільності; переконайте їх у тому, що їх життя повністю контролюється нами, системою, вами, мною, і що в них немає ніякого особистого простору ... Ми будемо різними способами позбавляти їх індивідуальності. Усе це в сукупності створить у них почуття безсилля. Отже в цій ситуації в нас буде вся влада, а в них - жодної.”

Експеримент швидко вийшов з-під контролю. “В'язні” та “охоронці” занадто вжилися у свої ролі. Це, у супереч очікуванням, призвело до справді небезпечних ситуацій. Кожен третій охоронець зрештою проявив садистські схильності. В'язні відчували приниження з боку охоронців. Наприкінці в багатьох із них погіршився емоційний стан.

Незважаючи на явну втрату контролю над експериментом, тільки один із 50 спостерігачів, Христина Маслач, висловила свій протест проти жахливих умов в'язниці після того, як вона прийшла туди провести бесіди та порушила питання відповідності експерименту нормам моралі. Зрештою Ф. Зімбардо завершив експеримент раніше поставленого терміну.

Хоча багато вчених дорікали Ф. Зімбардо за те, що проект був реалізований без урахування етичних норм, проведення дослідження було схвалено Стенфордським комітетом гуманітарних наук. Ф. Зімбардо стверджує, що ані він, ані представники комітету не могли передбачити, наскільки нелюдяною стане поведінка наглядачів.

Через тридцять років Ф. Зімбардо увійшов до числа спеціалістів, що вивчали відомий скандал у в'язниці Абу-Грейб. Тоді він доклав усіх зусиль, щоб протистояти позиції

військових та уряду США, які прагнули довести, що із системою все добре, а вся проблема в конкретних наглядачах. Дещо пізніше досвід Стенфордського експерименту та в'язниці Абу-Грейб Ф. Зімбардо об'єднав у монографії “Ефект Люцифера: чому хороші люди чинять зло”.

Уроки, які можна винести з цього експерименту, не обмежуються відносинами між “охоронцями” та “в'язнями”: вони описують взаємодію владних установ та людини. Результати експерименту продемонстрували сприйнятливість і покірність людей за умови наявності виправдовуючої ідеології, що підтримується суспільством і державою. Також їх використовували для підкріплення теорії когнітивного дисонансу та впливу влади авторитетів.

Висновки, які зробив Ф.Зімбардо, полягають у тому, що людина здатна робити аморальні вчинки якщо є система, що дозволяє та заохочує такі дії. Аналізуючи в подальшому результати експерименту, Ф.Зімбардо висловлював свої переконання в тому, що дослідник не може бути бездіяльним спостерігачем - натомість він має шукати соціальні та політичні шляхи реалізації відкриттів.

У науковому суспільстві й досі йдуть дискусії на тему того, чи був експеримент реальним чи постановочним, проте його вплив на соціальну психологію не викликає сумнівів.

Література

1. Ефект Люцифера: Чому хороші люди перетворюються на лиходіїв. Альпіна Паблішер, 2020. 740 с.
2. Carnahan, T., & McFarland, S. (2007). Revisiting the Stanford Prison Experiment: Could Participant Self-Selection Have Led to the Cruelty? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33(5), 603–614.

URL: <https://doi.org/10.1177/0146167206292689>

3. How the Stanford Prison Experiment Worked (Ed Grabianowski).

URL: <https://science.howstuffworks.com/innovation/scientific-experiments/stanford-prison-experiment1.htm>

4. The lie of the Stanford Prison Experiment by Carlo Prescott.

URL: https://archives.stanforddaily.com/2005/04/28?page=4§ion=MODSMD_ARTICLE17

5. The Stanford Prison Experiment: A Simulation Study on the Psychology of Imprisonment. URL: <https://www.prisonexp.org/>

6. Zimbardo P. G. The Lucifer Effect: Understanding how good people turn evil. N. Y.: RandomHouse, 2007

ПЕРВИННА ДОПОМОГА ПРИ ПОСТТРАВМАТИЧНОМУ СТРЕСОВОМУ РОЗЛАДІ

Ярославський Д.С.

студент 3 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Уханова А.І.

к.психол.н., доцент кафедри практичної та клінічної
психології, ФПСР

Актуальність дослідження: Війна - жахлива психологічна травма для всіх українців. Кожен з нас переживає за себе і своїх близьких, відчуває страх за своє майбутнє або провину за те, що робить недостатньо. Війна відбилася на психіці військових, мирних людей в небезпечних містах і жителів спокійних міст - цей жах торкнувся кожного. ПТСР - одне з найпоширеніших наслідків війни для психіки.

Мета дослідження: Опис процесу роботи при наданні первинної психологічної допомоги людям із підозрою на ПТСР

Перша психологічна допомога при ПТСР

Доведено ефективність та доцільність застосування підходу першої психологічної допомоги під час катастрофи чи терористичних актів.

У зоні катастроф і терористичних актів лікарі швидкої допомоги, працівники сфери психічного здоров'я, які першими прибувають на місце катастрофи, підготовлені військовослужбовці та працівники служб швидкого реагування на надзвичайні ситуації повинні зорієнтуватися в ситуації та надати пацієнтам першу психологічну допомогу. Вона включає такі етапи:

1. Встановлення контакту з пацієнтом у ненав'язливій і співчутливій манері. Для цього:

- назвіть себе й опишіть свою роль;
- попросіть дозволу поговорити;
- поясніть мету розмови;
- запитайте про нагальні потреби.

2. Забезпечення безпеки й фізичного комфорту:

• впевніться, що пацієнт перебуває у фізичній безпеці, допоможіть зробити оточення безпечнішим, розпитайте про потребу в медикаментах чи інших необхідних засобах (окуляри, милиці та ін.);

• повідомте інформацію про ситуацію, пошуково-рятувальні роботи та/або служби;

• запропонуйте пацієнту забезпечити собі певний фізичний комфорт (щоб зменшити відчуття безпорадності, бажано заохотити його подбати про такі чинники, як їжа, захист від вітру або освітлення);

• запропонуйте різні форми соціального комфорту та допоможіть зв'язатися з іншими пацієнтами;

- захистіть пацієнта від додаткових травм і потенційних нагадувань про них.

3. Емоційна стабілізація пацієнтів:

- поважайте бажання пацієнта побути на самоті, дайте йому кілька хвилин, не робіть активних спроб втрутитися, спокійно помовчіть і залишайтеся поряд;

- скажіть йому, що ви тут, поблизу, якщо буде потрібні, або повернетесь до нього за кілька хвилин;

- запропонуйте свою підтримку і допоможіть йому зосередити увагу на конкретних почуттях, думках і досяжних цілях;

- заручіться підтримкою родичів / друзів;

- відверто поговоріть про його нагальні проблеми або труднощі;

- надайте інформацію, яка допоможе йому зорієнтуватися в оточенні;

- попросіть вислухати вас, дивлячись вам в очі;

- поясніть, де пацієнт перебуває;

- поговоріть про той аспект ситуації, який знаходиться під контролем, вселяє надію або має позитивний характер;

- запропонуйте робити повільні та глибокі вдихи та видихи;

- попросіть назвати п'ять нейтральних речей, які він може бачити, чути та відчувати.

4. Збір інформації - з'ясуйте нагальні потреби та проблеми пацієнтів, що потребують їх вирішення або негайного направлення до спеціалістів:

- характер і тяжкість пережитого досвіду;

- загибель близької людини;

- тривоги щодо життєвих обставин і загроз після катастрофи;

- розлука з близькими або тривога про їхню безпеку;

- фізична хвороба, психічні розлади, потреба в медикаментозному лікуванні;

- втрати, зазнані в результаті катастрофи;
- потреби в додаткових допоміжних послугах.

5. Практична допомога пацієнтам задоволення їхніх нагальних потреб:

- уточніть нагальні потреби;
- обговоріть план дій;
- посприйте пацієнтам дієво.

6. Встановлення зв'язку із джерелами соціальної підтримки:

- забезпечте зв'язок з основними особами, здатними надати підтримку (родичами тощо);
- рекомендуйте пацієнтам звертатися за підтримкою до тих, хто зараз є на місці;
- обговоріть способи пошуку та надання підтримки;
- підшукайте можливих помічників;
- поясніть пацієнту, як він може допомогти іншим.

7. Надання інформації щодо стратегії подолання стресу:

- розкажіть пацієнту про стресові реакції та їх подолання;
- побудуйте розмову навколо індивідуальних реакцій пацієнта;
- обговоріть можливі негативні та позитивні реакції;
- уникайте патологізації реакцій;
- обговоріть негативні та позитивні способи подолання стресових реакцій (зокрема гніву, пригніченості, порушень сну).

8. З'єднання пацієнтів із суміжними службами та закладами, які надавали їм послуги до катастрофи, або які необхідні в цей момент:

- психіатрична допомога;
- медична допомога;
- духовна підтримка;
- дитячі соціальні служби, школи.

Перша психологічна допомога має на меті забезпечити безпеку пацієнта, встановити зв'язок із реабілітаційними ресурсами, послабити стресові реакції, допомогти пацієнту розвинути навички коротко- і довготривалого подолання стресу та зміцнити природну психологічну стійкість пацієнта.

Не рекомендується проводити психологічний дебрифінг на загальній основі, неселективно використовувати психологічний дебрифінг після виникнення потенційно травматичної події. Після потенційно травматичної події рутинні психологічні консультації не рекомендуються. Найкращим підходом до надання допомоги людям після отримання ними потенційно травматичного досвіду є практична та емоційна підтримка, заохочення використання адаптивних копінг-стратегій та соціальної підтримки.

Перша медична допомога при ПТСР

Заходи з організації первинної медичної допомоги

1. Лікарі загальної практики - сімейні лікарі проводять активне виявлення ПТСР серед пацієнтів групи ризику.

Критерії віднесення пацієнта до групи ризику розвитку ПТСР:

- участь у травматичних подіях, таких як катастрофа, війна, сексуальне або фізичне насилля, дорожньо-транспортна пригода, тортури тощо;
- члени сімей учасників екстремальних/травматичних подій.

2. У разі наявності окремих симптомів для верифікації ПТСР у пацієнтів групи ризику використовують стандартизований опитувальник, який включає 7 питань. Позитивна відповідь на 4 і більше питань вказує на вірогідність ПТСР.

Чи уникаєте Ви нагадувань про травматичну подію шляхом уникнення певних місць, людей або діяльності?

Чи втратили Ви інтерес до діяльності, яка колись була важливою або приємною?

Чи стали Ви почувати себе більш далеким або ізольованим від інших людей?

Чи втратили Ви здатність переживати почуття любові або прихильності до інших людей?

Чи стали Ви думати, що немає ніякого сенсу будувати плани на майбутнє?

Чи виникли у Вас проблеми із засинанням або сном?

Чи стали Ви більш нервовим або дратівливим через звичайний шум чи рух?

3. У пацієнтів з вірогідністю ПТСР проводять аналіз суїцидальних намірів за допомогою запитання «Чи часто упродовж останнього місяця Вас турбували думки про здійснення самогубства?». Пацієнтів з високим ризиком суїциду направляють на вторинну медичну допомогу.

4. Обов'язковим компонентом медичної допомоги пацієнту з вірогідністю ПТСР є надання в доступній для нього формі інформації про стан його здоров'я, перебіг захворювання, рекомендації щодо лікування в усній та письмовій формі. Бажано надати пацієнту Інформаційний лист «Посттравматичний стресовий розлад» який є у відкритому доступі у офіційних джерелах.

5. Лікування з приводу ПТСР у закладі охорони здоров'я (ЗОЗ), що надає первинну медичну допомогу, має включати елементи психотерапії (надання інформації, емоційна підтримка, ознайомлення з психологічними техніками управління стресом та навчання навичок психологічного відновлення) та, за необхідності, медикаментозне купірування окремих симптомів. Лікар загальної практики - сімейний лікар може направити пацієнта на проведення немедикаментозних втручань, зокрема психотерапії, до ЗОЗ, що надає вторинну медичну допомогу.

6. У разі позитивної відповіді на питання № 2 Опитувальника для скринінгу ПТСР для скринінгу депресивного розладу лікар загальної практики - сімейний лікар проводить подальше опитування пацієнта з використанням опитувальника Patient Health Questionnaire (PHQ)-9. У разі підтверджувальної суми балів фахівець уточнює особливості перебігу депресії, що в цілому дозволяє встановити синдромальний діагноз депресії та визначити її тяжкість. Допомога таким пацієнтам надається відповідно до Уніфікованого клінічного протоколу первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги (УКПМД) «Депресія (легкий, помірний, тяжкий депресивні епізоди без соматичного синдрому або з соматичним синдромом, рекурентний депресивний розлад, дистимія)». Пацієнтам із ПТСР, в яких виявлено депресію, в першу чергу призначається медикаментозне та немедикаментозне лікування депресії.

7. Пацієнти, в яких виявлено депресію та які мають високий ризик суїциду, направляються у спеціалізований стаціонар терміново.

Первинна профілактика ПТСР

Доведено ефективність та доцільність застосування підходу першої психологічної допомоги під час катастрофи чи терористичних актів.

Дії психолога

1. Проводити професійно-психологічну підготовку, психологічну освіту окремих категорій осіб, які за своєю професійною діяльністю можуть перебувати в екстремальних ситуаціях, у тому числі працівників правоохоронних органів та військовослужбовців військових формувань, рятувальників тощо, та перед виконанням службово-бойових завдань в екстремальних (бойових) умовах за спеціально розробленими програмами у системі

бойової та спеціальної, професійної, службової підготовки окремо за категоріями персоналу.

2. Проводити психоосвітню роботу щодо реагування психіки на тяжкі психотравматичні події.

Дії лікаря

1. Надати особам, що зазнали впливу травматичних подій, емоційну підтримку, інформацію щодо механізмів впливу стресу на організм та заходів щодо подолання цього впливу; інформацію щодо доступних соціальних послуг та про те, куди необхідно звернутися у разі виникнення психічних розладів та психологічних проблем.

2. Не проводити заходи формальної психотерапії в осіб без ПТСР.

3. Заборонено використовувати бензодіазепіни, нейролептики та препарати, що містять фенобарбітал, з метою профілактики розвитку ГСР або ПТСР.

Література

1. <https://www.umj.com.ua/article/93730/pervinna-dopomoga-pri-posttravmatichnomu-stresovomu-rozladi>

2. Міністерство охорони здоров'я України (2016) Наказ МОЗ України від 23.02.2016 р. № 121 «Про затвердження та впровадження медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги при посттравматичному стресовому розладі».

3. <https://www.umj.com.ua/article/84287/algoritm-dii-likarya-i-kerivnika-zakladu-oxoroni-zdorov-ya-pri-nadanni-medichnoi-dopomogi-paciyentam-iz-depresiyeyu>

Підсекція «СОЦІАЛЬНИХ ТЕОРІЙ»

СОЦІАЛЬНА ДОПОМОГА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИМ ОСОБАМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Якименко Д.О.

студентка 4 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Хлівнюк Т.П.

К. політ. н., доцент кафедри соціальних теорій ФПСР

Поява такої категорії клієнтів соціальної роботи, як внутрішньо переміщені особи, в Україні пов'язана з трагічними наслідками подій, які почались ще 2014 року в Криму, а також на частині територій Донецької та Луганської областей. Сьогодні, на жаль, дана проблема носить більш масштабний характер у зв'язку з воєнними діями, які ведуться практично по всій нашій країні. Покинувши власні домівки, люди стикаються з цілим комплексом проблем, які потребують негайного вирішення.

Внутрішньо переміщеною особою (далі – ВПО) є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру. Дане визначення дає Закон України № 1706-VII від 20.10.2014 року «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо

переміщених осіб». Слід зауважити, що ВПО, на відміну від біженців, залишаються у межах власної країни [1].

Актуальність даного питання підтверджує кількість ВПО в Україні, яка вже перевищила 8 мільйонів осіб (станом на 11 травня 2022 року). Хоча ще місяць тому ця цифра сягала 7,7 мільйонів. Така статистика свідчить про збереження тенденції до зростання кількості населення, яке вимушено покидає власні домівки, і про необхідність проведення соціальної роботи та надання соціальної допомоги даній категорії клієнтів [2].

Серед основних викликів, що пов'язані з вимушеним переміщенням громадян, можна виділити такі: зростання навантаження на локальних ринках праці, існування проблем розміщення, працевлаштування, труднощі, що пов'язані із зміною соціального оточення і клімату, втрата документів тощо. Хоча в країні й функціонує система прийому переселенців, діє відповідне законодавство і ми вже маємо певний досвід з організації надання необхідних послуг ВПО в країні ще з 2014 року, однак до вирішення проблем ВПО в таких масштабах, як зараз, наша держава не була готовою в повній мірі.

На сьогодні ВПО мають потребу у матеріальній, фінансовій, соціально-педагогічній і психологічній допомозі та підтримці. Адже ситуація постійної напруги та стресу, пов'язаних з від'їздом з обжитого місця проживання, порушення звичного ритму життя та стабільності, а часом й втрата годувальників, друзів, родичів, близьких, позбавлення батьківської турботи безперечно негативно впливає на особистість. Таке складне становище зазвичай провокує зниження соціальної активності та самооцінки, виникнення відчуття дискомфорту, зростання тривожності, агресивності, появи негативного ставлення до оточуючих, зумовлює депривацію, соціальне виключення тощо. Саме тому

проблема надання соціальної допомоги ВПО вимагає комплексної соціальної роботи з використанням особливих ресурсів для її розв'язання, зокрема, полегшення та покращення соціального становища ВПО. Організацію цього процесу можна реалізувати за допомогою соціального захисту ВПО, соціально-психологічної адаптації, проведення з ними соціально-педагогічної роботи тощо.

На новому місці проживання ВПО необхідно орієнтуватися в навколишньому просторі: налагоджувати соціальні зв'язки (дружні, ділові, стосунки з сусідами і т.д.), відновлювати соціальний статус – знайти роботу, житло, забезпечити навчання і виховання дітей. І завдання фахівця з соціальної роботи - допомогти в організації вирішення всіх цих питань задля якнайшвидшого задоволення базових потреб клієнта, стабілізації та покращення його стану. Більшість ВПО цілком працездатні, мають освіту і відповідну трудову кваліфікацію. У зв'язку з цим допомога таким клієнтам повинна починатися з сприяння у їхньому працевлаштуванні, зокрема, в організації самозайнятості. На даний час соціальними службами ведеться різнобічна робота з ВПО. За допомогою соціальної роботи формується, підтримується, змінюється система суспільних відносин і зв'язків ВПО, підвищується їхня активність, заповнюються втрати в активності.

Серед основних складових комплексу заходів надання соціальної допомоги та системного вирішення проблем ВПО в умовах воєнного стану слід виділити такі: забезпечення можливості реалізації прав із соціального захисту (виплата пенсій, допомоги, компенсацій тощо); продовження розроблення відповідної нормативної бази; надання пільг з податків, орендної плати та інших платежів тим організаціям, які здійснюють спонсорську, благодійну діяльність; формування механізму стимулювання працевлаштування шляхом впровадження різноманітних

компенсацій роботодавцям, наприклад, оплати праці чи підготовки; проведення соціальних консультацій та заходів з соціальної реабілітації; виявлення осіб, які потребують такої соціальної допомоги; соціальна діагностика; сприяння в організації груп самопомоги і взаємодопомоги; профілактика безпритульності (сприяння в отриманні гуртожитку, тимчасового житла чи придбанні власного житла); взаємодія з державними установами та громадськими організаціями з питань допомоги ВПО; інформування про діяльність соціальних служб та надання необхідних інструкцій (куди звертатися, де і яку допомогу можна отримати тощо); забезпечення отримання освіти дітьми та підлітками на новому місці проживання; захист прав ВПО; організація надання гуманітарної допомоги; допомога у визначенні можливих дій та стратегій поведінки; формування комплексу заходів, що направлені на адаптацію та інтеграцію ВПО, максимальне їх залучення до суспільного життя територій їх тимчасового перебування.

Надважливим у роботі з ВПО в сучасних реаліях є соціальний захист даної категорії клієнтів, який забезпечується шляхом надання їм допомоги у вигляді виплат. Наразі такі виплати здійснюються як державою, так і недержавними організаціями. ВПО, які перемістилися з території територіальних громад, що розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають в тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), а також ВПО, у яких житло зруйноване або непридатне для проживання внаслідок пошкодження і які подали заявку на відшкодування відповідних втрат, зокрема через Єдиний державний веб портал електронних послуг, мають право на щомісячне отримання державних виплат допомоги на проживання (для осіб з інвалідністю та дітей - 3000 гривень; для інших осіб - 2000 гривень). Також отримати фінансову

допомогу можна за програмами від таких міжнародних фондів та організацій:

- ЮНІСЕФ виплачує 2200 грн на місяць (родина отримує одноразову виплату за 3 місяці) кожному члену сім'ї (але не більше 5 осіб), в якій є троє і більше неповнолітніх дітей, з яких принаймні одна дитина не досягла двох років, або ж сім'ї з двома або більше дітьми, де одна дитина має інвалідність;

- від УВКБ ООН зареєстрованим та незареєстрованим ВПО, мешканцям постраждалих територій (наразі у Вінницькій, Дніпропетровській, Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Хмельницькій областях) допомога надається у розмірі 2220 грн на кожного члена родини протягом 3-х місяців;

- зареєстрованим ВПО від продовольчої програми ООН - 2220 грн на кожного члена родини, але не більше трьох осіб. Допомога надається протягом 3-х місяців.

Підсумовуючи все вищезазначене, можемо стверджувати, що зростання чисельності внутрішньо переміщених осіб є однією з характерних тенденцій розвитку сучасних міграційних процесів в Україні. Особи, які покинули власні домівки, стикаються з цілим комплексом питань, що потребують термінового вирішення на основі системного підходу. Отже, соціальну допомогу ВПО необхідно спрямовувати на відновлення трудового потенціалу, відновлення соціально-культурних та суспільних зв'язків, стабілізацію їхнього психологічного стану та .

Література

1. Закон України № 1706-VII від 20.10.2014 року «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення 31.05.2022)

2. Кількість внутрішньо переміщених осіб (ВПО) в Україні перевищила 8 млн людей: звідки й куди їхали найбільше. URL: <https://minre.gov.ua/> (дата звернення 31.05.2022)

3. Особливості роботи з внутрішньо переміщеними особами. URL: <http://iqholding.com.ua/> (дата звернення 31.05.2022)

4. Формування підходів до вирішення проблем внутрішньо переміщених осіб. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/> (дата звернення 31.05.2022)

5. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.socosvita.kiev.ua/> (дата звернення 31.05.2022)

6. Яку допомогу можуть отримати внутрішньо переміщені особи? URL: <https://ua-energy.org/> (дата звернення 01.06.2022)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Закшевська А.І.

студентка 4 курсу бакалавра

спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Хлівнюк Т.П.

к. політ. н., доцент кафедри соціальних теорій ФПСР

Сексуальне насильство, пов'язане з воєнним конфліктом, завжди характеризується високою прихованістю. Однак за три місяці повномасштабного вторгнення Російської Федерації уже відомі десятки, якщо не сотні фактів сексуального насильства. За

повідомленнями Уповноваженої ВР України з прав людини серед постраждалих від сексуального насильства є усі категорії цивільного населення: жінки, чоловіки та діти. Більшість злочинів були вчинені російськими військовослужбовцями у Київській, Харківській, Херсонській, Донецькій, Луганській та Запорізькій областях.

Серед потерпілих, з якими вже працюють органи слідства, – жінки всіх вікових категорій: від неповнолітніх дівчат до осіб похилого віку.

Так, наприклад, у ході кримінального провадження доведено факт неодноразового зґвалтування 33-річної жінки на Київщині. Особу підозрюваного, військовослужбовця 15-ї мотострілкової бригади збройних сил РФ, встановлено. Також встановлено особу ще одного військовослужбовця 30-ї мотострілкової бригади збройних сил РФ, який, погрожуючи зброєю, зґвалтував двох жінок 26-річного віку на Київщині. Обом злочинцям повідомлено про підозру та оголошено в розшук.

Крім того, серед постраждалих і жінки похилого віку. Правоохоронцями здійснюється досудове розслідування кримінальних проваджень, у яких потерпілими є жінки 60 та 82 років, що зазнали сексуального насильства від російських військовослужбовців на Херсонщині. Постраждалі літнього віку встановлені й у Київській області.

Сучасні данні свідчать про те, що насилля у відношенні до жінок починається в дуже ранньому віці, приблизно 736 мільйонів жінок, або кожна третя жінка – протягом життя стикались з фізичним та сексуальним насиллям. За останні десятиліття цей показник майже не змінився, але після вторгнення РФ на територію України випадки сексуального насильства значно збільшилися і масштаби постраждалих будуть тільки зростати, поки

триватимуть воєнні дії.

В небезпеці опинилися люди з окупованих територій, де військові РФ протягом трьох місяців, вчиняють злочини проти мирного населення.

Як повідомила уповноважена ВР з прав людини Людмила Денісова, жертвам було від 14 до 24 років. Дев'ять з них завагітніли. Гвалтівники розказували дівчатам, що знущатимуться над ними до такої міри, щоб вони у майбутньому не хотіли сексуальних контактів ні з одним чоловіком й не змогли народжувати українських дітей. Денісова зазначила, що наразі неможливо встановити кількість всіх випадків сексуального насильства.

Особливо вразливою в умовах війни є категорія неповнолітніх потерпілих. [4]

Сексуальне насильство – це здійснення будь-яких дій статевого акту без бажання другої особи, а саме :

- примусове роздягання;
- зґвалтування та залякування;
- покалічення статевих органів;
- катування сексуального характеру;
- примусове спостереження за насильством над

людьми.[3]

В Україні працюють мобільні бригади соціально-психологічної допомоги. - спеціалізовані служби підтримки осіб, які постраждали від домашнього домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі. Вони були створені з метою надання соціально-психологічної допомоги постраждалим особам, зокрема соціальних послуг з консультування, кризового та екстреного втручання, соціальної профілактики відповідно до їх потреб.

Надання мобільною бригадою соціально-психологічної допомоги постраждалим особам передбачає забезпечення мінімально необхідного обсягу послуг, а саме:

- діагностику (оцінювання) психологічного стану

постраждалої особи, оцінювання ризиків продовження чи повторного вчинення щодо неї насильства;

- кризове та екстрене втручання з метою негайного усунення або мінімізації наслідків насильства шляхом виклику екстреної медичної допомоги, уповноваженого підрозділу органу Національної поліції, направлення та/або транспортування до притулку для постраждалих осіб, центру медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб тощо;

- надання психологічної допомоги, у тому числі дітям, відповідно до індивідуальних потреб;

- складення плану заходів щодо безпеки постраждалих осіб;

- консультування з питань, пов'язаних з протидією насильству, в тому числі із залученням у разі потреби фахівців інших органів, служб, закладів, установ, організацій;

- надання інформації про найближчі лікувальні заклади, в яких наявні медичні набори термінової постконтактної профілактики ВІЛ/СНІДу, інфекцій, що передаються статевим шляхом, і можливості отримати постконтактну профілактику протягом 72 годин з моменту небажаного та/або незахищеного сексуального контакту (в разі потреби);

- проведення заходів із соціальної та реабілітаційної підтримки постраждалих осіб;

- сприяння постраждалим особам в отриманні додаткових послуг (медичних, соціальних, психологічних, правових, забезпечення тимчасового притулку тощо), у тому числі шляхом направлення в разі потреби до відповідних загальних або спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб та/або інших суб'єктів;

- інформування кривдника щодо можливості за власним бажанням пройти програму для кривдників.[1]

Вони допомагають постраждалим від насильства, у тому числі ВПО, які були вимушені залишити свої будинки.

Мобільна бригадаскладається з двох фахівців (соціальний працівник, психолог), та водія.

Надання послуг спеціалістами полягає в тому, що вони можуть виїжджати до місць, до яких важко дістатися, надавати допомогу (психологічну, просвітницьку та юридичну) мешканцям громад і ВПО, та немає доступу до спеціалізованих закладів або не здатні самотійно пересуватися.[2]

Євромайдан SOS та АПУ розробили пам'ятку про сексуальне насилля під час вторгнення РФ на територію України. Пам'ятка включає детальний супровід про те, що саме потрібно робити, контакти психологічної, юридичної та інших видів допомоги, а також рекомендації від гінекологів для тих хто постраждав від сексуального насильства. Також благодійними, волонтерськими, громадськими та державними організаціями було створено телеграм боти та консультативні лінії, де кожна людина може отримати безкоштовну та психологічну підтримку (наприклад, телеграм-боти: «@yak_ty_bot», «@friend_first_aid_bot», «@Marshzhinok_bot»; консультативні платформи: «tellme.com.ua», «mindlyspace.com»)

Також були відкриті та працюють для надання допомоги постраждалим від сексуального насильства гарячі лінії: Євромайдан SOS; Гаряча лінія із запобігання насильству; «Ла Страда-Україна»; Signal Асоціація жінок-юристок «Юрфем», МБО Служба порятунку дітей.[4]

Отже, сексуальне насильство було залишається актуальною та розповсюдженою проблемою у світі, але під час війни в Україні, сексуальне насилля набуло ще більш широкого масштабу. Підтвердженням цього є свідчення

постраждалих-дітей, жінок, чоловіків та свідків. Факт продовження війни свідчить про те, що соціально-психологічна допомога буде ще більше затребувана, а саме тому необхідно відвести належну увагу підготовці фахівців, спроможних надавати кваліфіковану допомогу.

Література

1. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи. Метод. посіб./ за заг.ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 80с.

2. У 12 містах України працюють 24 мобільні бригади соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/u-12-mistah-ukrayini-pracyuyut-24-mobilni-brigadi-socialno-psihologichnoyi-dopomogi-postrazhdalim-vid-nasilstva> (дата звернення: 27.05.2022).

3. Психологічна підтримка для постраждалих від сексуального насильства під час війни . URL: <https://www.if.gov.ua/news/psihologichna-pidtrimka-dlya-postrazhdalih-vid-seksualnogo-nasilstva-pid-chas-vijni> (дата звернення: 28.05.2022).

4. Сексуальне насильство російських військових як воєнний злочин: виклики кваліфікації за національним законодавством. URL: <https://zmina.info/articles/seksualne-nasytstvo-rosijskyh-vijskovyh-yak-voyennyj-zlochyn-vykyky-kvalifikacziyi-za-naczionalnym-zakonodavstvom/> (дата звернення: 03.06.2022)

ОСНОВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ ТА ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ

Дудко А.В.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Хлівнюк Т.П.

к. політ. н., доцент кафедри соціальних теорій ФПСР

Початок повномасштабної війни в Україні сколихнув увесь світ. Жахиття, які відбуваються довкола перевернули життя мільйонів українців, залишаючи глибокі травми на все життя. Немоżliво змиритися з тим, що від нищівних дій російської армії кожного дня помирають та страждають діти. Воєнні дії спричинили кризу захисту дітей небачених масштабів, від початку війни понад 7,5 мільйонів українців, дві третини з яких діти [4], змушені були покинути свої домівки та шукати безпечного життя на інших територіях України, зокрема закордоном.

За даними Офісу Генерального Прокурора України станом на 97-й день війни було вбито 243 дитини та понад 446 дитини було поранено[2]. На превеликий жаль статистика може бути не точною, через обмежений доступ до окупованих територій. Втім, можна спостерігати єдність та велику підтримку від країн партнерів українського населення, особливо найбільш вразливих – дітей. Через постійні активні бойові дії потреби захисту та наданні соціальної допомоги лише збільшуються, тому потрібно постійно адаптувати систему соціального захисту для усіх, хто цього потребує.

Закон України про «Охорону дитинства» регулює поняття, «дитина, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів – дитина, яка внаслідок воєнних дій чи

збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні»[1].

Деяким дітям довелося переміщуватись по Україні та за її межами самотійно, так як через воєнні дії вони втратили не тільки звичайний спосіб життя, а й місце проживання, родичів чи навіть батьків. Ці фактори підвищують ризики загострення проблем жорстокого поводження, сексуального, фізичного насильства над дітьми, торгівлі людьми та експлуатації дитячої праці.

Важливо також зазначити той факт, що понад 90 000 дітей в Україні до війни знаходились в спеціальних закладах, дитячих будинках, інтернатах та інших установах, майже половину з них складали діти з інвалідністю[3]. В умовах початку війни більшість змушені були повернутись до своїх сімей, внаслідок цього позбавились можливості отримати належний захист та допомогу, особливо це стосується дітей з інвалідністю. А інші діти були вимушені евакуюватися разом з юридично відповідальними за них особами з закладів соціальних інституцій до інших місць проживання на території України та поза її межами. Запроваджений воєнний стан став наслідком призупинки процесу усиновлення дітей у зв'язку з неможливістю забезпечення дотримання законодавства та безпеки дітей. Але запроваджуються нові методики за для людей, які хочуть допомогти дитині, яка залишилась без супроводу дорослих, однією з них є створений чат-бот «Дитина не сама»[5], де можна залишити заявку у випадку коли є можливість прихистити дитину, або повідомити, що дитина загубилась або знайшлась.

Діти, які стали свідками бойових дій отримали травмуючий психічний досвід, який може стати причиною

розвитку посттравматичного стресового розладу (ПТСР). У значної кількості дітей симптоми ПТСР розвиваються, як правило, через 2-4 місяці після пережитих подій[4]. Оскільки у нинішніх обставинах не всі мають змогу звернутися за фаховою допомогою, саме батькам необхідно надавати дитині першу психологічну допомогу. Однак, потрібно бути готовими до того, що з часом кількість дітей з ПТСР буде тільки зростати.

Досвід міжнародних організацій з постраждалими від збройних конфліктів дітьми показує, що значна частина постраждалих зможе відновитися, коли вони зможуть нормалізувати своє життя, тобто повернути звичайні справи, можливість ходити до школи, зустрічатися з друзями, сім'єю та близькими. Частина дітей буде потребувати інтенсивної підтримки з боку психологів, соціальних працівників, педагогів, реабілітологів. Навіть під час війни потрібно враховувати вікові особливості кожної дитини та проводити будь-які активності (фізичні, розумові, творчі та інші), які допомагали б знизити рівень стресу, відчуття підтримку, а деяким дітям – відчуття себе значущими у суспільстві.

Щодо соціального захисту населення, то необхідно зосередити увагу на підтримці громад, які приймають дітей та сім'ї з дітьми, допомагати дітям, які залишилися без батьків, у пошуку їх родичів, забезпечувати психологічну підтримку дітям, координувати спільні зусилля та ініціювати повернення дітей, яких було вивезено чи евакуйовано на територію Російської Федерації. Ситуація, яка сьогодні торкнулась кожного, відобразиться на майбутнє, щонайменше, декільком наступних поколінь. Тому для нас важливо створити сприятливі умови для того, щоб мінімізувати жакливі наслідки війни в Україні.

Література

1. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (Дата звернення: 30.05.2022).
2. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/> (Дата звернення: 31.05.2022).
3. Офіційний сайт Міністерства Соціальної політики України. «Деінституалізація» Статистичні дані, щодо дітей у закладах соціальних інституцій. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Deinstitucionalizaciya.html> (Дата звернення: 30.05.2022).
4. Офіційна сторінка UNICEF Україна. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/> (Дата звернення: 30.05.2022).
5. Чат-бот «Дитина не сама». URL: https://t.me/dytyna_ne_sama_bot (Дата звернення: 31.05.2022)

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Баджелідзе Н.Т.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кременчуцька М. К.

к. психол. н., доцент кафедри соціальних теорій ФПСР

Соціальна робота є універсальним видом діяльності. Вона вимагає від фахівця знань у різних галузях, умінь застосовувати їх на практиці, а також справді неординарних особистісних якостей. Враховуючи специфіку діяльності у сфері соціальної роботи, саме стресостійкість потрібна

соціальним працівникам задля збереження свого психічного здоров'я.

Стресостійкість - це здатність протистояти стресу. Для цього соціальному працівникові потрібні такі якості, як вміння перемикатися та керувати своїми емоціями.

Основними стрес-факторами та стресогенними ситуаціями для соціального працівника є взаємодія з об'єктом його роботи (клієнтом) та такі характеристики діяльності як:

1) висока інтенсивність спілкування з людьми та дефіцит часу у роботі з клієнтами (через наявність черги);

2) прийняття рішення за умов недостовірної інформації (простіше кажучи, обману з боку клієнта);

3) підвищена критичність (або відкриті нападки) з боку клієнта;

4) висока відповідальність за прийняті рішення, оскільки працівник може мати справу з матеріальними цінностями;

5) рольова неповноцінність - посадова особа не виконує закони, які має проводити у життя як представник цієї соціальної ролі з незалежних від нього причин. Звідси - почуття провини, що не дає спокою особливо тим, хто відрізняється глибоким емоційним залученням і вираженою мотивацією "допомогти знедоленим";

6) працівники служби виступають як об'єкт, на який населення "скидає" свої негативні емоції через ситуацію, що склалася в країні та положення, в якому вони опинилися.

Можна зробити припущення, що співробітники соціальних служб у стані стресу часто будуть схильні проявляти поведінку неадекватної ситуації, з втратою самоконтролю та різкими, афективними формами реакції на ситуацію.

Оскільки така поведінка накладається заборона стандартами їх роботи і відреагування емоцій неможливо,

можна говорити про наявність тенденції формування зтяжного стресу (дістресу).

Таким чином, дослідження стресостійкості та впливу стресу на діяльність соціального працівника, на наш погляд, слід проводити у наступних напрямках:

- 1) вивчення індивідуальної стресової реактивності;
- 2) вивчення змін у поведінці при стресі.

Для психодіагностичної роботи можна рекомендувати наступні методи:

1. Метод визначення особистісних темпераментальних характеристик (опитувальника Айзенка);
2. Метод визначення соціально-орієнтованих дій особистості: на себе, на свої сили або на навколишніх людей, на зовнішні події (опитувальник РСК Роттера).
3. Метод визначення особистісної та ситуативної тривожності (опитувальник Спілбергера).

Всі перелічені методи будуть мати специфіку у проведенні та інтерпретуванні, оскільки існують великі відмінності у сприйнятті людьми тих самих стресових ситуацій. При цьому значну роль у протидії їм та збереженні своєї психічної цілісності, як уже зазначалося, грає стресостійкість працівника соціальної служби.

Література

1. Кременчуцька М. К., Петрасюк Л. П. Фактори позитивного впливу на психологічне благополуччя соціального працівника. Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві: Збірник матеріалів II міжнародної наук. – практ. інтернет-конф., м. Одеса, ОНУ імені І.І.Мечникова, 19-22 листопада 2021 р. Одеса: ОНУ, 2021. С.273-276.

2. Тептюк Ю. Модель стресостійкості соціальних працівників різних вікових груп. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби

України. Серія: Психологічні науки. Том 14 № 3 (2019). С. 253 – 267.

3. Родіна Н. В. Психологія копінг-поведінки : системне моделювання : дис. ... д-ра психол. наук . Київ, 2013. 504 с.

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Чекой Д.С.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кременчуцька М. К.

к. психол. н., доцент кафедри соціальних теорій ФПСР

Підготовка фахівців із соціальної роботи для вищої школи є важливим напрямком практичної роботи з людьми, у зв'язку з чим необхідно досліджувати фактори та умови, які сприяють чи перешкоджають цьому процесу. Безсумнівно, що мотивація та цінності обрання майбутньої професії є важливим фактором професійної спрямованості соціальних працівників [3].

Професійна спрямованість – мотиваційний критерій – характеризує спрямованість на професію. Мотиваційний блок у структурі навчальної діяльності грає провідну роль, оскільки зумовлює прояв навчальної активності. Установки, потреби, інтереси, цілі студента є факторами, що є основою мотиваційного процесу. Знання логіки мотиваційного процесу, що включає стадії виникнення потреби, цілепокладання, пошук шляхів задоволення потреб і дій, що до цього призводять, робить процес керованим.

З формуванням та розвитком мотивації навчальної діяльності студентів пов'язані не лише ефективність

освітнього процесу, а й перетворення отриманих знань, умінь та навичок у засоби особистісного та професійного зростання. Тому питання вивчення мотиваційних складових навчання майбутніх соціальних працівників набуває особливої актуальності.

Дослідження різних авторів, виявили, що найбільш стабільними мотивами, що не залежать від соціально-економічних і політичних змін у країні, є: бажання перебувати в колі студентської молоді, велике громадське значення професії та широка сфера її застосування, відповідність професії інтересам та схильностям та її творчі можливості [1].

Навчальна мотивація, на думку інших дослідників, зумовлена особистісними особливостями студента, освітньою системою та особливостями освітньої установи, а також суб'єктивними характеристиками викладача, його ставленням до предмета та специфікою самих навчальних предметів [2].

Очікування, з якими вчорашній студент входить до складної структури внутрішньогрупових відносин, нерідко обертаються безвірством та соціальною пасивністю. У суспільстві практично відсутнє уявлення про соціальну роботу як цікаву та творчу. Не зазначається суспільна значущість та затребуваність професії, де міжособистісні відносини є вагомим чинником у професійних відносин між соціальним працівником і людиною, яка потребує допомоги. Сферу практичної соціальної роботи, найчастіше, представляють фахівці, які не мають відповідної освіти, погано представляють як зміст і технологію соціальної роботи, так і її мету і цінність. Це ускладнює відносини між тими, хто надає допомогу та її одержувачем. Все це створює значні труднощі професійної ідентифікації та, відповідно, адаптації молодих фахівців та студентів.

Для того, щоб повніше ознайомитися з даною проблематикою було проведено анонімне анкетування зі студентами першого курсу спеціальності «соціальна робота». Студентам було поставлено три питання: - щодо мотивація при виборі професії; щодо професійної спрямованості до вступу; відносно перспективи працювати у соціальній сфері надалі.

Результати показали, що серед студентів – майбутніх соціальних працівників при виборі професії провідними були мотиви «бажання допомогти людям» та «прагнення спілкуватися з людьми». Проте 30% опитаних вказали на збіг обставин, випадковість при виборі професії та бажання здобути вищу освіту.

У результаті дослідження мотивації вивчалася і професійна спрямованість респондентів. При цьому їх запитували: «Про яку професію Ви мріяли в дитинстві?». Відповіді показали, що більшість опитуваних (75%) хотіли б працювати з людьми, що є особливо важливим для професій соціальної сфери (психолог, журналіст, вчитель). Крім того, були відзначені такі професії, як: археолог, режисер, художник, дизайнер, актриса, пожежник, перекладач. На наш погляд, реальною причиною такого вибору є дія суспільних стереотипів, які закладаються у процесі соціалізації особистості через оточуючих дорослих та засоби масової інформації.

При аналізі анкет було виявлено таку залежність: 20% першокурсників припускають, що соціальна робота – це їх покликання; 50% студентів – ще остаточно не визначилися; 30% студентів не збираються займатися соціальною роботою в подальшому. Ці факти безпосередньо пов'язані з мотивацією до навчання. На наш погляд, однією з причин такого становища є слабка поінформованість студентів про цю професію, відсутність чіткого бачення особливостей професії та її перспектив.

Соціальна робота як професійна та практична діяльність відповідає ціннісним орієнтаціям та особистісним якостям майбутніх бакалаврів. Проте низька оплата праці соціальної сфері нівелює цінність професії соціального працівника для студентів, вони рідко пов'язують із нею перспективи кар'єрного зростання.

Отримані під час дослідження дані говорять необхідність підвищення соціального статусу професії «соціальний працівник». Складний період, який переживає наша країна, робить професію соціального працівника надзвичайно важливою. Змінюються вимоги до майбутніх співробітників та спеціалістів, у тому числі й у соціальній сфері. Очікується, що найбільш цінними будуть навички, якими опановує бакалавр, досвід участі у проектній діяльності, у тому числі і у вузі та особистісні якості здобувачів.

Література

1. Кременчуцька М. К. Особливості прояву професійно важливих якостей фахівців, що дістають психологічну спеціальність у рамках післядипломної освіти. Наукові записки Інституту психології імені Г.С.Костюка АПН України. За ред. академіка С.Д. Максименка. К.: Міленіум, 2006. Вип. 29. С. 543-551.

2. Слободян Т. Мотивація до навчання студентів спеціальності "Соціальна робота". 2008. С. 73 – 77. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/14402/Slobodian_Motyvatytsiia_do_navchannia_studentiv_spetsialnosti.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення 31.05.2022)

3. Соціальна робота в умовах сучасних викликів: досвід і перспективи розвитку : колективна монографія. Кол. авт.; за заг. ред. проф. Ю. В. Палагнюк, доц. О. Л. Файчук. Миколаїв : Вид-во: Ємельянова Т. В., 2022. 511 с.

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ У КРИЗОВІ ПЕРІОДИ

Сергієнко К.С.

студентка 2 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кулава К.О.

старший викладач кафедри соціальних теорій ФПСР

Торгівля людьми-масштабна проблема сьогодення. Відчути на собі її може кожен: незважаючи на вік, стать, рівень освіти чи соціальний статус. Низькі заробітні плати, прагнення кращого життя, престижність європейської освіти-все це є причинами міграції українського народу, внаслідок якої існує ризик потрапляння у рабство чи трудову експлуатацію. Проте реалії сьогодення інакші, та першочерговий привід виїзду українців закордон-безпека.

Актуальність дослідження обумовлена нагальністю даного питання внаслідок військових дій на території України. Значна кількість людей були змушені покинути свої домівки у пошуках іншого, безпечного та вільного від війни, життя. Втім, особливістю міграційного процесу у кризовому періоді є великий потік людей на кордонах та їхнє підвищене психоемоційне напруження, яке грає на руку вербувальникам.

Опираючись на історичне минуле, можемо зазначити, що поняття «торгівля людьми» формувалося протягом століть і є вкоріненим у наше суспільство. Важливим внеском у питання були праці таких науковців, як Левченко К. Б., Галустян Ю. М., Караман О. Л., Бандурка О. М., Куца В. М., Лизогуба Я. Г. та інші.

Дане явище не визнає ані державних кордонів, ані геополітичного положення країн, не враховує навіть рівень їхньої розвиненості та впровадження заходів

профілактичного характеру. Воно є максимально адаптованим до усіх умов: до бідності і достатку, війни і миру. Однак, скрутні періоди значно підвищують ймовірність вербування людей як у рідній країні, так і за її межами.

За підрахунками ООН, станом на кінець травня 2022 року, Україну від 24 лютого полишили більше 6 мільйонів осіб. Із них, близько 50% виїхали до Польщі, 15% до Румунії, та орієнтовно 10% вимушено переміщених осіб перебувають в кожній з таких сусідніх країн, як Угорщина, Республіка Молдова та Словаччина [1].

Неможливо не взяти до уваги примусово депортованих громадян України, яких за загальними підрахунками налічується понад мільйон. Згідно зі зверненням президента України до парламенту Естонії, примусово вивезених українців позбавляють документів, мобільних телефонів та будь-якої можливості зв'язку з рідними. Людей намагаються перевезти у віддалені регіони Росії та всіляко перешкоджають спробам повернення в Україну. Дітей, в свою чергу, розлучають із їхніми батьками з метою направлення на незаконне усиновлення в російські родини [2]. Доля таких людей є невідомою, але всі ці спроби всіляко відрізати від зв'язку та позбавлення будь-якої можливості мати право на автономію вже є одним з елементів акту торгівлі людьми.

У воєнний період, через обмеження можливості виїзду значного відсотка чоловіків, найбільш уразливими категоріями осіб є жінки, особливо незаміжні або розлучені, молоді дівчата віком від 18 до 26 років та діти: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування та неповнолітні, що перетинають кордон без супроводу. Однак, існують винятки та заборона на виїзд чоловіків призовного віку закордон не є абсолютною, а це означає таке саме

відношення їх до зони ризику. В більшій мірі це одружені особи, середній вік яких становить 30-60 років.

Торгівля людьми включає у себе такі елементи, як вербування, перевезення, передачу, приховування чи одержання людини шляхом погрози силою або її застосування, шахрайства, обману, шантажу, зловживанням владою або матеріальною чи іншою залежністю від кривдника [3]. Загальний портрет трафікера скласти неможливо, адже вони мають не однаковий вигляд, проте є ряд ключових рис та особливостей, які демонструються поведінкою.

Вербувальники добре знаються в психології та вміють маніпулювати людьми, використовувати вразливе положення, що особливо мають люди, які поспіхом полишають свої домівки та їдуть у невідоме майбутнє. Спілкуючись з потенційною жертвою вони харизматично переконують та обманюють, можуть навіть застосувати силу, шантаж та погрози, аби досягти бажаного.

Небезпека, в свою чергу, може наздогнати за таких обставин, як перетин кордону, евакуація з зони бойових дій, пошук тимчасового або постійного житла в середині рідної країни чи за кордоном та при пошуку роботи.

У разі експлуатації, чоловіків використовують у якості будівельників, шахтарів, жінок – як домогосподарок, кравчинь, посудомийниць, проте нерідко жінки можуть стикатися з експлуатацією у сфері сексуального бізнесу. Торговцями створюються агентства з працевлаштування та фірми-одноденки, а інформація про можливості працевлаштування поширюється у газетах та соціальних мережах [3].

Аби люди не потрапляли у пастку з боку держави повинні бути впроваджені заходи превентивного характеру: проведення інформаційних кампаній, розповсюдження

постерів, буклетів з профілактичною інформацією та створення співпраці з центрами для біженців.

Кожна людина має змогу захистити себе самостійно, дотримуючись таких правил як: бути максимально спостережливим, перевіряти організації, що допомагають вимушено переміщеним особам та їхню документацію. Уникати поодиноких перевезень, за можливості дотримуватись компанії, при цьому обов'язково фіксуючи номер машини та поширюючи його близьким. Ні в якому разі не можна передавати свої документи нікому, окрім уповноважених осіб. Важливо також мати їх в електронному варіанті: сфотографовані чи відскановані, та у добавок надіслати їх людям, яким можна довіряти.

Питання торгівлі людьми є надзвичайно актуальним та важливим сьогодні. Дане явище може торкнутися кожного з нас, а кризові періоди лише підвищують цю ймовірність. Проте, шляхом об'єднання спільних зусиль урядових структур, міжнародних організацій, уповноважених органів, соціальних працівників та волонтерів, ми маємо змогу змінити сучасну статистику та попередити нові випадки, проводячи просвітницьку діяльність.

Література

1. Кулава К.О. Торгівля людьми: основні поняття та види експлуатації Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2021. № 7. С. 180-189 URL:<https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/04/20-1.pdf> (дата звернення 31.05.2022)
2. Офіційний сайт Президента України URL: <https://www.president.gov.ua/news/promova-prezidenta-ukrayini-volodimira-zelenskogo-v-rijgikog-74297> (дата звернення 31.05.2022)

3. Operational data portal. Ukraine refugee situation
URL: <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> (дата
звернення 30.05.2022)

ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ УМОВ ПРАЦІ ПРАЦІВНИКІВ СОЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Шаповал А.О.

студент 2 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кулава К.О.

старший викладач кафедри соціальних теорій ФПСР

В сучасних умовах, коли швидкість життя набирає обертів та відбувається розвиток у науково-технічному напрямі, виникає необхідність у забезпеченні соціальних установ висококваліфікованими спеціалістами, які вміють і хочуть працювати з інноваціями, а також використовувати технологічні інновації за для якісного обслуговування клієнтів соціальної роботи. Інновації сприяють покращенню умов праці, гарантують підвищення рівня та якості надання послуг, через що зростає продуктивність спеціалістів соціальної роботи. Важливість інновацій полягає у кращій роботі працівників соціальних установ, що в свою чергу пришвидшує надання послуг населенню.

За для покращення умов праці працівників соціальних установ держава вводить інновації, технології та електронні програми. Головна мета інновацій - це покращити рівень обслуговування громадян, значно скоротити терміни обробки та видання документів, заяв, а також зменшити зустрічі з громадянами, тобто надати можливість дистанційного доступу клієнтів до своїх справ. Це в свою

чергу зменшить навантаження на спеціалістів соціальних установ та попередить професійне вигорання. Діджиталізація відбуваються завдяки розширенню та більш зручному використанню цифрових технологій.

Важливим внеском в актуальність питання були праці таких науковців, як Ю. Житинський[3], Керб Л.П.[4] Грішновою О. А., Доманчук Д. П.

Для зменшення навантаження на спеціалістів соціальних установ держава вводить електронні програми, сервіси та покращує їх.

В червні 2021 року було запроваджено сервіс «електронний кабінет» особи з інвалідністю. Станом на січень 2022 року кількість користувачів цього сервісу складає 2292 особи. Доступ до сервісу надається громадянам за допомогою кваліфікованого електронного підпису. Електронний кабінет дає можливість подивитися результати розгляду заяв, а також зручно та оперативно подати пакет документів для забезпечення засобами реабілітації. [7]

За допомогою цього сервісу особи з інвалідністю подають заяви на первинну реєстрацію в централізованому банку даних з проблем інвалідності (ЦБІ), який було введено у 2018 році. До цієї системи було додано єдину комплексну інформаційно-аналітичну систему обліку, проведення аналізу та ведення обліку даних, виплату грошової компенсації під час виконання індивідуальних програм.

ДІЯ- одна з інновацій в соціальній сфері. Саме тут населення може подавати заяви, на різноманітні види послуг, не витрачаючи багато часу на візит до працівника соціальних установ.

У травні 2022 року Міністерство цифрової трансформації України [5] запустила в дію соціальну послугу «допомога по безробіттю» для українців, які

втрапили роботу під час війни та зареєстровані на тимчасово окупованих територіях чи там, де ведуться активні бойові дії. У цій програмі тепер можливо оформити статус безробітного й отримувати щомісячну допомогу. [1]

У квітні 2022 року Міністерство цифрової трансформації розробило, спільно із Міністерством соціальної політики України і за підтримки Програми розвитку ООН (ПРООН) в Україні та Уряду Швеції, комплексну послугу для внутрішньо переміщених осіб. Українці знову можуть оформити довідку внутрішньо переміщеної особи і соціальні виплати для себе та своїх дітей онлайн. Ця послуга доступна для громадян, які перемістилися з тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя, а також з території громад, які розташовані у районі проведення бойових дій, або які перебувають у тимчасовій окупації. [2]

У травні 2021 року центр соціально-економічних досліджень CASE Україна створив інструмент, за допомогою якого кожен офіційно працюючий мешканець країни зможе розрахувати точну суму пенсійної виплати від Пенсійного фонду України у майбутньому. Результати персонального розрахунку пенсії будуть доступні в особистому кабінеті на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України. Їх можна переглянути у будь-який час. [6]

Отже, інновації які вводить держава значно покращують роботу працівників соціальних установ. Всі нововведення дають можливість скорити час та навантаження на працівників попереджаючи професійне вигорання. Допомагають громадянам в подачі документів та оформленні послуг.

Література

1. Державні послуги онлайн: веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua/services/dopomoga-po-bezrobittyu> (дата звернення 31.05.2022)
2. Державні послуги онлайн: веб-сайт. URL: <https://guide.diia.gov.ua/view/vydacha-dovidky-pro-vziattia-na-oblik-vnutrishno-peremishchenoi-osoby-e0d66712-cab9-43a2-8f11-2daa4b395bc6> (дата звернення 31.05.2022)
3. Житинський Ю. В. Суть і принципи організації нормування праці в системі виробничих відносин. Вісник. Х., 2004. Вип.8. С. 281–285.
4. Керб Л.П. Основи охорони праці: Навчальний посібник. К.: КНЕУ, 2003. 215с.
5. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України: веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення 31.05.2022)
6. Пенсійний фонд України. Портал Електронних Послуг: веб-сайт. URL: <https://portal.pfu.gov.ua/sidebar/Templates/InfoPencCalc> (дата звернення 31.05.2022)
7. Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України: веб-сайт. URL <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-na-sogodni-kilkist-koristuvachiv-elektronnogo-kabinetu-osobi-z-invalidnistyu-skladaye-2292-osobi> (дата звернення 31.05.2022)

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВНУТРІШНЬО ПРЕМІЩЕНИМИ ОСОБАМИ В УМОВАХ ГУМАНІТАРНОЇ КРИЗИ

Туманян П.К.

студентка 2 курсу бакалавра

спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кулава К.О.

Старший викладач кафедри соціальних теорій ФПСР

Внаслідок масштабного воєнного конфлікту з 24 лютого 2022 року, Україна зіткнулась з найбільшою в її історії гуманітарною кризою, показники якої перебільшують навіть статистику під час окупації Кримського півострова та збройного конфлікту на території Донецької і Луганської областей, які відбулися у 2014 році. Це призвело до масового переміщення українців з областей, де ведуться бойові дії, до більш безпечних місць. Значна кількість цих людей – діти, жінки та люди похилого віку, які гостро потребують допомоги з боку соціальних працівників та організацій, що повинні допомогти переміщеним особам адаптуватися та отримати соціальні послуги і виплати для подальшого існування.

Про актуальність даної теми свідчать заяви та статистика ООН про те, що ще у 2014 році Україна займала 9 місце у світі за кількістю переміщених осіб, а враховуючи масштабність ситуації, що склалась у 2022 році, то нові показники є у рази вищими, адже проблема набула вже характеру світового рівня. [3]

Проблематику цього питання активно вивчали такі українські діячі, як: Семигіна Т.В., Гусак Н.Є., Трухан С.О. Серед зарубіжних діячів слід згадати Е. Ліндгрена, що сприяло створенню вагомому внеску у дослідження роботи з

внутрішньо переміщеними особами на міжнародному рівні [2].

Особливістю роботи з цією категорією є те, що зміна їх місцезнаходження є вимушеною, і на відміну від міграції задля покращення матеріального стану, вимушена міграція має полярний ефект, що спрямований на руйнацію добробуту та втрату соціального статусу [2]. Звісно ж це не може не вплинути на психологічний стан людини, особливо, якщо мова йде про бойові дії та загрозу життя. Саме тому психологічна допомога є однією з перших послуг, що повинна бути надана кваліфікованим спеціалістом. Внутрішньо переміщені особи постраждали від факторів соціального ризику, що підштовхнуло їх до такого радикального важкого кроку – переїзду. Більшість осіб є працездатними і мають освіту, що дозволяє фахівцям вже на одних із перших етапів вирішувати проблему працевлаштування орієнтуючись також і на самодопомогу, тобто на власні сили та ресурси клієнта, а не тільки на підтримку з боку фахівця.

В основі надання послуг переміщеним особам лежить соціально-медична та соціально-побутова допомоги, але для максимально комфортного життя їх слід доповнити соціально-реабілітаційними і соціально-педагогічними аспектами. Саме такий всебічний огляд ситуації допоможе зробити процес адаптації до нового середовища максимально ефективним, чим зумовлюється потреба у залученні великої кількості фахівців та створення міждисциплінарних команд, що сприяють реалізації комплексного підходу. [1]

Одним із принципів надання послуг переміщеним особам є саме доступність, адже вони можуть зовсім не орієнтуватись на новій місцевості, або навіть не мати ресурсів, щоб дізнатися про надання тих чи інших послуг, наприклад, якщо мова йде про людей похилого віку. Задля

вирішення цієї проблеми, соціальні допомоги надаються на багатьох рівнях: державному, адміністративному і волонтерському за допомогою урядових і не урядових організацій. Це означає, що внутрішньо переміщені особи можуть отримати підтримку майже усюди, особливо якщо йдеться про масовість та розповсюдженість цієї категорії соціальної роботи.

Діяльність, що спрямована на покращення умов переміщених осіб є дуже поширеною. Майже щодня створюються інформаційно-консультативні пункти, де люди можуть отримати консультацію від фахівця, відновити документи, зв'язатися з близькими, оформити грошову допомогу, придбати квитки чи просто отримати доступ до мережі Інтернет. [2]

Отже, підсумовуючи можна сказати, що робота з цією категорією є дуже актуальною і болючою темою в Україні внаслідок військового конфлікту на усій її території. Основним завданням у роботі із внутрішньо переміщеними особами є формування в них позитивної мотивації до співпраці, забезпечення адаптації до нового середовища та подолання проблем, які можуть впливати на їх добробут у новому місці. Так як специфікою є також те, що будучи громадянином України і залишаючись на її території, особа знаходиться під повним захистом держави, то надання послуг та підтримки соціальними працівниками, які є посередниками між клієнтами соціальної роботи і країною, є надзвичайно важливим, особливо у воєнний час під час гуманітарної кризи. Соціальна робота та фахівці із цієї спеціальності відіграють величезну роль у реалізації державної політики щодо внутрішньо переміщених осіб, а тому саме місце соціального працівника є дуже відповідальним та вагомим.

Література

1. Григоренко І. О., Савельєва Н.М. Соціальна робота з внутрішньо переміщеними особами в сучасних умовах: навч. посіб. для студ. і магістр. спеціал. «Соц. робота» і «Соц. педагогіка». Полтава : ПНПУ, 2017. 100 с.

2. Семигіна Т. В., Гусак Н. Є., Трухан С.О. Соціальна підтримка внутрішньо переміщених осіб URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2015_2_8 (дата звернення 31.05.2022)

3. Трубавіна І.М., Куратченко І.Є. Методичні рекомендації «Сприяння соціальній роботі в умовах гуманітарної кризи». Харків:ХНПУ, 2017. 27 с.

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА З ПІДЛІТКАМИ, СХИЛЬНИМИ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Мілева В.Г.

студент 1 курсу (за скор.прогр.) бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кулава К.О.

старший викладач кафедри соціальних теорій ФПСР

Актуальність дослідження: Сучасний період розвитку українського суспільства характеризується змінами, що охоплюють усі сфери людського життя. На тлі цих змін саме діти та підлітки перебувають у найтяжчому становищі внаслідок не сформованості ціннісних орієнтацій, норм, правил, умінь, навичок відповідальної та безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях, не усвідомлення необхідності реалізації цих соціально значимих характеристик у різних сферах життєдіяльності. Скрутне матеріальне становище переважної більшості сімей та недоліки шкільного виховання призводять до збільшення кількості дітей та підлітків, чия поведінка виходить за межі

моральних норм. Важливим чинником формування девіантної поведінки у підлітків виступають акцентуації характеру підлітків, що обумовлюють надмірний прояв агресивності, жорстокості, конфліктності, емоційної неврівноваженості, безвідповідальності, бездіяльності, впертості тощо.

Нами були проаналізовані наукові праці з проблеми соціальної роботи з підлітками девіантної поведінки та зроблено висновок, що в різні роки дане питання підіймали ряд українських науковці таких як: І. Козубовська, М. Волошенко, Н.Сушик.

Основними завданнями соціального працівника під час роботи підлітками є інформування, допомога в інформованому виборі, навчання та формування навичок, емоційна підтримка:

- інформування підлітків – надання правдивої, повної інформації з певних питань. Це важливо, тому що підлітки груп ризику часто мають обмежений доступ до джерел інформації або користуються спотвореною інформацією.

- допомога в поінформованому виборі. Підлітки часто не мають навичок пошуку шляхів вирішення, обмірковування та вибору альтернативних точок зору. Тому соціальному працівнику важливо спільно з підлітком шукати, обговорювати та обирати альтернативи.

- навчання та формування навичок. Підлітки потребують навчання багатьох навичок, тому на консультації соціальний працівник може застосовувати навчальні методики та методики формування певних навичок та умінь.

- емоційна підтримка. Підлітки з девіантною поведінкою у зв'язку з особливостями свого способу життя часто відчують стрес та емоційну напругу. Тому під час консультування соціальний працівник має приділити увагу

діагностиці емоційного стану підлітка. У разі потреби коригувати та підтримувати клієнта.

До основних особливостей роботи соціального працівника з підлітками девіантної поведінки відносять проведення ефективної соціальної профілактики з метою запобігання виникнення цього явища.

Соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків – це вид професійної діяльності соціальних працівників/соціальних педагогів, який включає комплекс заходів, спрямованих на попередження, виявлення, подолання негативного впливу факторів, причин і умов, які сприяють виникненню та формуванню відхилень у поведінці підлітків [2].

Відповідно розрізняють такі види соціальної профілактики девіантної поведінки серед підлітків:

1. Загальна профілактика – спрямована на попередження негативного впливу факторів, причин, умов виникнення та формування девіантної поведінки підлітків, проводиться серед означеної вікової групи населення.

2. Спеціальна профілактика – орієнтована на підліткові групи, що знаходяться в особливих (насамперед складних життєвих, несприятливих для соціалізації) умовах, які підвищують ризик формування девіантної поведінки.

3. Індивідуальна профілактика – спрямована на окремого підлітка з метою попередження та подолання специфічних для нього проблем соціалізації.

Суб'єктами соціальної профілактики девіантної поведінки підлітків є соціальні працівники/педагоги закладів загальної середньої освіти, фахівці служб у справах дітей, соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інших установ та організацій, діяльність яких спрямована на попередження і подолання цієї проблеми.

Відповідно до рівня сформованості виду девіантної поведінки підлітків, її наслідків для особи, соціальної групи,

суспільства фахівці соціальної сфери визначають і проводять такі види соціальної профілактики:

Первинна соціальна профілактика девіантної поведінки – передбачає створення сприятливих умов для адаптації, соціалізації, самореалізації підлітків із метою попередження виникнення цієї проблеми.

Вторинна соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків – передбачає виявлення відхилень у поведінці та попередження їх подальшого формування.

Третинна соціальна профілактика девіантної поведінки підлітків – спрямована на попередження переходу відхилень у поведінці до більш складної стадії та виникнення негативних наслідків і рецидивів [2].

Отже, соціальному працівнику варто пом’ятати, що запорукою успішної роботи з підлітками девіантної поведінки – соціальна профілактика негативних явищ в житті підлітка. Соціальний робітник набуде успіху, в роботі з клієнтом підлітком з девіантною поведінкою за умови створення умов, що допоможуть проявити себе.

Література

1. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. – Ч. 1. Теоретична частина. – 2-ге вид., перероб і доповн. Київ. 188 с.

2. Лютий В. М. Соціальна профілактика негативних явищ як напрям соціальної роботи з дітьми та молоддю. Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх : збірка інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів для спеціалістів. URL: <http://surl.li/cfmgu> (дата звернення: 30.06.2022).

МЕДИЧНА ЕТИКА ТА ДЕОНТОЛОГІЯ ЯК ОСНОВА МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ ДОПОМОГИ НАСЕЛЕННЮ

Гарвалінська А.В.

студентка 1 курсу бакалавра

спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

У сучасному житті стреси відіграють дуже значну роль. Вони впливають на поведінку людини, її працездатність, здоров'я, взаємовідносини з оточуючими і у родині. Людина постійно живе на грані стресу. Забруднення довкілля, жорсткий режим міського життя, агресивне соціальне середовище - постійно спонукають людину до перебування в стані психоемоційного напруження. Психоемоційне напруження негативно впливає на стан здоров'я людини.

Сучасні психологи стверджують, що дві третини населення промислово-розвинутих країн вмирають від стресів. Довгі фізичні та психологічні навантаження, які перевищують норми, призводять до порушення функціонування окремих органів та до серйозних хвороб.[2]

Існують кілька близьких за змістом визначень терміну «стрес».

«Стрес» – це стан напруження, що виникає у людини під впливом сильних подразників.

«Стрес» – це неспецифічна захисна реакція організму у відповідь на несприятливі зміни навколишнього середовища.[1]

Типологія стресів:

- за тривалістю: гострий та хронічний;

- за впливом на організм: деструктивний (дистрес) та конструктивний (еустрес);

- за об'єктом впливу: фізіологічний або психологічний (емоційний).

Стрес має фізіологічні, психологічні, особистісні та медичні ознаки.

Фізіологічні ознаки стресу: «хекання», частий пульс, почервоніння або збліднення шкіри особи, збільшення адреналіну в крові, потіння.

Психологічні ознаки стресу: зміна динаміки психічних функцій, найчастіше уповільнення розумових операцій, розсіювання уваги, ослаблення функції пам'яті, зменшення сенсорної чутливості, гальмування процесу ухвалення рішення.

Особистісні ознаки стресу: повне придушення волі, зниження самоконтролю, пасивність і стереотипність поведінки, нездатність до творчих рішень, підвищена сугестивність, страх, тривожність, невмотивоване занепокоєння.

Медичні ознаки стресу: підвищена нервозність, наявність істеричних реакцій, непритомність, афекти, головний біль, безсоння.[3]

Наслідками дії на організм людини стресорів є: «синдром хронічної втоми», психосоматичні захворювання, що зустрічаються в практиці лікарів загального профілю, та психічні розлади невротичного рівня.

Захворювання внутрішніх органів і систем організму, що виникають внаслідок дії стресових чинників, отримали назву психосоматичних захворювань.

До найвідоміших психосоматичних захворювань належать: виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки; неспецифічний виразковий коліт; бронхіальна астма; гіпертонічна хвороба; мігрень; цукровий діабет;

тиреотоксикоз; ревматоїдний артрит; кропив'янка, нейродерміт, псоріаз; сексуальні розлади тощо.[3]

У стресовій ситуації стримані гнів, образа, страх чи розпач спрямовуються всередину, негативно впливаючи на роботу внутрішніх органів і мозку. Людина починає думати, що нічого не може змінити. Напруження призводить до негативних думок, тому стрес посилюється. Людина потрапляє в замкнене коло власних негативних емоцій. Так діє ефект самопідтримки стресу.

Для того, щоб створити для себе максимум психологічного комфорту, зберегти своє психічне та фізичне здоров'я потрібно:

- навчитися відповідно оцінювати події, не перебільшувати їх;
- значення, керувати своєю реакцією на події.
- прагнучи доброзичливих стосунків, не заводьте дружби з «важкими», нестриманими людьми;
- цінуйте радість справжньої простоти життєвого устрою;
- постійно зосереджуйте свою увагу на світлих сторонах життя. [4]

Підсумовуючи викладене, можна зазначити, що сьогодні поняття «стрес» набуло особливої актуальності, а уміння справлятися з ним перетворюється на нагальну потребу для кожної людини. Відомо, що стрес містить у собі велику руйнівну силу: він може знищити і успіх, і любов, і навіть, саме життя. Щоб цього не сталося ми повинні навчитися регулювати свою психічну та розумову діяльність, об'єктивно дивитися на події і правильно керувати стресом.

Література

1. Бенеш Г. Психологія: dtv-Atlas: довідник К. : Знання-Прес, 2007. 510 с.

2. Бережкова Л. В. Как сохранить здоровье нервной системы: советы невролога. К. : ОЛМА-ПРЕСС Экслібрис, 2002. 160 с.

3. Губенко І.Я. Основи загальної і медичної психології, психічного здоров'я та міжособового спілкування : підручник. К. : Медицина, 2013. 296 с.

4. Калошин В.Ф. Як долати стрес у педагогічній діяльності. Практична психологія та соціальна робота. 2004. No 8. С. 58—68.

СТРЕС. ШЛЯХИ ВИХОДУ З СТРЕСОВИХ СИТУАЦІЙ

Івах І.В.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології

Актуальність дослідження пояснюється тим, що стрес є невідкладною частиною нашого життя. Щодня кожен може зіштовхнутися з цим, тому потрібно правильно реагувати, щоб зберегти своє здоров'я та душевний спокій.

Стрес (у перекладі з англійської) означає «напруга, навантаження». Медики, психологи і фізіологи виділяють позитивні і негативні форми стресу. Позитивний стрес не несе ніяких негативних наслідків, він стимулює людину і тренує організм. Як правило, позитивний стрес – це хвилини щасливих переживань. Негативний стрес діє на організм руйнує, особливо якщо він має тривалу дію або весь час повторюється. В емоційному плані стрес проявляється спалахами гніву, депресією, підвищеною тривожністю, невдоволенням собою, почуттям провини. У поведінковому плані він проявляється втратою уваги до

зовнішнього вигляду, конфліктами, зайвої метушливістю або, навпаки, відчуженістю.[1]

Стрес має різні ознаки. Крім того, будь-який стрес обов'язково включає емоційну напругу.

Ознаки:

- частий пульс,
- почервоніння або збліднення шкіри особи,
- збільшення адреналіну в крові,
- потіння,
- уповільнення розумових операцій,
- неухильність людини,
- проблеми з пам'яттю,
- зменшення чутливості,
- зниження самоконтролю,
- важкість у прийнятті рішень,
- страх,
- тривожність,
- підвищена нервозність,
- істерика,
- втрачання свідомості,
- часті головні болі,
- постійне безсоння.

У ході розвитку стресу спостерігають три стадії:

1. Стадія тривоги (найперша стадія, виникає з появою подразника).

2. Стадія опору (настає у випадку, якщо стрес фактор, що викликав, продовжує діяти). Тоді організм захищається від стресу, витрачаючи "резервний" запас сил, з максимальним навантаженням на всі системи організму.

3. Стадія виснаження (знижується загальна опірність організму).[3]

Наслідки стресу.

Коли людина довго піддається стресу, то це може призвести до:

- Інсульту.
- Захворювання шлунково-кишкового тракту (виразка, порушення апетиту, запори, діарея)
- Імпотенції та інших сексуальних розладів.
- Прискоренню старіння, різкого погіршення стану волосся, шкіри, нігтів.
- Появі серцево-судинних захворювань (гіпертонія, тахікардія, стенокардія)
- Виникненню деяких шкірних захворювань, наприклад екземи.
- Стрес може стати причиною ракових захворювань в організмі людини.[2]

Важливі способи зняття психічної напруги:

1. Записуйте свої проблеми. Записуючи проблеми, ви перестанете знову і знову прокручувати їх у голові та виявите справжні джерела стресу. В результаті звільняться ресурси вашої короткочасної пам'яті, і ви зможете діяти ефективніше, коли в цьому виникне потреба.

2. Дивіться смішні відеоролики. Сміх зменшує стресову реакцію. Він знижує тиск і частоту пульсу, покращує циркуляцію крові, розслаблює м'язи та сприяє виробленню ендорфінів.

3. Якщо Ви працюєте за монітором – вимкніть його на 10 хвилин. Намагайтеся якнайчастіше відключатися — буквально. Замість того, щоб зайти у перерві до соціальної мережі або надіслати другу смс, вимкніть монітор, закрийте ноутбук і дайте очам відпочити.

4. Спробуйте метод прогресуючої м'язової релаксації. Ця техніка релаксації знімає м'язову напругу, що виникає внаслідок стресу. Вам потрібно напружувати, а потім розслабляти основні групи м'язів протягом п'яти секунд на кожну. Це допоможе уповільнити дихання та серцебиття, стабілізувати кров'яний тиск та розслабитися.

5. Погладьте собаку, або прогуляйтеся до парку, де вигулюють собак. Гра з собакою допомагає знизити кров'яний тиск, сприяє викиду в кров гормонів гарного настрою, таких як окситоцин, та зменшенню вироблення гормону стресу – кортизолу.

6. Перекушуйте, але не об'їдайтеся. Насправді здорове перекушування сприяє невеликому підвищенню цукру в крові і, як наслідок, гарному настрою. Головне — не тягнутися до коробки з пончиками, а вибрати їжу, яка довела свою ефективність у боротьбі зі стресом, наприклад, ягоди, горіхи, темний шоколад і вівсяні пластівці.

7. Глибоко дихайте. Це чудова можливість зняти стрес — швидко, ефективно та непомітно навіть у багатолюдному офісі. Просто вдихніть на чотири рахунки, а потім на чотири рахунки видихніть.

8. Слухайте музику. Музика, особливо класична, - це найпотужніший інструмент у боротьбі зі стресом, що допомагає знизити частоту пульсу, кров'яний тиск та рівень шкідливих гормонів стресу. А ще вона підвищує настрій та самооцінку.

9. Займіться медитацією. Кілька хвилин медитації на день можуть мати значний вплив на рівень стресу. Більше того, медитація покращує увагу та розумові здібності і навіть підвищує щільність сірої речовини у мозку.

10. Дивіться у вікно. Знайдіть кілька хвилин, щоб просто подивитися у вікно та помічати. Це допомагає розслабитися і сповільнити серцебиття.

11. Телефонуйте друзям. Коли ви спілкуєтесь з близьким другом, у вашому організмі знижується вироблення гормону стресу – кортизолу а розмова з коханою людиною може запустити так званий релаксаційний відгук.

12. Займіться якимось спокійним хобі. Вирішіть sudoku, витратите десять хвилин на в'язання, прочитайте

главу детективного роману, доглядайте за рослиною, це допомагає понизити стрес. [4]

Сучасному поколінню молоді дуже важливо адаптовуватися до різних ситуацій у житті та навчитися керувати своїми емоціями, боротися зі стресовими ситуаціями, щоб поліпшити стан свого душевного спокою .

Література

1. Селіє Г. Стрес без хвороб. К: ТОВ Лейла, 1994. 384 с.
2. Губачов Ю. М., Іовлев Б. В., Карвасарський Б. Д. та інші. Емоційний стрес в умовах норми та патології людини. Л., 2006. 297с
3. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
4. Коган Б. М. Стрес та адаптація. К: Знання, 1980 №10. 64с

ВПЛИВ СТРЕСУ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Степанова В.В.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної
психології ФПСР

Актуальність дослідження пояснюється тим, що стрес є нормальною частиною життя, а реакція на стрес є механізмом виживання, який змушує нас реагувати на загрози. Стрес може бути коротким, ситуативним і позитивним фактором, що мотивує, підвищує продуктивність, але якщо його переживати протягом

тривалого періоду часу, це може негативно вплинути на наше здоров'я та самопочуття. Наші біологічні реакції на стрес можуть погіршити наше фізичне та психічне здоров'я. Стрес впливає на всі системи організму, включаючи опорно-руховий апарат, дихальну, серцево-судинну, ендокринну, травну, нервову та репродуктивну системи.

Стрес (від англ. stress — напруга, тиск) — неспецифічна реакція організму у відповідь на дуже сильну дію (подразник) зовні, яка перевищує норму, а також відповідна реакція нервової системи. [4]

Ми можемо відчувати стрес як у своєму розумі, так і в тілі.

Зіткнувшись з небезпекою, наш організм починає працювати, виробляючи гормони, які підвищують частоту серцевих скорочень та кров'яний тиск, надають нам енергію та готують до боротьби. [1]

Чим довше триває стрес, тим гіршим є його вплив на наш розум і тіло.

Вплив стресу на кожен систему нашого організму:

Опорно-руховий апарат - наше тіло напружене, м'язи напружуються – це рефлекторна реакція на стрес – спосіб захисту організму від травм і болю.

Хронічний стрес змушує м'язи тіла перебувати в більш-менш постійному стані напруги. Коли м'язи напружені протягом тривалого періоду часу, це може викликати інші реакції організму і навіть сприяти виникненню розладів, пов'язаних зі стресом. [3]

Дихальна система- сильні емоції можуть проявлятися респіраторними симптомами, такими як задишка і прискорене дихання.

Серцево-судинна система – миттєвий або короточасний стрес, викликає збільшення частоти серцевих скорочень і сильніші скорочення серцевого м'яза, разом із виділенням гормонів стресу – адреналіну,

норадреналіну і кортизолу, які діють як посередники цих ефектів. Тривалий стрес може підвищити ризик гіпертонії, серцевого нападу або інсульту. [4]

Ендокринна система - хтось сприймає ситуацію як складну, загрозливу або неконтрольовану, мозок ініціює каскад реакцій, що залучають вісь гіпоталамус-гіпофіз-наднирники (ГГН), яка є основним рушієм реакції на ендокринний стрес. Це, призводить до збільшення вироблення стероїдних гормонів, які називаються глюкокортикоїдами, до їх складу входить кортизол, який часто називають «гормоном стресу».

Шлунково-кишкова система- кишечник має сотні мільйонів нейронів, які можуть функціонувати досить незалежно і постійно спілкуються з мозком, що пояснює здатність відчувати «метеликів» у шлунку. Стрес може вплинути на зв'язок між мозком і кишечником, і може викликати біль, здуття живота та інший дискомфорт у кишечнику.

Нервова система- вона має кілька відділів: центральний відділ, що включає головний і спинний мозок, і периферичний відділ, що складається з вегетативної та соматичної нервових систем. [4]

Вегетативна нервова система відіграє безпосередню роль у фізичній реакції на стрес і поділяється на глюкози (енергії цукру) в крові збільшуватися задля того щоб впоратися з надзвичайною ситуацією.

І СНС, і ПНС мають потужну взаємодію з імунною системою, яка також може моделювати реакції на стрес. Центральна нервова система особливо важлива для запуску стресових реакцій, оскільки вона регулює вегетативну нервову систему і інтерпретує події як потенційно загрозливі.

Хронічний стрес, коли стресові фактори діють протягом тривалого періоду часу, може призвести до тривалого виснаження організму. [2]

Управління стресом:

- 1.Зрозумійте, що викликає стрес у вас.
- 2.Визначте власні сигнали «Sos».
- 3.Відмовтеся від негативних способів подолання стресу.
- 4.Намагайтеся усунути стресори.
- 5.Розвивайте соціальну підтримку.
- 6.Зверніться за допомогою.
- 7.Плануйте свій час.
- 8.Змініть спосіб життя.
- 9.Дотримуйтеся здорового харчування.
- 10.Займайтеся регулярною фізичною активністю.
- 11.Дотримуйтеся гігієни сну.
- 12.Медитуйте.
- 13.Щодня робіть щось приємне для себе.
- 14.Розвивайте позитивне мислення.

Стрес негативно впливає на наше здоров'я. Є речі, які ми можемо зробити задля зменшення симптомів стресу та підтримки нашого фізичного та психічного здоров'я. [3]

Література

1. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
2. Гаммонд К. Мистецтво відпочинку. Як перевести подих у сучасному світі. Львів: Yakaboo Publishing, 2020. 256 с.
3. Мюллер М. Якщо ви пережили психотравмуючу подію. Пер. з англ.. Д.Бусько, наук. ред.. К.Явна (Серія «Сам собі психотерапевт»). Львів: Вид-во УКУ : Свічадо, 2014. 120 с

4. Наугольник Л. Б. Психология стрессу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МЕДИКО-СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

Бродська Л.Ю.

студентка 1 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Булгак Е.Д.

ст. викладач кафедри практичної та клінічної психології

Актуальність дослідження пояснюється тим, що для кращого поновлення організму після хвороби потрібен комплекс медичних, психологічних, соціальних, педагогічних, професійних, юридичних, державних, суспільних та інших заходів, за допомогою яких можна повернути потерпілих до звичайного життя і праці, відповідно до їх стану.

Для ефективності реабілітації спеціаліст повинен дотримуватися таких принципів:

1. Ранній початок реабілітаційних заходів. Це допомагає швидше відновити функції організму, попередити ускладнення і у випадку розвитку інвалідності – боротися з нею з перших етапів лікування.

2. Безперервність реабілітаційних заходів. Цей принцип покладений в основу ефективності реабілітації, тому що лише безперервність і поетапність реабілітаційних процесів є запорукою скорочення часу на лікування, зниження інвалідності й витрат на відновне лікування, довготривале матеріальне утримання інвалідів.

3. Комплексність реабілітаційних заходів. Під керівництвом лікаря реабілітація проводиться й іншими

спеціалістами: соціальним працівником, психологом, педагогом та інш.

4. Індивідуальність реабілітаційних заходів. Реабілітаційні програми складають індивідуально для кожного пацієнта, при цьому враховують: загальний стан, саме захворювання, вихідний рівень фізичного розвитку, психологічний стан, вік, стать, професію.

5. Необхідність реабілітації в колективі. Проходження реабілітації в

колективі собі подібних осіб морально підтримує пацієнта, нівелює дискомфорт, пов'язаний із наслідками захворювання.

6. Повернення пацієнта до активної праці. Це досягнення основної мети реабілітації, що робить особу матеріально незалежною, морально задоволеною, психічно стійкою, активним учасником громадського життя. [4]

Реабілітацію поділяють на три взаємозв'язаних види:

Медичну – фундамент реабілітаційного процесу. Від її ефективності залежать використання подальших видів реабілітації, їх тривалість та обсяг. Цей вид реабілітації спрямований на відновлення здоров'я, ліквідацію патологічного процесу, попередження ускладнень, відновлення або часткову компенсацію порушених функцій, протидію інвалідності, підготовку тих, які одужують та інвалідів до побутових і трудових навантажень. У переважній більшості реабілітацію завершують у медичних закладах.

Складовою і невід'ємною частиною медичної реабілітації є *фізична* реабілітація, завданням якої є: мобілізація сил організму, активізація захисних і пристосувальних механізмів, попередження ускладнень, прискорення відновлення функцій різних органів і систем, скорочення термінів клінічного й функціонального

відновлення, адаптація до фізичних навантажень, відновлення працездатності [2].

Одночасно проводять *психологічну* підготовку пацієнта до подолання труднощів, пов'язаних із хворобою і можливими наслідками до необхідної перекваліфікації. Ця підготовка передусе працетерапії, що починається під час медичної реабілітації.

Соціальна або побутова реабілітація – державно-суспільні дії, спрямовані на повернення людини до активного життя та праці, правовий і матеріальний захист її існування. Відповідні фахівці проводять заходи щодо відновлення соціального статусу особи шляхом організації активного способу життя, відновлення послаблених чи втрачених соціальних зв'язків, створення морально-психологічного комфорту в сім'ї й на роботі, забезпечення культурних потреб людини, відпочинку, занять спортом. [1]

Основні завдання реабілітації такі: повернути хворому самостійність у повсякденному житті; повернути його до колишньої роботи, якщо це можливо; підготувати хворого до виконання іншої роботи з повним робочим днем, відповідно до його працездатності, або, якщо це неможливо, підготувати до роботи з неповним робочим днем, або до праці в спеціальному закладі для інвалідів. [3]

Література

1. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія та практика. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 338 с.
2. Магльований А.В. Основи фізичної реабілітації. Львів, 2006. 150 с.
3. Медична та соціальна реабілітація: Навчальний посібник. І.Р. Мисули, Л.О. Вакуленко. Тернопіль, 2005. 420с.
4. Хейг Мет. Чому важко жити? Харків: Фабула, 2019. 256 с.

Підсекція «СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ»

ЕТАПИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА ПІД ЧАС НАВЧАННЯ

Ребечар Д.Г.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Варнава У.В

к. психол. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

У сучасних умовах соціальної роботи потрібен високий рівень фахової підготовки. Професіоналізм і самореалізація є найголовнішою частиною становлення соціального працівника як фахівця, для якого характерні індивідуальність, унікальність та фахова компетентність. Соціальний працівник, як професія соціальної сфери вимагає глибинної підготовки пов'язаною з комунікацією, вивчення права, соціології, психології, тощо. Однак, сам процес підготовки у цьому напрямку завжди є тривалим і суперечливим процесом формування на шляху професійної діяльності. Обов'язковою умовою побудови професіональних навичок виступають такі сфери діяльності як піклування, форми соціальної допомоги та соціальна підтримка людини у складних життєвих обставинах. Але незважаючи на значення та ефективність різних наукових пошуків, існує ряд проблем особистісного та професійного розвитку студента як професіонала за спеціальністю 231 «Соціальна робота».

В Україні існують різноманітні форми становлення соціального працівника під час навчання у таких закладах

як: заклади вищої освіти, коледжах, практичні методи роботи у загальноосвітніх закладах, також методи роботи соціального працівника у закладах додаткової освіти (соціально-педагогічні клуби, факультативи, курси помічників для майбутнього фахівця соціальної роботи) [3].

Е. Зеєр виокремлює такі етапи професійного становлення особистості: оптація (формування професійних намірів), професійна підготовка, професійна на адаптація, первинна та вторинна професіоналізація та професійна майстерність. Перші два етапи (оптація та професійна підготовка) відбуваються під час навчання. Наступний етап (професійна на адаптація) починається також під час проходження практики і продовжується вже після працевлаштування студента за фахом. На цих етапах необхідним є застосування таких форм та методів навчання, які дозволять студенту подолати можливі сумніви щодо правильності вибору спеціальності, переконатися у власних здібностях, засвоїти теоретичні аспекти фундаментальної підготовки майбутніх фахівців. Освітньо-професійна програма передбачає проходження різних видів практики в установах державного та недержавного сектору, спрямованої на здобуття організаційних, управлінських, адміністративних, експертних, контрольно-аналітичних, проектних, посередницьких та комунікативних вмінь та здатності розв'язувати складні задачі і проблеми у соціономічній сфері. [5]

Перший етап професійного становлення соціального працівника, під час навчання, на меті має залучення колишнього школяра до нових форм навчання в університеті. Умови в яких опиняється колишній абітурієнт суттєво відрізняються від шкільного навчання і суттєво можуть вплинути на його професійні наміри (оптацію). Поведінка студентів в цей період характеризується відсутністю чітко диференційованого відношення до своїх

соціальних ролей (певна кількість яких є новими для них), високим рівнем конформізму та відсутності чіткої ієрархії пріоритетів у новому середовищі. А розуміння особливостей навчання з використанням ZOOM та Google meet з мінімальною кількістю зустрічей на парах Off-line в умовах з початку COVID-19, а тепер і в умовах військового часу, значно ускладнює цей процес. І як вже було зазначено, проблема мотивації навчання. З урахуванням наявності можливих сумнівів у правильності вибору майбутньої професії, процес успішного засвоєння знань можливий тільки за умови високої мотивації до навчання, високої авторитетності навчального закладу, професійності та харизматичності викладачів, наявності цікавих, спільних із старшими курсами, заходів, тощо.

Під час наступного етапу, метою професійної підготовки соціальних працівників є: створити оптимальний освітньо-виховний простір для особистісного формування майбутнього спеціаліста соціальної роботи, забезпечення діагностики з метою визначення відповідності рівня професійної підготовки освітньо-кваліфікаційним стандартам, визначення спеціалізації та майбутнього місця роботи. Однією з головних ознак професійної готовності майбутніх фахівців є здатність до вирішення складних спеціалізованих завдань та практичних проблем у сфері власної професійної діяльності або в самому процесі їх навчання, що передбачає застосування теорій та методів соціальної роботи, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов. У процесі навчання майбутніх спеціалістів та практичної підготовки, студенти повинні набувати певних знань (включаючи знання сучасних досягнень) та вміння розв'язання складних чи непередбачуваних завдань та проблем у спеціалізованих сферах професійної діяльності та/або навчання, що передбачає збирання та інтерпретацію інформації, вибір

методів роботи та різноманітних інструментальних засобів, застосування підходів до інновацій. Всі перераховані етапи підготовки майбутнього соціального працівника дають змогу отримати широкий спектр знань, умінь та навичок.

Щодо професійної підготовки фахівців з соціальної роботи, відповідно до освітньо-професійної програми для підготовки здобувачів вищої освіти за спеціальністю 231 «Соціальна робота» підготовка випускника своєю метою ставить розвиток конкурентоспроможного, інноваційно-орієнтованого професіонала у галузі соціальної роботи. Випускник повинен бути здатний до розв'язання складних задач та проблем при невизначеності умов та вимог з використанням наукових досліджень і ще повинен бути здатний до здійснень інновацій. Отримати навички встановлювати ефективні взаємовідносини і зв'язки, створювати можливості для формування інноваційної моделі розвитку соціальної сфери, просувати гуманістичні цінності. Демонстрація ініціативи, самостійності, оригінальності, генерування нових ідей щодо розв'язання різноманітних завдань та непередбачених умов.

У подальшому, авжеж, існує певні нюанси професійного становлення особистості. Також, варто врахувати кризи навчання, які властиві всім студентам не залежно від профілю навчання. Наприклад, аналіз динаміки криз фахового навчання майбутніх соціальний працівників дозволяє виокремити ряд типових кризу, які пов'язані не тільки з навчанням, а і віковими особливостями студентства, особливостями сімейного виховання студента, тощо. Серед основних, ми можемо виділити: криза професійних вагань та правильності вибору професії; криза зменшення залежності від батьківської родини; криза романтичних стосунків; криза складних ситуацій під час навчання; криза можливих сімейних проблем студента; криза пандемії та війни (екзистенціальних змін

особистості); криза «виходу у світ» після завершення навчання у вищі, тощо. [4]

З вищесказаного можна зробити висновок щодо професійного становлення соціального працівника – це безперервний процес розвитку соціального працівника як професіонала, та формування професійних умінь, навичок, особистісних якостей майбутнього спеціаліста, розвиток як кваліфікованого спеціаліста у соціальній сфері [1]. Дуже важливо, щоб під час навчання і сам студент розумів, що 231 «Соціальна робота» вимагає постійного удосконалення особистості майбутнього фахівця, треба постійно бути проінформованим в змінах в законодавстві, та інноваціях. Це процес постійної самореалізації, самовдосконалення у своїй сфері, нові шляхи роботи з людьми. Тому етапи професійного становлення соціального працівника під час навчання важливі для випуску дійсно кваліфікованих професіоналів в сфері соціальної роботи

Література

1. Варнава У.В. Методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни «Арт - технології у соціальній роботі» для студентів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 231 «Соціальна робота». Одеса: Вид. «Колібри», 2021. 32 с.

2. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. За заг. ред. І. Д. Зверевої. К., Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.

3. Поліщук В.А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід : посібник. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2003. 184 с.

4. Столярчук О.А. Дослідження динаміки криз фахового навчання майбутніх учителів URL: <https://cutt.ly/lKtbQCz> (дата звернення 31.05.2022)

5. Освітньо-професійна програма «Соціальна робота». URL: <https://cutt.ly/7Ktbckq> (дата звернення 31.05.2022)

ПРЕДИКТИ СВІДОМОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОЇ ОБДАРОВАНOSTІ

Михайлова А.Р.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Варнава У.В

к. психол. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

В наш час, навіть в умовах війни, соціальна робота з обдарованими дітьми також актуальна, їх супровід та підтримка. Жахи військових подій назавжди залишаться відбитком у їх душах, а втрата часу на шляху розвитку дитини, може назавжди зачинити дорогу у майбутнє самореалізації обдарованої дитини. Не рідко підтримка реалізується з боку держави у вигляді короткострокових чи довгострокових програм, іноді тільки альтруїзм соціальних працівників, соціальний педагогів, викладачів допомагає не втратити можливість на розвиток талановитих дітей.

Обдарованість – це наявність потенційно великих здібностей у будь-якої людини [4]. Сама обдарована дитина – цедитина, яка виділяється яскравими очевидними досягненнями в тому чи іншому виді діяльності. При народженні дитина потрапляє в середу навколишніх факторів, що впливають на її розвиток. Подальше становлення обдарованої особистості також залежить від того, в яких умовах, в якому оточенні, з яким відчуттям росте дитина.

Умови свідомого ставлення до власної обдарованості являють собою те, наскільки обдарована дитина приймає себе, розуміє свою значущість, взаємодіє з оточенням і реалізує свою обдарованість. При цьому умови є головним фактором, який може впливати на усвідомлення як позитивно, так і негативно. Є кілька речей, які мають

вагомий вплив у обдарованої дитини на усвідомлене ставлення до власних особливостей та відмінності від інших однолітків.

При аналізі літератури одну із ключових ролей відіграє сім'я та відносини всередині неї, довірчі відносини між батьками та обдарованою дитиною, вільна, не загострена атмосфера є сприятливою психологічною базою для розвитку обдарованої особистості. Негативний слід залишають конфлікти між батьками, неприйняття у дитини обдарованості або мало приділеної потрібної уваги, (або навпаки гіперопіка), як результат, дитина страждає від переживань всередині себе, що може призвести до внутрішньо особистісного конфлікту і в його поведінкових аспектах також відбуваються зміни - схильний до агресії, покірність, страх. [1]

Також не менш важливим фактором є вікові особливості розвитку особливої дитини вони розвиваються гармонійно і дисгармонійно (тільки в одній області). На сьогодні, чисельними дослідженнями доведено, що у творчо обдарованих чи академічно обдарованих дітей йде випередження норм вікового розвитку, який припадає на 5-6 років. Інші сфери розвитку - емоційна, соціальна, фізична будуть цілком звичайними за своїм рівнем, тому що не встигають за стрімким розвитком - що призводить до дисгармонії.[2]

За іншим аспектом розвитку є система інтересів, яка відрізняється у обдарованих дітей та їх однолітків. Головну позицію тут займає практична спрямованість цих здібностей. Пізнавальний розвиток обдарованих дітей відбувається за допомогою інших сфер. Якщо розглядати комунікацію серед однолітків, то у деяких обдарованих дітей на це є менше часу і місця, ніж у дітей з лідерськими здібностями.

Не слід ігнорувати вагомий вплив вчителів і педагогічної діяльності на свідоме ставлення до власної обдарованості. Наявність конфліктів у взаємовідносинах з батьками та однокласниками на тлі якості учнівсько-педагогічних відносин може значно вплинути на відповідальне відношення до власного розвитку, навчання, педагогічного вкладу. Професіоналізм і усвідомленість у цій темі допоможуть підібрати технології роботи з обдарованою дитиною без її травматизації, шляхом знецінення її здібностей або ігнорування того аспекту, що дитина схильна до чогось більше, ніж інші. Вчителів часто вводить у ступор той факт, що дитина може бути розвинена фізично, мати в цій справі успіхи, але зовсім не розуміти гуманітарні науки. Більшість реагують не компетентно, що призводить до закритості дитини та заниженої самооцінки, а факт був у тому, що обдарована дитина обдарована добре лише фізично. Консультативна, тренінгова робота з обдарованою дитиною, яка спрямована на розвиток можливостей, психологічних навичок, на встановлення та підтримку стосунків з оточуючими, вирішення конфліктів, розуміння своїх почуттів та інших - є основними завданнями для соціального педагога, класного керівника, вчителя.[5]

Не можна не помітити, що важливу роль займає комунікація зі своїми однолітками. Адже вміння спілкуватися з іншими дітьми формує особливу дитину як особистість та прищеплює їй навичку комунікації. Здебільшого стосунки у обдарованої дитини з однолітками різні. Буває моменти коли захоплення між ними настільки різні, що дві сторони перебувають у конфлікті (що може призвести до булінгу) або ставляться до цього нейтрально. Іноді обдарована дитина через низький рівень навичок спілкування або взаємодії з іншими не може налагодити контакт. А буває навпаки, обдарована дитина є

прикладом наслідування, є лідером серед однолітків, за яким слідує.[3]

Підсумовуючи усі фактори, ми можемо зробити висновок:

- вирішальними для формування свідомого відношення до власної обдарованості є наступні фактори: сім'я, її оточення (друзі,однолітки), вікові особливості, педагогічний вплив з боку вчителів.

- розвиток кожної обдарованої дитини вагомий у їх подальшому житті, без відомого відношення до власних особливостей вона втратить свої задатки.

- створення умов, що забезпечують виявлення, розвиток обдарованих дітей та реалізацію їх потенційних можливостей, є однією з пріоритетних завдань сучасного суспільства.

Талановиті, обдаровані діти це потужний ресурс у суспільному розвитку, вони здатні визначити перспективи соціально-економічного, культурного та духовно-морального перетворення всієї країни після війни. Командна робота батьків, педагогів, благодійних центрів, психологів, спонсорів - є найкращим помічником для дитини в усвідомленому ставленні до власних перспектив розвитку обдарованості. За допомогою комплексного підходу можна вирішити проблеми розуміння своєї обдарованості та реалізувати її у повній мірі.

Література

1. Варнава У, Івах І. Вплив насилля на формування особистості дитини. Збірник матеріалів II міжнародної наук. – практ. інтернет-конф. «Тенденції та перспективи розвитку психології та соціальної роботи в сучасному суспільстві», м. Одеса, ОНУ імені І.І.Мечникова, 19-22 листопада 2021 р., С.267-270. URL:<https://cutt.ly/JJkCsIP> (дата звернення 31.05.2022)

2. Пасічнюк Ю. Особливості організації роботи з обдарованими дітьми в закладі загальної середньої освіти. URL:<https://cutt.ly/jJkZBDK> (дата звернення 31.05.2022)

3. Турчина І.С., Тополь Є.В. Дитяча обдарованість як психолого-педагогічна проблема. URL: <https://cutt.ly/vJkZCjW> (дата звернення 31.05.2022)

4. Сойнова Н.І. Обдарована дитина: проблеми та перспективи. URL: <https://cutt.ly/sJkZLHy> (дата звернення 31.05.2022)

5. Демченко П.О. До проблеми використання понять «обдарована дитина» і «дитяча обдарованість». URL: <https://cutt.ly/IJkZmka> (дата звернення 31.05.2022)

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО ІМІДЖУ СОЦІАЛЬНОЇ СЛУЖБИ

Колбасіна С.Г.

студентка 3 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кравець Г.В.

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

У тезах обґрунтовано необхідність визначення пріоритетних складників для формування позитивного іміджу соціальної служби. Саме він демонструє сформований суб'єктивний образ представників соціальної служби, який утворився у свідомості громадськості під враженням від них самих та їх професійної діяльності.

Актуальність дослідження обумовлена потребою вивчення та аналізу сучасного стану іміджу соціальної служби в Україні. На сьогоднішній день у суспільній свідомості дедалі більше закріплюється уявлення про імідж як певну цінність, від якої залежить успішність діяльності

окремої особи, групи людей чи організації, або навіть держави. Це поняття активно використовується у засобах масової інформації, у системі маркетингу та реклами, а також у зв'язках із громадськістю. Поряд з ним, як синоніми, використовують близькі за значенням слова: рейтинг, репутація, образ, ставлення, слава, популярність, престиж, авторитет.

Імідж - це портрет організації, який знаходить своє відображення у свідомості людей.

Імідж соціальної служби - це стійкий, спрямований на створення, підтримку і посилення позитивної громадської думки про установи системи соціального захисту населення, якість соціальних послуг забезпечення вільної взаємодії.[1]

Сучасні фахівці трактують імідж і як загальне враження, яке справляє особистість. Прийнято виділяти три великі групи: *індивідуальний, колективний і предметний іміджі*. [2]

Складники позитивного іміджу соціальної служби [3]: для покращення *внутрішнього іміджу* в соціальній службі необхідно створити *високопрофесійний кадровий ресурс*, якщо внутрішній імідж соціальної служби буде побудовано грамотно, тоді більшість корпоративних питань вирішуватиметься без включення керівника.; *імідж послуг* - важливо передбачити заходи, які спонукатимуть людей залишати чесні та позитивні відгуки про установу; *імідж інформаційної доступності* - побудована система інформування та трансляції досвіду, тобто всі установи соціальної сфери мають власний сайт в Інтернеті, власні сторінки в соціальних мережах. [1]; *формування «зовнішнього іміджу» установи* за рахунок вибудовування надійних та ефективних зовнішніх зв'язків соціальних служби; *імідж керівника установи* - це та людина, через яку вибудовується більшість зовнішніх зв'язків установи.

Підсумовуючи вище зазначене ми можемо зробити наступний висновок: що важливими чинниками, за якими громадянами оцінюють діяльність соціальних служб, є якість послуг, доступність їх отримання та своєчасність. Тому основними механізмами створення позитивного іміджу є заходи цифровізації інформації та послуг, що дозволяє надавати їх швидко та оперативно, збільшуючи рівень комфортності їх отримання для своїх громадян. Таким чином, установі необхідно систематично оцінювати та коригувати свою діяльність зі створення власного іміджу, щоб розраховувати на довготривалий успіх.

Література

1. Гаман Т. В., Андрійчук О. А. Роль і значення зв'язків з громадськістю у формуванні позитивного іміджу органів державної влади. Університетські наукові записки. 2016. № 4 (40). С. 408- 415.
2. Попова В.В. До питання про співвідношення понять «імідж професії» «професійний імідж», «образ професії» 2013. С. 185-189.
3. Попович А.М. Соціальна робота як об'єкт іміджу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Соціальна робота. 2019. Вип. 29. с.167–170.

МАС-МЕДІА ЯК ІНСТРУМЕНТ КОМУНІКАЦІЇ У ЗВ'ЯЗКАХ З ГРОМАДСЬКІСТЮ

Гарбулінській Г.О.

студент 3 курсу бакалавра
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Кравець Г.В.

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

Тези присвячені актуальній темі використання засобів масової інформації в якості інструменту реалізації завдань паблік рилейшнз. Зміст процесу паблік рилейшнз зводиться до впливу на громадську думку та формулювання позитивного іміджу організації.

Вивченню особливостей взаємодії паблік рилейшнз та ЗМІ присвячені праці провідних іноземних та вітчизняних вчених.

Так, В. Моїсєєв [3] досліджує пресу як засіб реалізації завдань паблік рилейшнз, М. Гундарін [2] розглядає відносини зі ЗМІ (медіа рилейшнз) як напрям діяльності зв'язків з громадськістю, Г. Мельник вивчає форми, принципи та зони відповідальності взаємодії структур паблік рилейшнз і ЗМІ, О. Дерев'янка та Т. Ковтун [1] дослідили ефективність взаємодії паблік рилейшнз та ЗМІ.

Метою дослідження є вивчення особливостей взаємодії паблік рилейшнз із ЗМІ, розкриття основоположних принципів і напрямів взаємовідносин, пошуку шляхів налагодження постійних, довірливих і ефективних відносин.

Паблік рилейшнз, як особлива функція управління, сприяє налагодженню і підтримці спілкування, взаєморозуміння та співробітництва між організацією і громадськістю, рішенням різних проблем та спірних питань. Одним із важливих завдань паблік рилейшнз, як науки та мистецтва, є управління громадською думкою.

Зміст процесу паблік рилейшнз зводиться до впливу на громадську думку та формування позитивного іміджу, що є можливим завдяки реалізації наступних завдань:

- створити громадську думку (у випадку якщо вона відсутня);
- переконати громадськість змінити власну думку на користь організації (у випадку вже сформованої громадської думки);

- підкріпити думку громадськості або трансформувати наявну думку у більш сприйнятну;

- стимулювати виникнення громадської думки з нових проблем, що цікавлять організацію.

З метою управління громадською думкою піармени звертаються до найрізноманітніших засобів донесення інформації до широких кіл громадськості.

Серед таких засобів слід виділити ЗМІ, які виступають не тільки як постачальники інформації населенню, а й є одним із системоутворюючих чинників формування масової свідомості і поведінки.

Напрямок діяльності щодо побудови відносин із засобами масової інформації називається медіа-релейшнз. Це окрема сфера публік релейшнз, свого роду мистецтво взаємодії бізнесу, політиків, державних та громадських організацій, з одного боку, і представників ЗМІ – з іншого. Медіа-релейшнз розглядається в багатьох дослідженнях як управління інформацією, система регулярного інформування громадськості через ЗМІ.[1]

Заклади соціального захисту населення не можуть ігнорувати публік релейшнз, розуміючи його вплив на ефективність їхньої діяльності. У цьому зв'язку робота із громадськістю повинна займати важливе місце в маркетингу соціальних послуг.

Провідною PR-технологією в системі закладів соціального захисту населення є соціальна реклама – інформація з питань здорового способу життя, охорони здоров'я, екології, збереження енергоресурсів, профілактики правопорушень, соціального захисту та безпеки населення, яка не має комерційного характеру і спрямована на дітей, підлітків, молодь, жінок, різні категорії сімей.

Надзвичайно цінним інструментом PR в сучасних умовах є ЗМІ, які володіють цілим арсеналом прийомів, за

допомогою яких відбувається вплив на формування громадської думки.

Стратегічним завданням публік рилейшнз є управління інформацією, яка постачається організацією до ЗМІ, та управління тими повідомленнями, які розповсюджують ЗМІ на підставі отриманої інформації.

Література

1.Дерев'янка О. Г. Медіа-релішнз : ефективність взаємодії PR та ЗМІ. Інформаційне суспільство. 2015. Вип. 22. С. 21–27.

2.Гундарін М. В. Теорія та практика зв'язків з громадськістю: основи медіа-релішнз. М.:ФОРУМ: ІНФРА-М, 2007. 336с

3.Моїсєєв В. А. Паблік рілейшнз, теорія та практика. М.: ТОВ «ІКФ Омега-Л», 2001. 376 с

ВПЛИВ COVID-19 НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЛЮДИТИ У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Ангельчук А.І.

студентка 1 курсу магістратури

спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Смокова Л.С.

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

Пандемія коронавірусу, яка охопила світ у 2020 році, докорінно змінила українців. Причому зміни торкнулися і роботи та доходів, і навіть таких речей, як спосіб життя, дозвілля і спілкування. Пандемія COVID-19 та пов'язані з нею карантинні обмеження стали серйозним викликом для людей. З початку 2020 року по теперішній час через пандемію COVID 19 люди з усього світу відчувають

високий рівень стресу і занепокоєння. Деякі фактори, що сприяють зростанню напруженості, є безробіття, що призводить до втрати доходу, хвороба, соціальна ізоляція, смерть члена сім'ї через вірус, невпевненість у майбутньому, безпорадність і відсутність індивідуального контролю над ситуацією, з якою зіткнулися українці.

Бідність – чи не найголовніша проблема, я якою спіткнулися громадяни України в період пандерії COVID-19. Опираючись на данні Міністерства фінансів України, з березня 2020 року переважна більшість українських родин відчувала фінансові труднощі. Під час пандемії збільшилась кількість безробітних громадян. Якщо вірити статистиці, то починаючи з весни 2020 року не працює кожен десятий працездатний громадянин, порівняно з 2019 роком, коли непрацюючим був кожен дванадцятий. Вже зараз безробіття в Україні досягає рекордного рівня: за час карантину лише офіційно за допомогою до держави звернулося 90 тисяч українців, загалом кількість безробітних могла зрости на 1,3 мільйона осіб (за підрахунками Торгово-промислової палати).

На початку карантину, стала актуальна проблема зниження доступності купівлі базових товарів: продуктів харчування, побутової хімії та інших необхідних товарів. За даними КМІС, 29% населення турбувалось через зростання цін на продукти харчування. Ажіотажним попитом спостерігалось зростання цін на окремі групи товарів, зокрема крупи, м'ясо та медичні товари, що знизило споживчі можливості окремих груп населення та доступність до найнеобхідніших товарів. В результаті щонайменше 2 % населення України (за даними агентства InfoSapiens) у березні 2020 року постраждали від зростання цін та дефіциту товарів через загрозу епідемії коронавірусу, тоді як в квітні вже 4 % мали складнощі із купівлею харчів та необхідних у побуті речей. Станом на середину квітня

2020 року внаслідок запровадження карантину 13,9 % українців змушені були відмовляти собі в товарах повсякденного попиту.

Труднощі, з якими довелося спіткнутися українцям, було зниження фінансової спроможності для оренди житла. Втрата основного джерела доходу чи його частини породжує додатковий ризик для орендарів житла – необхідність пошуку нового житла. Так, за даними столичного агентства нерухомості, до введення карантину найбільший попит у Києві мали 2-х і 3-кімнатні квартири в Дарницькому, Голосіївському і Печерському районах, а 42 % цінового діапазону становили від 500 до 1000 доларів / місяць, через введення карантину операції з оренди житла впали на 32 %.

Не менш вагомою соціальною проблемою в цей період було погіршення соціальної стабільності та зростання криміналізації соціального середовища. Однією із загроз запровадження та подовження карантину через коронавірус було збільшення кількості крадіжок у магазинах (56 %), нападів на вулицях (46 %) та сприятиме підвищенню мародерства (45 %).

Не менший вплив пандемія мала і на відпочинок населення. На Українці значно рідше проводили дозвілля за межами домівок: в ресторанах, закладах культури, в салонах краси, нічних клубах, спортивних комплексах тощо. Спершу через карантинні заходи, коли цей бізнес просто не працював. Потім – через страх отримати інфекцію і правила соціального дистанціювання в усіх подібних місцях: держава почала регламентувати кількість квадратних метрів на кожного відвідувача.

Пандемія Covid-19 триває вже другий рік, що суттєво вплинуло на сферу культури в Україні. Однією з особливостей сектору культури є масові заходи, зокрема фестивалі, бієнале, концерти, кінопокази, вистави. Водночас

пандемія COVID-19 спричинила хвилю закриття закладів культури та трансформацію культурних подій. Під час першого локдауну навесні 2020 року організатори більшості культурних заходів в Україні скасували або перенесли їх на пізніший час. Невелика частина культурних інституцій одразу перенесли свої активності в онлайн-формат. Згодом більшості культурних інституцій і організацій як в Україні, так і поза її межами довелося адаптувати свої заходи під цифровий формат, часто без попередньої підготовки або навичок проведення подій онлайн.

Незважаючи на те, що з 12 березня Україна запровадила загальнонаціональний карантинний режим, закрила освітні установи та скасувала проведення масових заходів, заборонила всі повітряні та залізничні перевезення, пізніше тимчасово закрила всі заклади харчування, спортивні зали, торгові центри, українці зуміли адаптуватись на звикнути до таких обмежених умов життя. Ми всі, як громадяни України, у тому числі молоді люди, стикнулись з низкою безпрецедентних проблем, які розірвали тканину нашого суспільства та завдали незліченної шкоди та людських страждань. Позитивне ставлення, використання технологій для спілкування та підтримки зв'язку, ведення здорового способу життя та використання інноваційних механізмів адаптації – все це, стало для усіх важливими аспектами в даній ситуації для захисту нашого ментального здоров'я та благополуччя.

Література

1. Дембіцький, С. С., Злобіна, О. Г., Сидоров, М. В.-С., Мамонова, Г. А. Стан психологічного дистресу серед різних соціальних груп в Україні під час пандемії COVID-19. Український соціум. № 2(73). 2020р. С. 74-92.

2. Костенко, Н. Ризики для інформаційної безпеки. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Вип. 6(20) Київ: ІС НАН України. 2019р. С. 147-158.

3. Черенько, Л.М., Полякова, С.В, Шишкін, В.С. та ін. Вплив коронавірусної кризи на бідність: перші наслідки для України. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи, НАН України. 2020 р. URL: https://idss.org.ua/arhiv/poverty_forecast.pdf (дата звернення 31.05.2022)

4. Боброва, А., Ломоносова Н. Коронавірус і соціальний захист: між реформою і кризою. 2020 р. URL: <https://bit.ly/3BVpJR6>. (дата звернення 31.05.2022)

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА РОЗВИТОК ДИТИНИ

Дехтярь А.В.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Дяченко О.В.

к. політ. н., доцент кафедри соціальної роботи ФПСР

Діти не рідко є об'єктом соціальної роботи та стають важливою ланкою в рішенні соціальних проблем. Соціальне середовище діє не тільки як обставина, умова розвитку, а як його джерело, оскільки в ньому є все, чим повинна оволодіти дитина. Воно складається не тільки з безпосереднього оточення дитини, а становить єдність макросередовища, мезосередовища, мікросередовища. У різні періоди дитинства компоненти соціального середовища по-своєму впливають на розвиток особистості. Від цього залежить чи сформується дитина правильно, або в неї будуть виникати вади в поведінці чи взагалі девіантність. На формування особистісних якостей дитини значною

мірою впливає атмосфера в її сім'ї: чи однакова позиція у батьків; виявляють до дитини переважно суворість і вимогливість чи ніжність і вимогливість; наскільки теплі дружні стосунки в сім'ї тощо. Життєвим досвідом і наукою доведено, що діти, які виховуються в доброзичливій, демократичній атмосфері, мають багато переваг у своєму психічному розвитку. Умови воєнного стану у країні не можуть не впливати на емоційний фон у родині. Тобто, від того як батьки реагують на критично стресові ситуації залежить як їх сприймає дитина. Це відображається не завжди відразу та не завжди водночас. З досвіду попередніх воєнних дій у світі можна помітити, що наслідки психологічних травм іноді виявляються набагато пізніше.

Війна впливає на дітей так само, як і на дорослих, але також і по-різному. По-перше, діти залежать від турботи, співчуття і уваги дорослих, які їх люблять. Їх прихильність часто порушується під час війни із-за втрати батьків, крайньої заклопотаності батьків захистом і пошуком коштів для існування для сім'ї, а також емоційної недоступності депресивних або розсіяних батьків. Дитина може знаходитися на заміщаючій опіці у когось, хто мало про нього піклується - у родичів або в дитячому будинку. Певна частина постраждалих від війни дітей втрачає всякий захист дорослих - "діти без супроводу", як їх називають в ситуаціях біженців.

По-друге, дії в дитинстві можуть несприятливо вплинути на життєвий шлях дітей в набагато більшому ступені, ніж дорослих. Розглянемо дітей, які втрачають можливість отримати освіту під час війни, дітей, які вимушені переселятися в табори біженців або переміщених осіб, де вони роками в жахливих умовах чекають відновлення нормального життя, якщо вона коли-небудь оновиться. Розглянемо дитину-інваліда на війні; вони можуть, на додаток до втрати кінцівок, зору або

пізнавальних здібностей, втратити можливості вчитися і вести громадське життя. Згвалтована дівчина може бути маргіналізовано своїм суспільством і втратити можливості вийти заміж. Через довгий час після закінчення війни ці життя ніколи не досягнуть того потенціалу, який у них був до ударувійни.

В такі часи важливо контролювати свій емоційний стан, але це також дуже складно. Тому то є багато прикладів, коли до укриття приходили волонтери та розважали діточок. Ці дії несуть за собою дуже позитивний вплив, тому що батьки в той час могли відпочити наскільки це було можливо, а для дітей були створені умови практично як у звичайні часи, тим самим це допомогло розвантажити мозок та психіку від постійних стресів.

«Під час війни порушуються всі права дитини: право на життя, право бути з сім'єю і громадою, право на здоров'я, право на розвиток особистості, а також право на турботу і захист», – зазначається у звіті ООН 1996 року «Вплив збройного конфлікту на дітей».

Важливо відмітити, що згідно з законодавством України психологічним насильством є моральні та психологічні страждання (травми) дитини, що не потребують доведення, і які вона перенесла внаслідок її проживання/перебування в умовах воєнних дій, збройних конфліктів, тимчасової окупації, її внутрішнього переміщення, залишення свого місця проживання/перебування у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, а також загибелі (зникнення безвісти), потрапляння у полон, смерті внаслідок поранення, контузії або каліцтва, отриманих у населеному пункті, що знаходиться на території бойових дій. Тобто доведено те, що на рівні закону підтверджено великий вплив воїни у країні на дитячий розвиток.

У висновку треба зазначити, що результатив впливу військових дій слід відстежувати, як протягом війни та й тривалий час після завершення. Не лише на рівні міських установ, а й на рівні держави.

Література

1. Машел Г. Вплив збройного конфлікту на дітей: доповідь експерта Генерального секретаря ООН. Нью-Йорк: Організація Об'єднаних Націй; 1996. URL: http://www.unicef.org/graca/a51-306_en.pdf (дата звернення 31.05.2022)

2. Лукашенко М. Ю. Травматичний досвід військових дій як чинник девіантної поведінки URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15998/1/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%201%2824%292019_p032-038.pdf (дата звернення 31.05.2022)

3. Закон України «Про охорону дитинства» від 26.04.2001 № 2402-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення 31.05.2022)

4. Постанова «Про затвердження Порядку надання статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів» від 5 квітня 2017 р. № 268 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/268-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення 31.05.2022)

СОЦІАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА ЯК ФЕНОМЕН

Дуран А.В

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Дунаєва Л.М.

д. політ. н., професор кафедри соціальної роботи ФПСР

В процесі соціалізації молоді основною постає проблема формування особистості людини, а не використання інформаційних технологій. На жаль, в сучасній Україні проблема формування особистості підмінюється проблемою формування компетентностей. В новітніх освітніх законах введено як ключове поняття «освітній процес» замість поняття «навчально-виховний процес», яке протягом десятиліть визначало характерні риси радянської системи освіти.

Соціалізація — комплексний процес та результат засвоєння й активного відтворення людиною соціально-культурного досвіду (знань, цінностей, норм, моралі, традицій тощо) на основі її діяльності, спілкування і відносин, обов'язковий фактор розвитку особистості. Виступає одним із основоположних соціальних процесів, що забезпечує повноправне існування людини всередині суспільства. Її суть зводиться до поєднання в процесі соціалізації особи адаптації та відособлення, тобто збереження суб'єктності людини в умовах певного суспільства.

Можна виділити зовнішні й внутрішні механізми процесу соціалізації молоді.

Зовнішніми механізмами процесу соціалізації молоді є: 1) засвоєння соціального досвіду, соціальних ролей,

установок і цінностей; 2) соціальна взаємодія й міжособистісне спілкування; 3) вплив референтної групи або соціальної ситуації. Внутрішніми механізмами є такі: 1) ідентифікація як процес ототожнення зі значущим іншим і формування особистісної та соціальної ідентичності; 2) самоатрибуція – приписання собі певних соціальних якостей; 3) рефлексія – критичне осмислення індивідом своїх соціально-психологічних якостей і патернів поведінки в проблемно-конфліктних ситуаціях соціальної взаємодії; 4) соціальне порівняння; 5) інтеріоризація як засвоєння оцінок інших людей соціальних і психологічних якостей особистості в процесі соціальної взаємодії.

Адаптаційні можливості молоді найкращі для пристосування до оновлених умов інформаційного суспільства. Адже ця вікова категорія, на відміну від старшого покоління, краще засвоює нові інформаційні технології та є їх основним користувачем, через психовікові особливості молоді люди краще сприймають нову інформацію.

Також необхідно зазначити, що в процесі медіасоціалізації перебудовуються всі основні сфери життєдіяльності людини: інформаційна, змінюються форми та характеристики освітнього процесу, дозвілля, професійна сфера і так далі. Крім того, сучасні медіа впливають на засвоєння соціальних норм, формування ціннісних орієнтацій та найчастіше виступають засобом неформальної освіти.

Відсутність медіа грамотності дозволяє молодому поколінню «загрузнути» у інформаційному потоці. Особливостями процесу соціалізації у інформаційному суспільстві є постійне навчання, здобуття знань, які дозволять орієнтуватися у соціальній дійсності, «фільтрувати» інформаційний потік, раціонально та ефективно використовувати отриману інформацію,

спрямовувати свою діяльність на творення, а не на руйнування.

Ідеалізація будь якої зі складових сучасної соціальної системи, зокрема освіти або засобів масової комунікації є хибною. З одного боку, технічний прогрес не є достатньою умовою набуття культурного сенсу та якісного змісту засобами масової комунікації, з іншого, завдяки новим технологіям освіта може отримати культурний імпульс та виступити в якості інтелектуального середовища, в межах якого і за допомогою якого можна інтерпретувати сучасні зміни.

Використання інформаційних технологій в процесі соціалізації молоді є важливим, але не визначальним чинником, оскільки ці технології забезпечують запити споживача, формують самого споживача і споживацьке суспільство, але вони не здатні самі по собі формувати особистість.

Література

1. Городецька О. Вплив медіа-інформаційних технологій на процес соціалізації дітей дошкільного віку. Нова педагогічна думка, 2018. 3. С.166-169. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2018_3_37 (Дата звернення: 20.05.2022).

2. Зінчина О. Медіасоціалізація сучасної молоді: виклики і відповіді. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2017. 39. С.332-339. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/10283> (Дата звернення: 21.05.2022).

3. Тадаєва А.В. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів в сучасному

інформаційному просторі. (Дис. канд. пед. наук). Харківська державна академія культури, Харків. 2016.

4. Курило В.С. (2019). Медіасоціалізація як складник соціалізації особистості в інформаційному суспільстві. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки, (1, ч. 1), С. 83-89. URL: [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-1\(324\)-1-83-89](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-83-89)(Дата звернення: 24.05.2022).

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИЙ ДІТЕЙ В ПЕРІОД ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

Сердюченко В.В.

студентка 4 курсу бакалавра
спеціальності «Трудове навчання та технології. Психологія»
Ізмаїльського державного гуманітарного університету

Керівник: Дубініна Я.П.

ст. викладач кафедри соціальної роботи ФПСР

Складні соціально-політичні події, що відбуваються в Україні, позначаються на життєдіяльності великої кількості населення країни. Частину складають ті, кого можна віднести до вразливих груп, тобто людей, які потребують підвищеної професійної уваги з боку фахівців. Відповідно до міжнародних стандартів і практики застосування військової сили, вразливість жінок та дітей спостерігається як в конфліктний період, так і по його завершенні.

Особливою групою людей, які потребують додаткової допомоги під час воєнного конфлікту, є *внутрішньо переміщені особи* [2, 11]. Відповідно до Керівних принципів ООН з питання про переміщення осіб, *переміщеними всередині країни особами (або внутрішньо переміщеними*

особами) вважаються особи або групи осіб, які були змушені покинути або залишити свої будинки чи місця звичайного проживання, зокрема, в результаті або задля уникнення наслідків збройного конфлікту, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини, стихійних або викликаних діяльністю людини лих, і які не перетинали визнаних міжнародною спільнотою державних кордонів [2, 12].

Особливо травмованими під час воєнного конфлікту стають діти, які змушені змінити місце проживання і отримати статус внутрішньо переміщеної особи.

Діти взагалі є більш вразливими та чутливими до впливу несприятливих чинників оточуючого середовища, аніж дорослі, а *діти з внутрішньо переміщених сімей* змушені зустрічатися із травматичними і стресовими чинниками значно частіше. Ці чинники впливають на дитину в період її розвитку, тим самим порушуючи нормальні процеси формування і становлення особистості. Пережитий травматичний досвід впливає на когнітивні процеси, особливості поведінки, міжособистісні відносини, самооцінку і, в цілому на світогляд [1, 10].

До основних *проблем, які спостерігаються у внутрішньо переміщених дітей*, належать: порушення когнітивних процесів (погіршення пам'яті, труднощі концентрації уваги, розлади мислення); невротичні реакції (стресове виснаження, фобічні реакції, порушення сну й апетиту); функціональні розлади (регрес поведінки та психосоматичні розлади); емоційні та поведінкові порушення (реакції протесту, підвищена плаксивість та капризність у дітей молодшого шкільного віку, часті зміни настрою); проблеми, пов'язані із спілкуванням (несформованість адекватних соціально-комунікативних навичок, страх і недовіра або агресія і дратівливість стосовно оточення, можлива надмірна залежність від думок

оточення); порушення взаємовідносин в сім'ї, коли зміна соціальної ситуації та обов'язків у сім'ї часто змушує дітей і підлітків «включатися» в дорослі проблеми, до яких вони можуть бути не готові [1, 11]. Таким чином, *зростає потреба у психологічній підтримці та соціально-педагогічному супроводі внутрішньо переміщених дітей.*

Перша психологічна допомога (далі — ППД) — це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної допомоги ближнім, які відчують страждання і потребу. ППД призначена для дітей, які знаходяться в стані дистресу в результаті щойно пережитої або поточної важкої кризової події. Не можна нав'язувати допомогу тим, хто її не бажає, але завжди треба бути з тими, хто, можливо, захоче отримати підтримку. ППД — найчастіше одноразове короткочасне втручання в життя дитини [2, 59].

Соціально-педагогічний супровід внутрішньо переміщених дітей повинен бути завершеною системою, що спирається на сформовану нормативно-правову базу, організаційну структуру, яка працює з різними групами населення (різними віковими групами дітей і підлітків), із сім'єю, учителями, з людьми, які оточують дитину [1, 6].

Соціально-педагогічний супровід внутрішньо переміщених дітей проявляється у сфері сімейних відносин, сфері освіти та середовищі проживання дитини. По-перше, повинен бути захищений певний рівень життя дитини (вітальні потреби, фізичне і психічне здоров'я), по-друге, гарантована безпека (фізична, економічна, соціальна), по-третє, право на самореалізацію і розвиток своїх здібностей та можливостей [1, 7].

Першочерговими у надзвичайних ситуаціях стають саме соціально-педагогічні послуги, а вже після нормалізації соціально-побутових та економічних питань - питання психічного здоров'я.

Систему заходів, спрямовану на забезпечення психічного здоров'я та психосоціальної підтримки у надзвичайних ситуаціях можна представити пірамідою інтервенцій:

1) перший рівень піраміди - це надання базових послуг та відновлення безпеки (непродовольча та медична допомога, харчування, житло, фінансова та юридична допомога, працевлаштування, освіта);

2) на другому рівні розміщена підтримка громади і сім'ї (поширення інформації в громаді про підтримку спільноти, громадські та культурні заходи, діалоги з місцевою громадою, простір дитячого та сімейного розвитку, створення сприятливих умов для мобілізації громади);

3) третій рівень представляє цільова неспеціалізована підтримка – базові психологічні консультації для окремих осіб, груп, сімей (групова підтримка, гарячі лінії психологічної підтримки); захист прав дитини, включаючи ведення конкретного випадку для осіб, які постраждали від насильства; групи самодопомоги; перша психологічна допомога; перенаправлення та послуги з психічного здоров'я, що надаються медичними працівниками;

4) на завершальному рівні розташовані спеціалізовані послуги та інтервенції у сфері психічного здоров'я – спеціалізоване лікування [3, 63].

На базі навчального закладу соціально-педагогічний супровід внутрішньо переміщених дітей реалізується за наступними напрямками:

1) виявлення дітей, які потребують соціально-педагогічної та/або психологічної допомоги та вивчення потреб дітей та їх родин;

2) розробка індивідуального плану соціально-педагогічного супроводу дитини (конкретні дії фахівців

щодо стратегії втручання - педагогічні, психологічні технології, соціальні, медичні послуги, необхідні для підтримки дитини, сім'я якої опинилася у складних життєвих обставинах);

3) сприяння в адаптації дітей-переселенців до нових умов навчання та проживання через проведення тренінгів на підвищення рівня адаптивності дітей, розвиток комунікативних навичок, ознайомлення дітей із місцевими звичаями та традиціями;

4) представлення законних прав та інтересів дітей даної категорії у виконавчих органах та судових органах влади;

5) відновлення та підтримка сімейних зв'язків дитини;

6) залучення постраждалих дітей до участі в діяльності позашкільних навчальних закладів із метою створення умов для їхньої самореалізації, розвитку творчих здібностей, зняття емоційної напруги;

7) проведення діагностичної й соціально-відновлювальної роботи з дітьми з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей дитини;

8) співпраця із соціальними службами з метою надання комплексної гуманітарної, матеріальної, соціальної допомоги;

9) створення бази контактів, куди можна звернутися за допомогою: для відновлення документів; отримання всіх видів державної соціальної підтримки (пенсії, допомоги); отримання медичного обслуговування; для працевлаштування; влаштування дітей на навчання та виховання в дошкільні, шкільні, позашкільні навчальні заклади, гуртки, секції; отримання психологічної допомоги; отримання гуманітарної допомоги [2, 125].

Таким чином, різні напрямки роботи, яка здійснюється через надання комплексу соціально-педагогічних послуг сім'ї, дозволяють вивести внутрішньо переміщених дітей із

стану кризи, поступово підвищуючи їхню самооцінку, активність, самостійність, заохочуючи до спілкування спочатку з фахівцями, потім – із такими ж потерпілими та з мікросередовищем, розширюючи соціальні зв'язки родини, наповнюючи їхнє спілкування позитивними емоціями, усвідомленням його цінності, а поведінку – нормами, новим досвідом.

Література

1. Організація соціально-психологічного супроводу дітей, сімей, які постраждали внаслідок військових конфліктів. / Г.М.Герило, Т.Б.Гніда, І.О.Корнієнко, Ю.А.Луценко ; заг. ред. Ю.А. Луценко. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2018. 128 с.
2. Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту: навчально-методичний посібник. К.: Агентство «Україна». 2015. 424 с.
3. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період: метод. рек. / Н.П.Бочкор, Є.В.Дубровська, О.В. Залеська та ін. К.: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У НАДАННІ СОЦІАЛЬНИХ ПОЛУГ НАСЕЛЕННЮ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Харченко А.С.

студентка 1 курсу магістратури
спеціальність 231 «Соціальна робота» ФПСР

Керівник: Дунаєва Л.М.

д. політ. н., професор кафедри соціальної роботи ФПСР

Громадські організації це - юридичні особи та/або відокремлені підрозділи юридичних осіб, що знаходяться на

території України та проводять свою діяльність на підставі її законодавства. Важливе місце і роль у мережі громадських організацій належить також благодійність. Благодійні організації (або благодійні фонди), це - неприбуткові недержавні організації які розробляють власну благодійну програму, яка є комплексом благодійних заходів, спрямованих на вирішення завдань, що відповідають статутним цілям організації. Вищевказані організації на сьогоднішній день займають чи не найважливішу роль для людей які опинилися у складних життєвих обставинах та/або людей які постраждали внаслідок бойових дій, у тому числі внутрішньо переміщені особи.

У важкі для нашої країни часи тисячі людей об'єдналися для того, щоб допомогти своїм захисникам, медикам, а також дітям та літнім людям, які опинилися в біді. Серед них — представники громадських організацій міста Одеси, волонтери, що не залишилися осторонь і продовжують робити корисну для нашої країни справу. Громадські активісти намагаються забезпечити громадян своєї країни необхідними речами, продуктами харчування, обладнанням та створити комфортні умови для їх проживання на території України.

Серед вищезазначених благодійних організацій: Благодійний фонд «Карітас»- який надає допомогу потребуючим незалежно від віросповідання, соціального становища, етнічного походження, статі чи віку. Наразі робота Карітасу в Одесі сфокусована на допомозі кризовим дітям, молоді та сім'ям, які мають соціальні проблеми міграції; Благодійна організація «100% життя. Одеса»— це команда, яка створена для кожної людини, якої торкнулась епідемія ВІЛ/СНІД, насамперед вони створюють умови для реалізації життя, самореалізації та підтримки; Благодійний фонд «Дорога додому», це Одеський благодійний фонд соціальної адаптації та реабілітації громадян без постійного

місця проживання. У довоєнний час, благодійний фонд займався реабілітацією людей яких торкнулась епідемія ВІЛ/СНІД, а зараз стоять на захисті та підтриманні мирного населення за допомогою продуктів харчування, одягу та інших видів гуманітарної допомоги; Громадська організація «Віра, Надія, Любов», займається наданням послуг догляду із забезпеченням проживання осіб з інвалідністю, надання їм комплексу реабілітації та підтримки; Благодійний фонд «З Одесою в серці» - це неприбуткова організація, яка займається наданням соціальних послуг та гуманітарної допомоги для вразливих верств населення та/або людей у складних життєвих обставинах без забезпечення проживання; Благодійна організація «Благодійний фонд» «Безмежні можливості»- надає послуги соціального характеру, консультації, піклування, допомогу біженцям та аналогічні послуги, які надаються людям похилого віку та інвалідам вдома або в інших місцях; Благодійний фонд «Платинум добро» на час воєнного стану, в міжнародному фонді працює педіатр який безкоштовно надає свої послуги вразливим верствам населення та/або переселенцям з території бойових дій, а також, надають гуманітарну допомогу; Благодійний фонд «Добре серце» -це неприбуткова організація яка забезпечує людей у складних життєвих обставинах необхідними видами соціальної та гуманітарної допомоги.

Це невелика частина спільнот які разом з іншими гуманітарними центрами підтримки переселенців та представниками державних виконавчих органів надає соціальні, психологічні та правові послуги людям, а також дітям сімей вимушених переселенців із зони військових дій у вигляді гуманітарної допомоги, тимчасового місця проживання, гарячі обіди, необхідний одяг відповідаючий сезону, допомогу у представництві інтересів, тобто

допомога в отриманні необхідних свідоцтв, паспортів, документів тощо.

Світовий досвід свідчить про те, що належна підтримка державою громадських (неприбуткових) організацій має позитивний політичний, соціальний та економічний ефект.

Література

1. Закон України «Про громадські організації», частина восьма статті 9 в редакції Закону № 835-VIII від 26 листопада 2015.

2. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022.

4. Офіційні сайти громадських організацій.
Джерело: <https://vnl.com.ua/>,
https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/company_details/40205563
<https://digest.od.ua/>, <https://clarity-project.info/edr/43354662>.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ АБІТУРІЄНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

Ставнича О.В.

студентка 4 курсу бакалавра
спеціальність 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Подшивалкіна В.І.

д. соц.н., професор кафедри соціальної і прикладної
психології, ФПСР

Кожного року вищі навчальні заклади намагаються привабити якмога більшу кількість абітурієнтів до свого закладу. Для абітурієнтів професійне самовизначення постає як складна проблема, яка пов'язана з пізнанням самого себе та вимог суспільства щодо будь-якої професії. У військовий час проблема професійного самовизначення

молоді постає як наукова та практична проблема, що потребує наукової рефлексії.

Метою дослідницької роботи з'ясування особливостей професійного самовизначення абітурієнтів психологів саме у воєнних умовах.

У дослідженні був використаний наративний метод. П'ять учасників Зимової школи написали есе на тему "Чому я хочу стати психологом". Для обробки результатів були використані процедури «обґрунтованої теорії» [1]. Головне завдання дослідження полягало в пошуках сітки понять за допомогою яких абітурієнтом робиться пошук професії та оціночних шкал, які ним використовуються в процесі вибору.

Згідно з вимогами «обґрунтованої теорії» етап відкритого кодування пов'язаний з категоризацій феноменів. Аналізуючи есе були виділені такі поняття як професійне самовизначення, життєвий шлях, соціальні об'єкти ідентифікації, самооцінка, індивідуальність.

На особливу увагу заслуговують, на наш погляд, виміри або модальність суджень що до процесу професійного самовизначення, а саме перспективний - неперспективний, невизначений - визначений, раціональний - нераціональний, депресивний - оптимістичний, досвідчений - недосвідчений, здібний - нездатний, затребуваний - незатребуваний, пізнаваний - непізнаваний, небезпечний- безпечний, потримуваний – непідтримуваний.

Таким чином на етапі професійного самовизначення відбувається пошук себе, свого я та своєї індивідуальності це можливо підтвердити цією цитатою: “Оскільки я намагалася зрозуміти що це і звідки у мене з'явилося я почала вивчати ці питання і мені стала цікава психологія. Я сподіваюся, що навчання на цьому факультеті допоможе мені розібратися в собі” (Абітурієнт 1).

Крім того можливо навіть скласти оцінну шкалу завдяки якій майбутні студенти обирають професію. Наприклад наскільки професія перспективна та затребувана. "Вважаю, що цілком міг би досягти успіхів у цій сфері та використовувати ці знання максимально продуктивно." Тобто, абітурієнти мають два вектори самовизначення: соціальний та індивідуальний. Перший відображається у більшій кількості вимірів, а саме затребуваний -не затребуваний), підтримуваний - не підтримуваний, перспективний- неперспективний, невизначений - визначений, небезпечний- безпечний. Індивідуальні виміри пов'язані з самопізнанням: досвідчений- недосвідчений, здібний - нездатний, пізнаваний – непізнаваний. В воєнних умовах особливого значення на на погляд набуває вимір депресивний - оптимістичний.

На наш погляд, отриманні нами результати можуть бути корисними при формулюванні меседжей для аудиторії абітурієнтів саме в часи війни.

Література

1. Strauss, A., Corbin, J. Grounded Theory Methodology: An Overview // Handbook of Qualitative Research. 1st ed. / N. Denzin & Y. Lincoln. 1994. С. 273 -284.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ У ВИМУШЕНИХ ПЕРЕСЕЛЕНЦІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Гейченко О.О.

студентка 4 курсу бакалавра
спеціальності 053 «Психологія», ФПСР

Керівник: Коваль Г.Ш.

к. психол.н., доцент соціальної і прикладної психології

В останній час проблема війни стала найбільш важливою для українського суспільства. Звичайний ритм життя людей змінився, багато людей опинились в нелюдських умовах, більшість людей переселились, втратили домівки, близьких, родини роз'єднуються. За вісім років існування воєнного конфлікту на території України, держава зіткнулася з новим для неї поняттям - внутрішньо переміщені особи, говорячи простими словами – переселенці, які стали новою верствою населення. Зростання цієї верстви населення відбувається з березня 2014 року.

Вимушені переселенці — категорія громадян України, іноземців або осіб без громадянства, котрі були змушені покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту на території України. За даними Міністерства соціальної політики, станом на квітень 2022, близько 30 мільйонів людей набули цього статусу. В обставинах російсько-української війни люди переживають стрес, деякі травмовані. Зміни психічних станів не схожі на пережитий досвід від пандемії, ще немає нових воєнно-психологічних досліджень.

Психічний стан - це відображення особистістю ситуації у вигляді поєднання (сукупності) різних параметрів людини, що виникає в динаміці психічної діяльності і виражає єдність поведінки та переживання.

Великий внесок у вивчення психічних станів зробив Джемс. Він визначив психологію як науку про психічні стани людини та вважав, що психічні стани являються основним її предметом. У першій половині XX століття Левітовим були сформульовані загальні положення про вивчення психічних станів як категорії психологічної науки. Також подальшим вивченням, класифікацією, описом та систематизацією інформації про психічні стани займалися

такі вчені, як: Сосновікова, Прохоров, Юрченко та ін. Дослідженням психіки та психічних станів людей під час Другої світової війни та після її закінчення займалися такі вчені: А. Адлер, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, О.Р. Лурія, С.Л. Рубінштейн, В. Франкл та ін.

Актуальність дослідження обумовлена потребою у нових фактах, які дозволять розширити теоретичні дані та практичні техніки роботи з психоемоційним станом у вимушених переселенців в умовах війни.

Метою дослідження є дослідити психоемоційні стани у вимушених переселенців в період війни.

Об'єктом дослідження являються психоемоційні стани.

Предметом дослідження виступають психоемоційні стани вимушених переселенців під час війни.

Завданнями дослідження були:

1. Проаналізувати теоретичні дослідження психоемоційних станів.

2. Виявити психоемоційні стани вимушених переселенців на різних стадіях переселення.

Основними методами дослідження були обрані

- Теоретичні методи: синтез та аналіз літературних джерел.

- Бесіда.

- Метод нестандартизованого інтерв'ю.

- Наративний підхід у психології.

- Метод контент-аналізу

Емпіричне дослідження проводилося у місті Свалява, Прихисток для вимушених переселенців на базі церкви Євангельських християн баптистів. У дослідженні брали участь 5 випробовуваних, які є вимушеними переселенцями.

Вирішуючи перше завдання, було досліджено теоретичні аспекти феноменів «психоемоційний стан» та

«вимушене переселення» у вітчизняній та зарубіжній психології. До основних підходів, що вивчають психічні стани, відносяться гносеологічний, системний, діяльнісний, суб'єктно-діяльнісний, екопсихологічний.

Вимушене переселення є однією з «аномальних психосоціальних ситуацій», пов'язаних з підвищеним ризиком виникнення психічних порушень. Психологічні проблеми вимушених переселенців мають комплексний характер, зачіпаючи всі основні сфери особистості. Ці потреби включають в себе емоційну, когнітивну, поведінкову, мотиваційно-потребову, комунікативну сфери. До психологічних наслідків вимушеного переселення відносяться почуття «вини того, хто вижив», травматичні сновидіння та порушення сну, психосоматичні порушення, травматичний шок, проблеми уваги, пам'яті та навчання, почуття віктимності, екзистенційний вакуум, суїцидальна поведінка.

Вирішуючи друге завдання дослідження, нами виявлено актуальні психоемоційні стани вимушених переселенців на різних стадіях переселення.

Для першої стадії (стадія початку війни) найбільш характерні такі психоемоційні стани: страх та тривога, а також розгубленість, почуття дереалізації, шок, заперечення.

На другій стадії (стадія шляху) найчастіше спостерігаються такі психоемоційні стани: втома, страх перед невідомим, тривога, напруження. Також на етапі шляху 100 відсотків респондентів відмітили посилене почуття відповідальності за родину чи друзів.

На третій стадії (прибуття в Прихисток) психоемоційні стани респондентів трансформувались в сторону спокою, страху через невизначеність, дискомфорту через вирішення побутових питань.

На четвертій стадії (перебування) найбільш характерними психоемоційними станами є невизначеність, страх перед невідомим, побутовий дискомфорт та надія.

Таким чином, загальними для респондентів вибірки в умовах воєнного положення являються такі психоемоційні стани: страх, тривога, смуток, розгубленість, самотність, втома, дереалізація. В індивідуальному діапазоні емоційних реакцій виділились злість, агресія, збудження, невдоволення. Найбільш негативні психоемоційні стани у більшості респондентів вибірки відмічені на першій стадії початку війни.

Також респондентами зазначено, що в процесі адаптації та регуляції психоемоційних станів, їм допомагають такі чинники: робота, служби в церкві та спілкування з людьми там, відповідальність за дітей, зміна обстановки, усамітнення на природі, ведення блогу з роздумами у соціальній мережі Facebook.

Література

1. Анциферова Л.І. Особистість у важких життєвих умовах: переосмислення, перетворення ситуацій та психологічний захист. Психологічний журнал. 1994., № 1. URL: https://lib.iitta.gov.ua/704987/1/Mater_metodol_sem.pdf (дата звернення 14.05.2022.)

2. Маліха М.І. До проблеми сутності поняття «внутрішньо переміщені особи»: державна політика та регіональна практика. *Грані*. 2015., № 8. С. 6-11. URL: <https://grani.org.ua/index.php/journal/article/download/1149/1170/> (дата звернення 10.05.2022.)

3. Рекомендації міжнародної науково-практичної конференції «Внутрішньо переміщені особи в Україні: реалії та можливості» / *Український соціум*. 2015., № 1. С. 175-181.

4. Сірант М.М. Біженці та внутрішньо переміщені особи: співвідношення зрозуміти. Митна справа. 2015. № 2(2.2). С. 154-159. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2015_2 (дата звернення: 14.05.2022).

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ ДО 78-Ї СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**Секція «*ФАКУЛЬТЕТУ ПСИХОЛОГІЇ ТА
СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ*»**

**Підсекції «*ПСИХОЛОГІЯ*», «*СОЦІАЛЬНА РОБОТА
ТА СОЦІАЛЬНІ ТЕОРІЇ*»**

01 - 03 червня 2022 року

Підп. до друку 12.06.2022. Формат 60х84/16.
Ум.-друк. арк. 8,14. Тираж 50 пр. Зам. № 0238.

Видавець і виготовлювач
Видавництво «Друк Південь»
097 212 29 75